

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

DİYARBAKIR İLİ HUBUBAT VE PAMUK LİSANSLI DEPOCULUK FİZİBİLİTESİ (TRC2/18/FD/0034)

DİYARBAKIR-2020

DİYARBAKIR İLİ HUBUBAT VE PAMUK LİSANSLI DEPOCULUK FİZİBİLİTESİ

PROJE SAHİBİ
DİYARBAKIR TİCARET BORSASI

PROJE KOORDİNATÖRÜ
Hanifi EREN

Çalışma Grubu Ekibi/Araştırmacı
Gökhan ÇELİKER
Doç. Dr. Remzi EKİNCİ
Araştırma Görevlisi Berfin EREN

Proje Danışmanı
İnnova Tarım ve Hayvancılık Makine Enerji Bilişim
Danışmanlık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

"Diyarbakır İli Hububat ve Pamuk Lisanslı Depoculuk Fizibilitesi, 2018 yılı Fizibilite Desteği kapsamında Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından sağlanan mali destek ile yürütülmüştür."

Sözleşme No:TRC2/18/FD/0034

Dünyada sanayi ve teknoloji hızla gelişmektedir. Adeta her yeni güne yeni bir teknolojik gelişmeyle uyanmaktayız.

Dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi arasında bulunan ülkemiz, sanayi alanında hızla gelişmeye ve büyümeye devam etmektedir. Tarımda da "Kendi kendine yeten, ithal eden değil ihraç eden ülke" vizyonuyla çalışmalarımıza devam etmekteyiz.

Son yıllarda doğal kaynaklar açısından zengin olan ve tarım ekonomisinin önemli olduğu ülkelerde tarımsal piyasaların düzenlenmesi ülkenin gelişmesi ve bölgesel kalkınması açısından büyük önem taşımaktadır.

Günümüzün gelişmiş ülkeleri, kalkınma hamlelerini tarımın sanayileştirilmesiyle başlatmışlar. Tarım ürünleri piyasalarının fiyat oluşumu ve kalite yönleriyle iyileştirilmesi ve bu konuda belli bir sistemin oluşturulması, söz konusu piyasalarda yer alan tüm aktörlerin daha belirgin ve istikrarlı bir ortamda çalışmasını sağlayarak üretimde sürdürülebilirliğin önünü açmaktadır.

Bu amaçla 10 Şubat 2005 tarihinde kabul edilen 5300 sayılı "Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu" ve ilgili yönetmeliklerde belirlenen esaslara göre Lisanslı depolar kurulmakta ve işletilmektedirler. Lisanslı depolar; Ürünleri, gerekiyorsa depolamaya uygun hale getirerek işletmelerine kabul etmek, kalite ve miktarını belirlemek, sigortalamak ve uygun şartlarda depolamak, ayrıca işletmelerine kabul ettikleri ürünün karşılığı olarak, sahibine borsada alınıp satılabilecek ve rehin konularak banka kredisi alınabilecek bir ürün senedi temin etmek ve istek halinde sahibine ürünü zaman geçirmeden teslim etmek görevlerini yürütmekle yükümlüdürler.

Özellikle hasat döneminde ürünlerin oldukça olumsuz şartlarda stoklanması ve kısa süre içerisinde oluşan bozulmalar nedeniyle kullanılamaz hale gelmesi sebebiyle lisanslı depolara ihtiyaç duyulmuştur. Lisanslı depoculuk, tarım ürünlerinin sağlıklı koşullarda ve ürünlerin kalite sınıflarına göre depolandığı ve ürün fiyatlandırmasının da serbest rekabet koşulları altında, kalite sınıflarına göre yapıldığı bir uygulamadır.

Lisanslı depolara ürününü teslim edenler, ürünleri karşılığında aldıkları Elektronik ürün senetlerinin (ELÜS) güven, serbest rekabet ve istikrar içinde şeffaf ve kolay bir şekilde işlem görebilmesini teminen 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 53 üncü maddesi çerçevesinde ELÜS ve ELÜS'e dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin işlem gördüğü piyasaları işletmek üzere Borsamız kurulmuştur.

ELÜS Piyasasında, depolanması amacıyla teslim ettiği ürün için lisanslı depo işletmesince düzenlenen ELÜS'ü elinde bulunduran veya Borsada söz konusu senetlerin alım satımını gerçekleştirmek isteyen gerçek veya tüzel kişiler "Yatırımcı" olarak işlem yapabilmektedirler.

Lisanslı depoculuk tarım sektörüne getirdiği birçok avantaj ve imkânlar mevcuttur. Bunların başlıcaları;

1. Lisanslı depoculuk uygulaması sayesinde Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) aracılığı ile tarım ürünleri artık yatırım enstrümanına dönüşmüştür.
2. Tüccarlar ve Finansman sıkıntısı çeken çiftçiler, lisanslı depolara verdikleri ürünleri karşılığında alacakları ELÜS aracılığı ile bankalardan kredi ve finansman sağlayabilmektedir.
3. Tarım ürünleri alım satım faaliyetinde bulunan tüccarlar için depolama ve muhafaza faaliyetlerinde maliyet ve gözetim avantajları sağlanmıştır.
4. ELÜS'ler sayesinde menkul kıymet haline gelen tarım ürünlerinin borsalar aracılığı ile sermaye piyasasında dolaşımı sağlanarak, yatırımcı ve tasarruf sahiplerine sunulabilen bir araç meydana getirilmiştir. Bu şekilde sıradan vatandaşlar da ELÜS alıp-satarak, tasarruflarını değerlendirebilmekte ve ELÜS'lerin tabana yayılması sağlanmaktadır.

Tarım sektörünün Diyarbakır ve çevre illerin ekonomisinde önemli bir yeri vardır. Hububat ve Pamuk Lisanslı Depoculuğun yaygınlaşması, Diyarbakır ve çevre illerin ticaretin ve sanayisinin gelişmesine katkıda bulunacak istihdam ve gelirin artmasına neden olacaktır.

Hazırlanmış olan Fizibilite Raporu çalışması ile ülkemiz, bölgemiz ve Diyarbakır ilimizin tarımına faydalı olmasını ve bu konuda yapılacak olan yeni yatırımlara ışık tutmasını temenni eder, hazırlanmasında emeği geçen ve katkı sunan kişi, kurum ve kuruluşlara içtenlikle teşekkür ederim.

Engin YEŞİL

Diyarbakır Ticaret Borsası

Yönetim Kurulu Başkanı

Diyarbakır, 2020

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Diyarbakır ilinde gerek özel sektörün ve gerekse kamu sektörünün hububat ve pamuk lisanslı depo kurulumuna yönelik fizibilite çalışmasıdır. Çalışma Diyarbakır ilinde hububat ve pamuk lisanslı depo yatırımı yapmak isteyen müteşebbislere yol göstermek, rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Diyarbakır ilinin mevcut tarımsal üretimi, GAP projesinin tam olarak gerçekleşmesi ile oluşacak tarımsal üretim potansiyeli dikkat edilerek yatırımlara yön verilmesi ve bu fizibilitenin uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Çalışma, öncelikle Diyarbakır ilinin Sosyo-ekonomik durumu, Tarımsal potansiyeli, Hububat üretiminin Dünya, Türkiye ve Diyarbakır ili durumu, Hububat lisanslı depo kurulumu ile ilgili saha çalışması, Pamuk üretiminin Dünya, Türkiye Diyarbakır ili durumu, Pamuk lisanslı depo kurulumu ile ilgili saha çalışması bölümlerinden oluşmaktadır.

Fizibilite çalışmasında inşaat maliyetlerinin elde edilmesinde 2019 yılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve diğer tüm kurumların poz fiyatları kullanılarak TL ve Euro (€) olarak maliyet hesapları yapılmıştır. **1 €, 6.50 TL** olarak hesaplanmıştır.

Hububat ve Pamuk LDS saha çalışmalarında Diyarbakır ilinde faaliyet gösteren kurum/kuruluş ve özel sektör paydaşları ile birebir/yüzyüze görüşme ve anket çalışması yapılarak yürütülmüştür. Elde edilen veriler, istatistiki olarak analiz edilerek, yorumlamalar yapılmıştır.

Çalışmada, 21 000 ton kapasiteli hububat LDS fizibilitesi, 100 000 ton hububat LDS fizibilitesi ve 30 000 ton kapasiteli LDS fizibilitesi yapılmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında yapılan fizibilite çalışması Diyarbakır ilimizde gerek pamuk ve gerekse hububat lisanslı depo kurmak isteyen mütebbislere büyük fayda sağlayacağı ve rehberlik edeceğini diliyoruz.

Proje Çalışma Grubu Ekibi
Diyarbakır, 2020

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	i
Önsöz.....	ii
İçindekiler.....	iii
Çizelgeler Listesi.....	vi
Şekiller Listesi.....	vii
Ekler Listesi.....	vii
Kısaltmalar.....	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

DIYARBAKIR İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Diyarbakır İli Coğrafi Yapısı	1
1.2. Diyarbakır İli İklim Yapısı	2
1.3. Diyarbakır İli Bitki Örtüsü	5
1.4. Diyarbakır İli Nüfus Yapısı	5
1.5. Diyarbakır İli Su Kaynakları Potansiyeli.....	8
1.6. Türkiye'nin Tarımsal Yapısı ve Hububat Durumu	9
1.7. Diyarbakır İli Tarımsal Yapısı ve Hububat Durumu	14

İKİNCİ BÖLÜM

LİSANSLI DEPOCULUK

2.1. Lisanslı Depoculuk.....	19
2.2. Lisanslı Depoculuk Hedefleri.....	21
2.3. Lisanslı Depoculukta Dünyadaki Durum.....	24
2.4. Lisanslı Depoculukta Ülkemizdeki Durum.....	24
2.5. Diyarbakır İli Depolama Kapasitesi	27
2.6. Lisanslı Depo Sistemi Aktörleri ve Kullanılan Tanımlar	28
2.7. Lisanslı Depoculuk İş Akışı.....	30
2.8. Lisanslı Depo Şirketinin Kuruluşu ve Faaliyete Geçiş	34
2.9. Şirket Kuruluşu İçin İstenen Belgeler.....	34
2.10. Faaliyet (Lisans) Belgesi almak için gerekli bilgi ve belgeler.....	35
2.11. Lisanslı Depoculuk Çalışmaları/Faaliyetleri	37
2.12. Yasal çerçeve.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HUBUBAT LİSANSLI DEPO FİZİBİLİTESİ

3.1. GİRİŞ	39
3.2. KURULACAK HUBUBAT LİSANSLI DEPO TESİSİN KAPASİTE DURUMU	39
3.3. HUBUBAT LİSANSLI DEPOLARDA BULUNMASI GEREKEN ASGARİ NİTELİKLER ..	40
3.4. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK MALİYETİN TEKNİK İNCELEMESİ.....	41
3.4.1. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK YATIRIM GİDERLERİ	41
Etüt ve Proje Giderleri	41
Arsa Gideri.....	41
Yapım İşleri	41
Makine-Teçhizat İşleri	41
Toplam Yatırım Tutarı ve Finansmanı	44
3.4.2. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK ŞİRKETİ İŞLETME GİDERLERİ.....	45
İlk Madde ve Malzeme Giderleri.....	46
Personel Giderleri	46
Elektrik Su ve Gaz Giderleri	47
Tamir ve Bakım Giderleri	47

Taşıma ve Haberleşme Giderleri	47
Diğer Hizmet Alım Giderleri	47
Katılma Payı Giderleri	47
Tanıtım, Görünürlük ve Reklam Giderleri	47
Vergi Resim ve Harç Giderleri	48
Amortisman ve Tükenme Payları	48
Finansman Giderleri	48
3.4.3. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK ŞİRKETİ İŞLETME GELİRLERİ	50
Depo Kira Ücreti Geliri	50
Tartı Geliri	50
Yükleme-Boşaltma Geliri	50
3.4.4. HUBUBAT LİSANSLI DEPO YATIRIM DEĞERLENDİRME	53
3.4.5. HUBUBAT LİSANSLI DEPO YATIRIM UYGULAMA PLANI	54
Fizibilite Çalışmasına Esas Mali Değerlendirmeye Yönelik Varsayımlar	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK SAHA ARAŞTIRMASI

HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK SAHA ARAŞTIRMASI	55
4.1. Yöntem	55
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	55
Veri Toplama Aracı	55
Verilerin Analizi	55
4.2. Bulgular	55

BEŞİNCİ BÖLÜM

PAMUK LİSANSLI DEPO FİZİBİLİTESİ

GİRİŞ	63
5.1. Dünya’da ve Türkiye’de Pamuk Üretiminin Durumu ve Gelişimi	63
5.2. Diyarbakır İlinde Pamuk Üretiminin Durumu ve Gelişimi	64
5.3. Kurulacak Lisanslı Depo Tesisin Kapasite Durumu	66
5.4. Pamuk Lisanslı Depolarda Bulunması Gereken Asgari Nitelikler	66
5.5. Maliyetin Teknik İncelemesi	68
5.5.1. Pamuk Lisanslı Depoculuk Yatırım Giderleri	68
Etüt ve Proje Giderleri	68
Arsa Gideri	68
Yapım İşleri	68
Makine-Teçhizat İşleri	69
Toplam Yatırım Tutarı ve Finansmanı	70
5.5.2. Pamuk Lisanslı Depoculuk Lisanslı Depoculuk Şirketi İşletme Giderleri	71
İlk Madde ve Malzeme Giderleri	71
Personel Giderleri	71
Elektrik Su ve Gaz Giderleri	72
Tamir ve Bakım Giderleri	72
Taşıma ve Haberleşme Giderleri	72
Diğer Hizmet Alım Giderleri	73
Katılma Payı Giderleri	73
Tanıtım, Görünürlük ve Reklam Giderleri	73
Vergi Resim ve Harç Giderleri	73
Amortisman ve Tükenme Payları	73
Finansman Giderleri	73
5.5.3. Pamuk Lisanslı Depoculuk Şirketi İşletme Gelirleri	75

Depo Kira Ücreti Geliri	75
Tartı Geliri	75
Yükleme-Boşaltma Geliri.....	75
5.5.4. PAMUK LİSANS LI DEPOCULUK YATIRIM DEĞERLENDİRME	79
5.5.5. PAMUK LİSANS LI DEPOCULUK YATIRIM UYGULAMA PLANI	79

ALTINCI BÖLÜM

PAMUK LİSANS LI DEPOCULUK SAHA ARAŞTIRMASI

PAMUK LİSANS LI DEPOCULUK SAHA ARAŞTIRMASI.....	81
6.1. YÖNTEM.....	81
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	81
Veri Toplama Aracı	81
Verilerin Analizi	81
6.2. BULGULAR.....	81
Değerlendirme	86
Ekler	89
Kaynaklar	101

ÇİZELGELER LİSTESİ

- Çizelge 1.1. Diyarbakır ili uzun yıllar iklim parametrelerine ilişkin değişim
- Çizelge 1.2. Diyarbakır ili uzun yıllar iklim parametrelerine ilişkin değişim
- Çizelge 1.3. Diyarbakır İline İlişkin temel göstergeler
- Çizelge 1.4. Diyarbakır ili akarsuları
- Çizelge 1.5. Diyarbakır ili homojen toprak dolgu tipi baraj gölleri ile göletlerine ilişkin bilgiler
- Çizelge 1.6. Diyarbakır ilinin yeraltı suyu potansiyeli ve tahsis edilen su miktarı
- Çizelge 1.7. Yetenek sınıflarına göre Türkiye'nin arazi varlığı
- Çizelge 1.8. Dünya ve Türkiye hububat verileri
- Çizelge 1.9. Bölgeler bazında 2018 yılı ekmeklik ve makarnalık buğdayüretim verileri
- Çizelge 1.10. Bölgeler bazında 2018 yılı mısır üretim verileri
- Çizelge 1.11. Türkiye'nin üretim alanı, üretim miktarı, verim ve TMO alım değerleri
- Çizelge 1.12. Diyarbakır İli İlçelerinin tarım alanları dağılımı
- Çizelge 1.13. Diyarbakır İli tarım alanlarının sulama durumu
- Çizelge 1.14. Diyarbakır İli başlıca tarım ürünlerinin ekim alan ve üretim değerleri
- Çizelge 2.1. Lisanslı depoculuk durumun a ait temel istatistiki veriler
- Çizelge 2.2. Lisanslı depoculuk kurulu başvuru kapasite veli sanskapasite durumu verileri
- Çizelge 2.3. İllere göre ürünlere göre kuruluş kapasitesi ve lisans kapasite durumu
- Çizelge 2.4. Diyarbakır ili başvuruda bulunan ve lisans alan lisanslı depolara ait bilgiler
- Çizelge 2.5. Diyarbakır ili sınırları içindeki TMO'ya ait depo kapasiteleri
- Çizelge 2.6. Lisanslı depoculuk ve ürün ihtisas borsacılığında güncel yasal çerçeve
- Çizelge 3.1. Diyarbakır İli lisanslı depoculuk yapım işi maliyet kalemleri
- Çizelge 3.2. Makine-teçhizat İcmal Listesi
- Çizelge 3.3. Diyarbakır ili hububat LDS toplam yatırım tutarı ve finansmanı tablosu
- Çizelge 3.4. Diyarbakır ili hububat LDS İşletme giderleri
- Çizelge 3.5. Diyarbakır ili hububat LDS İşletme gelirleri
- Çizelge 3.6. Diyarbakır ili hububat LDS İşletme 10 yıllık gelir durumu
- Çizelge 3.7. Diyarbakır ili hububat LDS İşletme 10 yıllık nakit akış
- Çizelge 3.8. Diyarbakır ili hububat LDS işletmesi fizibilitesine ilişkin yatırım değerlendirme verileri
- Çizelge 3.9. Diyarbakır İli lisanslı depoculuk faaliyetler uygulama planı
- Çizelge 4.1. İncelenen İşletmelere İlişkin ticaretinin yapıldığı ürünler ve tahmini yıllık alım büyüklüğü değerleri
- Çizelge 5.1. 2018/2019 ve 2019/2020 üretim dönemi Dünya pamuk verileri
- Çizelge 5.2. 2005-2018 yılları iller ve bölgeler göre pamuk üretim alanları (ha) değerleri
- Çizelge 5.3. Diyarbakır ili ilçeler bazında pamuk üretim verileri
- Çizelge 5.4. Diyarbakır İli pamuk lisanslı depoculuk yapım işi maliyet kalemleri
- Çizelge 5.5. Makine-teçhizat icmal listesi
- Çizelge 5.6. Diyarbakır ili pamuk LDS toplam yatırım tutarı ve finansmanı tablosu
- Çizelge 5.7. Diyarbakır ili pamuk LDS işletme giderleri
- Çizelge 5.8. Diyarbakır ili pamuk LDS işletme gelirleri
- Çizelge 5.9. Diyarbakır ili pamuk LDS İşletme 10 yıllık gelir durumu
- Çizelge 5.10. Diyarbakır ili pamuk LDS İşletme 10 yıllık nakit akış
- Çizelge 5.11. Diyarbakır ili pamuk LDS işletmesi fizibilitesine ilişkin yatırım değerlendirme verileri
- Çizelge 5.12. Diyarbakır ili pamuk lisanslı depoculuk faaliyetler uygulama planı

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.1. Diyarbakır ilinin Türkiye fiziki haritadaki yeri
Şekil 1.2a. Karacadağ'ın topoğrafya haritası
Şekil 1.2b. Karacadağ'ın bitki örtüsü haritası
Şekil 1.2c. Karacadağ'ın uydu görüntüsü
Şekil 1.2d. Karacadağ'ın uydu görüntüsü
Şekil 1.3a. 2018 Yılı bölgeler bazında ekmeklik buğday üretim ve ekim alanları değişimi
Şekil 1.3b. 2018 Yılı bölgeler bazında makarnalık buğday üretim ve ekim alanları değişimi
Şekil 1.4. Diyarbakır ili ilçelerin haritadaki yerleri
Şekil 2.1. Lisanslı depo sisteminin kilit elemanları
Şekil 2.2. Mevcut lisanslı depoların illere göre dağılımı
Şekil 2.3. Lisanslı depoculuk iş akış şeması
Şekil 2.4. Lisanslı depo işleyiş şeması
Şekil 2.5. Elektronik ürün senedi ticareti akışı
Şekil 3.1a. Düz tabanlı çelik silo
Şekil 3.1b. Konik tabanlı çelik silo
Şekil 3.2. Diyarbakır ili hububat lisanslı depoculuk insan kaynakları ve organizasyon şeması
Şekil 4.1. İncelenen işletmelere ilişkin kuruluş yılları dağılımı
Şekil 4.2. İşletmelerin hukuki statülerine göre dağılımı
Şekil 4.3. İlgili kurum/kuruluşlardan elde edilen bilgiler göre işletmelere ilişkin işyeri değerleri göre dağılımı
Şekil 4.4. İşletmelerin müşterinin bulunduğu yerlere göre dağılımı
Şekil 4.5. İşletmelerin lisanslı depo kurma istek yerlerine göre dağılımı
Şekil 4.6. İncelenen işletmelere ilişkin hububat satma dönemine göre dağılımı
Şekil 4.7. İşletmelerin depolarda yaşanan sorunlara göre dağılımı
Şekil 4.8. İncelenen işletmelere ilişkin çok ortaklı alım/satım şirketi kurulsaydı ortak olmak istek durumu değerleri
Şekil 5.1. Diyarbakır ili pamuk lisanslı depoculuk insan kaynakları ve organizasyon şeması
Şekil 6.1. İncelenen işletmelere ilişkin kuruluş yılları dağılımı
Şekil 6.2. İşletmelerin hukuki statülerine göre dağılımı
Şekil 6.3. İlgili kurum/kuruluşlardan elde edilen bilgiler göre işletmelere ilişkin işyeri değerleri göre dağılımı
Şekil 6.4. İşletmelerin müşterinin bulunduğu yerlere göre dağılımı

EKLER LİSTESİ

- EK 1. Görüşme Listesi
EK 2. Düztaban Çelik Silo Tahmini Fiyat Listesi
EK 3. 21 000 tonluk Kapasiteli Hububat LDS Maliyet Analizi
EK 4.1. Teknik Çizimler (Hububat LD İş Akışı)
EK 4.2. Teknik Çizimler (21 000 ton Kapasiteli Hububat LD Vaziyet Planı)
EK 4.3a. Teknik Çizimler (100 000 ton Kapasiteli Hububat LD Vaziyet Planı)
EK 4.3b. Teknik Çizimler (100 000 ton Kapasiteli Hububat LD Vaziyet Planı)
EK 4.4. Teknik Çizimler (30 000 ton Kapasiteli Pamuk LD Vaziyet Planı)
EK 4.5. Teknik Çizimler (30 000 ton Kapasiteli Pamuk LD İdari Bina ve Lab.)

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DTSO	Diyarbakır Sanayi Odası
DOSBM	Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DPSTİM	Diyarbakır Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
EB	Ekonomi Bakanlığı
EDAM	Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
TB	Ticaret Bakanlığı
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
KB	Kalkınma Bakanlığı
LDS	Lisanslı Depo Sistemi
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OSBÜK	Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
MT	Milyon Ton
Kg	Kilogram
km	Kilometre
m	Metre
m ³	Metre küp
hm ³	hekta metre küp
°C	Santigrat Derece
TL	Türk Lirası
\$	Amerika Birleşik Devleti Doları
sn	Saniye
da	Dekar
ha	Hektar
%	Yüzde oran

BİRİNCİ BÖLÜM

DIYARBAKIR İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Diyarbakır İli Coğrafik Yapısı

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin orta kısmında, El-Cezire'nin (Mezopotamya) kuzeyinde yer almaktadır. Doğuda Batman ve Muş, batıda Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya, kuzeyde Elâzığ ve Bingöl, güneyde ise Mardin illeri bulunmaktadır. Yeryüzü şekilleri açısından genelde dağlarla çevrili, ortası hafif çukurlaşmış görünümündedir ve Güneydoğu Torosların kollarıyla çevrilidir. En yüksek dağı Muş sınırı yakınındaki Anduk Dağıdır (2830 m).

Şekil 1.1. Diyarbakır ilinin Türkiye fiziki haritasındaki yeri

Diyarbakır ilinin büyük bölümü Dicle havzasında yer alır. İlin batısındaki Çüngüş ve Çermik ilçeleri ise Fırat havzasındadır. Diyarbakır ilinin yüzölçümü 15.168 km²'dir.

Arabistan-Suriye kıta çekirdeğinin kuzey kesimi, Yukarı Mezopotamya'nın Diyarbakır havzasını oluşturur. Bu kıta çekirdeği, kristalin kayalardan bir yapı gösteren sağlam bir platformdur. Prekambrien, temel arazi olduğu için kıvrılmamış, fakat yer yer kırılmıştır. Daha sonraki Jeolojik çağlar boyunca deniz ilerlemesi boyunca sular altında kalmış; tortulanma alanı durumunu kazanmış ve deniz istilasından sonra bu tabakalar tortul alanları meydana getirmişlerdir. Tektonik hareketler sonucu yatay duruşlu tabakalar, yer yer eğilip bükülmüşler ve kıvrımlı özellikler kazanmışlardır. Güneydoğu Torosların bir kesimini oluşturan Maden dağları 2230 m. gibi doruklara sahiptir. Bunların doğuya doğru uzantılarına İnceburun dağları adı verilir. Lice-Kulp çizgisinin kuzeyindeki dağların dorukları 2900 m.'yi geçer (Ömer tepesi, Tosun tepesi). Muş'un güneyindeki dağlarının çok yeri sarp ve yalçındır. Karacadağ'ın en yüksek doruğu 1957 m. yükseklik gösteren Kollubaba tepesidir. Çevresine göre daha çok kar alan bu yüksek alan, bazı akarsularında kaynak ve beslenme yöredir.

Diyarbakır'ın gerek topoğrafya, coğrafya, iklim, tarih, ekonomi ve turizm başta olmak üzere birçok alanlarına yön vermiş olan Karacadağ'dır. Karacadağ, Diyarbakır'ı bütünüyle bir yapıdadır. Bitlis kenet kuşağı güneyinde yer alan Güneydoğu Anadolu otoktonunda genç

volkanitler görülmektedir. Bunlardan Karacadağ volkanitleri yaklaşık 10.000 km'lik bir alanda belirgin bütünsellik oluşturur. Petrol bakımından önemli bir bölgede yayılım gösteren Karacadağ volkanitleri aynı zamanda bazı yapıları da örtmektedir.

Karacadağ, büyük bir bölümü Diyarbakır ilinin güneybatısı ile Şanlıurfa ilinin kuzeydoğusu arasında uzanan sönmüş volkanik dağdır. 120 km çapında, oval şeklinde bir alana yayılır. Dağın genellikle ince bir toprak tabakasıyla kaplı Diyarbakır yönündeki kesimi tarımsal üretim için elverişlidir. Diğer kesimler ise irili ufaklı volkanik kayalarla kaplıdır. Karacadağ zirvesi, Kollubaba Tepesi (1957 m) olup diğer önemli yükseltileri; Kanisor (1810 m), Kurt (1800 m), Bahadır (1750 m) ve Besrek (1350 m) tepeleridir. Alanının doğal bitki örtüsü bölgenin kısmen bozkır, kısmense Akdeniz ikliminin etkisi altında olduğunu gösterir.

Diyarbakır şehrinin kurulduğu zemin Tersiyer dönemine ait kara renkli, çatlak bazaltlardan bir yapıya sahiptir. Karacadağ'dan akan bu bazalt örtüsünün kalınlığı, 0-40 m. arasında altında değişir. Bazaltların 300-400 m. kalınlıkta kil kum ve çakıl tortularından oluşmuş bir seri yer alır. Bazaltların üzerinde 0-3 m. arasında değişen kalınlıkta toprak örtüsü vardır. Dicle vadisinde kil, kum, çakıl ve lıglardan oluşmuş genç Kuvaterner alivyonları yer alır (Anonim, 2019a).

1.2. Diyarbakır İli İklim Yapısı

Diyarbakır'da sert bir kara iklimi egemendir. Yazları çok sıcak geçer fakat kışları Doğu Anadolu Bölgesi kadar soğuk geçmez. Bunun başlıca nedeni Güneydoğu Toroslar yayının kuzeyden gelen soğuk rüzgârları kesmesidir. Diyarbakır ilinin uzun yıllar iklim parametrelerine ilişkin değişimi Çizelge 1.1'de verilmiştir. En sıcak ortalaması 38.5 °C (Temmuz), en soğuk ay ortalaması ise -2.6 °C (Ocak)'dır. Günümüze kadar ölçülen en yüksek sıcaklık 46.2 °C (21 Temmuz 1937), en düşük sıcaklık ise -24.2 °C (11 Ocak 1933) yaşanmıştır. Kuzeydeki dağların eteklerine doğru gidildikçe yağışlar artmaktadır (Çizelge 1.1) (Anonim, 2019b, 2019h; Anonim, 2019h).

Güneydoğu Toros Dağları bir duvar gibi kuzeydoğu rüzgârlarını keserek yukarı Mezopotamya'ya geçmesini önler. Soğuk ve serin hava kütlelerinin Diyarbakır havzasını geçmemesi nedeni ile kış mevsimi Doğu Anadolu yüksek yaylaların olduğu gibi soğuk geçmez.

Diyarbakır ilimizde kışa ayları soğuk geçmekte olup, yüksek rakımlı sert iklim yapısına sahip değildir. Yağışlar genellikle yağmur şeklinde olmaktadır. Özellikle son yıllarda kar yağışı çok nadir olarak rastlanmaktadır. Yağışların miktarı, yağma zamanı ve yağış şekli yönünden Diyarbakır ili kendi içerisinde 3 farklı coğrafik yapılara ayrılmaktadır. Çınar ve Bismil ilçelerinin de içinde bulunduğu alt bölge daha hafif iklim yapısına sahip olup, yağışlar genellikle geç sonbahar ve kış aylarında başlamaktadır. Yağış miktarı en az düşen bölgeyi oluşturmaktadır. Diyarbakır merkez ilçeleri ve Güneydoğu Toroslarına kadar uzanan orta bölge ise nispeten yağış miktarı alt bölgeye göre daha yüksektir. Yağışlar erken ve orta sonbaharda yağışlar düşmeye başlar. Hava sıcaklıkları alt bölgeye göre daha düşüktür. Üst bölge olarak nitelendirebileceğimiz Kocaköy, Hazro, Hani, Lice ve Kulp ilçelerini içinde alan bölge rakımı yüksek sert kışlara sahip bölgeyi oluşturmaktadır. Bu bölgede kış ayları nispeten sert geçtiği gibi yağışlar yağmur ve kar şeklinde olmaktadır. Yağışlar erken sonbahar ile başlamaktadır.

Kış mevsimi yıllara göre sertliği azalması fark edilse de belli dönemlerde yaşanan sert yıllar kendini hissettirmektedir. Kış mevsiminin azalarak yerini bahara bırakması yıllara göre nadir görülebilmektedir. Kış aylarındaki yağış ve kapalı havanın sona ermesine müteakip (mayıs ayları) sıcak hava kendini göstererek yaz mevsimi başlamaktadır. Bu yönü ile bahar ayları nispeten kısa geçtiği söylenebilir. Göreceli yağış miktarların artışı Aralık ayı ile başlar, Nisan ayı itibari ve bazen mayıs ayı itibari ile sona erer. Yıllık yağışlı gün sayısı toplamı 85.7

olarak saptanmıştır. Aylık yağış toplamı 486.7 mm olması önemli iken bu yağış alt bölgelere göre farklılık gösterebilmektedir. Göreceli sıcaklık azalışı kasım ayı ile başlayarak Mart ayı ile son bulur. Sıcaklık yükselişi Nisan ayı ile başlayarak Ekim ayında azalışa doğru gitmektedir. Ortalama veriler dikkate alındığında Diyarbakır ili bulutlu gün sayısı 154 iken, kapalı gün sayısı 68 olarak karşımıza çıkmaktadır (Anonim, 2019h).

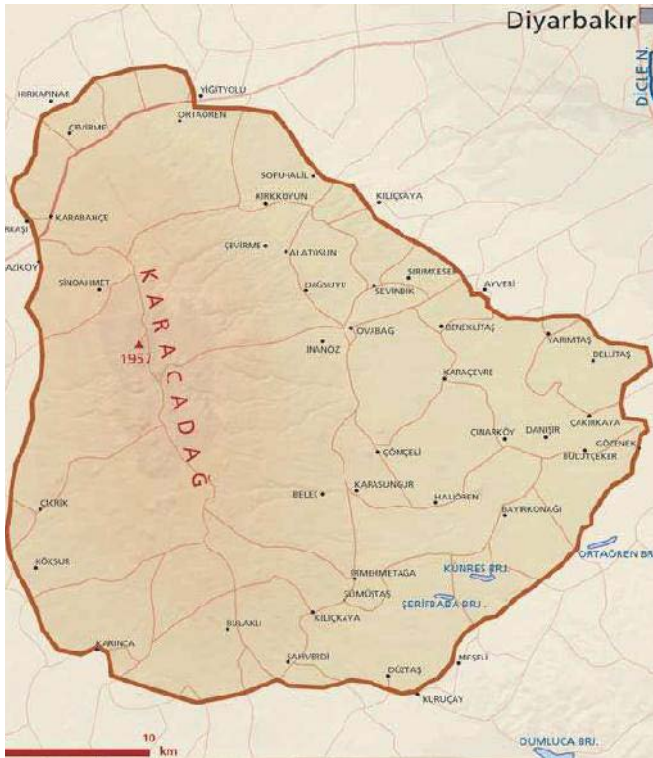
Nisan ayı itibari ile yüksek sıcaklık rüzgar ile beraber kendini iyiden iyiye hissettirmektedir. Diyarbakır ili Türkiye’de en yüksek sıcaklık değerlerin görüldüğü illerdendir. Özellikle Temmuz ve Ağustos ayları çok sıcaktır. Hissedilebilir sıcaklık 46 °C’ye ulaşabilmektedir.

Çizelge 1.1. Diyarbakır ili uzun yıllar iklim parametrelerine ilişkin değişim (Anonim, 2019h)

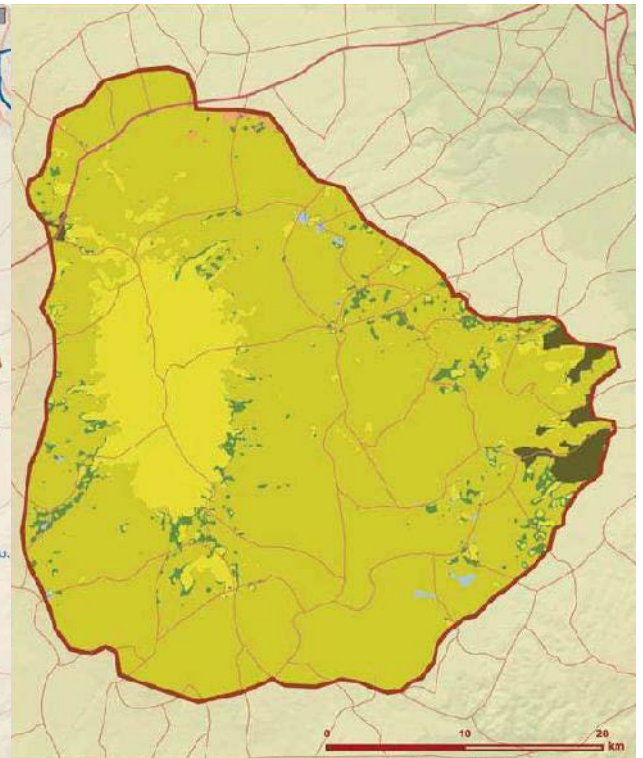
DIYARBAKIR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
	Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1929 - 2018)											
Ortalama Sıcaklık (°C)	1.7	3.6	8.4	13.8	19.2	26.2	31.1	30.4	24.9	17.3	9.5	3.9
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	6.6	9	14.4	20.3	26.6	33.5	38.3	38.2	33.2	25.3	16.2	9.1
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-2.3	-1.1	2.3	6.9	11.2	16.5	21.6	21	15.9	9.9	4	-0.3
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.8	4.8	5.6	7.1	9.6	12.2	12.4	11.7	10	7.5	5.6	3.9
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12.4	11.5	11.9	11.4	8.8	2.7	0.4	0.2	1	5.7	8.2	11.5
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m ²)	70.3	68	65.1	68.3	44.1	8.1	0.7	0.4	3.9	32.2	54.2	71.4
	Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En Düşük Değerler (1929 - 2018)											
En Yüksek Sıcaklık (°C)	16.9	21.8	28.3	35.3	39.8	42	46.2	45.9	42	35.7	28.4	22.5
En Düşük Sıcaklık (°C)	-24.2	-21	-14	-6.1	0.8	3.5	9.9	11.4	4	-1.8	-12.9	-23.4

Çizelge 1.1’den, en sıcak ay olan Temmuz ayı sıcaklık ortalaması 31.1 °C, en soğuk ay olan Ocak ayı sıcaklık ortalaması ise 1.7 °C olduğu görülmektedir. 1929-2018 uzun yıllar periyodunda ölçülen en yüksek sıcaklık 46.2 °C; en düşük sıcaklık ise -24.2 °C olarak gerçekleşmiştir. 486.7 milimetre olan yıllık ortalama yağış tutarının ancak yaklaşık %2’si yaz aylarında düşmekte olup, en fazla yağış Aralık-Nisan periyodunda düşmektedir. Güneyden kuzeye doğru gidildikçe yağışlar da artmaktadır.

Son yıllarda yapılan barajların oluşturduğu yapay göller geniş buharlaşma yüzeyleri oluşturmaktadır. Bu nedenle de Diyarbakır Havzası’nın kuru havasının nispi neminde bir artış neden olduğu düşünülmektedir. Ortalama nispi nem, en çok Aralık ve Ocak aylarında (%77); en düşük ise Temmuz-Ağustos aylarında (%20) kaydedilmiştir. Farklı zaman ölçekleri için yapılan çalışmalarda Thornthwaite yöntemine göre hesaplanan indis değerleri incelendiğinde Diyarbakır az nemli ve kuru karakterli sınıfa girdiği tespit edilmiştir (Gülsever, 2006; Hamidi, 2011; Hamidi ve ark., 2013a). Farklı yöntemler kullanılarak belirlenen yeni indis değerleri ile yağış ve kuraklık dağılımına göre Diyarbakır ilinin kuraklık yönünden hafif kuraklık riski taşıdığı saptanmıştır (Hamidi ve ark., 2013b).

Şekil 1.2a. Karacadağ'ın topoğrafya haritası

Şekil 1.2b. Karacadağ'ın bitki örtüsü haritası

Şekil 1.2c. Karacadağ'ın uydu görüntüsü (Google Map)

Şekil 1.2d. Karacadağ'ın uydu görüntüsü (Google Map)

1.3. Diyarbakır İli Bitki Örtüsü

Diyarbakır bitki örtüsü steplerdir. Steplerin büyük kısmı doğal değil, antropojendir. Bunlar ilkbaharda kısa bir süre içinde yeşerip çiçeklenir, ama yağışların kesilmesiyle yaz başında kururlar. Bismil, Diyarbakır, Ergani ve Göksu-Çınar ovaları, oldukça tarıma elverişli kısmen sulak, kısmen kuru olan ilin en büyük ovalarıdır (Hamidi, 2018). Steplerde yağış az, bağıl nem düşük ve kurak dönem çok uzundur. Bu durum bitki yaşamı için önemli bir engel oluşturur. Havzadaki step bitkilerinin başlıcaları Verbascum, Astragalus, Delphinium, Eryaglum, Euphorbia, Gentiana, Silene, Trifolium, Bromus, Thymus, Achillea ve Convulvulus'ların çeşitli türleridir. Çeşitli nedenlerle orman alanları gittikçe daralmış, ortaya çıkan step alanı ise genişlemiştir. Bazı yerlerde bitki örtüsü aşırı otlatma sonucu ortadan kalkmış durumdadır (Anonim, 2018c).

Ormanların varlığı pek azdır. Çevredeki dağlar, yer yer meşe ormanlarıyla kaplıdır. Orman bakımından çok yoksul olan Karacadağ'ın Diyarbakır ili içindeki kesimlerinde yer yer meşe topluluklarına rastlanabilmektedir.

1.4. Diyarbakır İli Nüfus Yapısı

Diyarbakır İl Nüfusu 2018 yılı sonu itibari ile 1732396 olup, İlde km²'ye 114 kişi düşmektedir. Yoğunluğun en fazla olduğu ilçe: 905 kişi/km² ile Bağlar olurken, en düşük ise 23 kişi/km² ile Çüngüş ilçesi olmuştur. İlde yıllık nüfus artış oranı ortalama, %1.91 olmuştur. 17 İlçe ve belediye, bu belediyelerde toplam 1047 adet mahalle bulunmaktadır (Anonim, 2019m). İlçeler bazlı nüfus dağılımı Çizelge 1.2'de verilmektedir.

Çizelge 1.2. Diyarbakır ili uzun yıllar iklim parametrelerine ilişkin değişim (Anonim, 2019m)

İlçe	Nüfus 2018	Nüfus Artış Hızı (%)	Belediye Sayısı	Mahalle Sayısı	Yüz ölçüm (km ²)	Yoğunluk (adet/km ²)
Bağlar	388.387	0.47	1	48	429	905
Bismil	117.674	1.29	1	122	1.679	70
Çermik	50.812	-0.15	1	81	948	54
Çınar	74.207	2.10	1	100	1.934	38
Çüngüş	11.927	0.77	1	40	512	23
Dicle	38.220	-0.60	1	48	738	52
Eğil	23.369	3.40	1	30	449	52
Ergani	130.105	1.14	1	102	1.510	86
Hani	33.100	1.62	1	26	436	76
Hazro	16.935	1.35	1	31	426	40
Kayapınar	362.407	5.67	1	34	480	755
Kocaköy	16.679	0.02	1	22	248	67
Kulp	36.640	2.57	1	58	1.560	23
Lice	26.163	7.17	1	70	982	27
Silvan	86.672	1.66	1	93	1.252	69
Sur	112.306	-1.01	1	100	1.227	92
Yenişehir	206.793	1.23	1	42	358	578
DİYARBAKIR	1.732.396	1.91	17	1.047	15.168	114

Diyarbakır İli Hakkında Genel Bilgiler

Diyarbakır iline ilişkin temel göstergeler Çizelge 1.3'de verilmektedir.

Çizelge 1.3. Diyarbakır iline ilişkin temel göstergeler (Anonim, 2019k)

Göstergeler	Diyarbakır		Türkiye	
	2018	Artış Hızı (%)	2018	Artış Hızı (%)
Doğum sayısı	41673	-4.22	1248847	-3.62
Ölüm sayısı	5182	-2.70	426106	-0.09
Evlenme sayısı	12498	-5.60	553202	-2.85
Boşanma sayısı	1000	19.33	142448	10.93
Hane halkı sayısı (topl.)	350488	4.74	23221218	2.40
Hane halkı büyüklüğü (ort.)	4.82	-3.02	3.41	0.29
Nüfus yoğunluğu (kişi sayısı/km ²)	115.05	1.91	106.55	1.48
GSYH (bin TL)	34916983	15.91	3724387936	19.73
Kişi başına GSYH (TL)	20346	13.91	45750	18.12
Topl. ihracat (bin \$)	210998	6.67	167920613	6.96
Topl. ithalat (bin \$)	81672	-8.58	223047094	-4.60
Topl. ihracat/ithalat (bin \$)	2.58	16.69	0.75	12.12
Müze ziyaretçi sayısı	211802	105.20	28169615	37.35
Sinema seyirci sayısı	826320	11.03	64772380	-5.42
Tiyatro seyirci sayısı	140920	67.13	7841353	11.92
Geceleme sayısı (Topl.)	662295	36.50	190686722	22.38
Geceleme sayısı (Yabancı)	35838	77.93	112245139	40.20
Geceleme sayısı (Yabancı/Topl.)(%)	5.41	30.35	58.86	14.55
Geliş sayısı (Topl.)(kişi)	27309	-36.44	54496025	16.31
Geliş sayısı (Yabancı)(kişi)	8395	-11.94	39488401	21.84
Geliş sayısı (Yabancı/Topl.)(%)	30.74	38.56	72.46	4.76
Trafik kaza sayıları	2533	5.98	186532	2.11
Motorlu kara taşıtları sayısı	124456	0.68	22865921	2.91
Otomobil sayısı	51346	0.31	12398190	3.01
Bina Sayısı (YKİB)	369	-17.26	127006	6.93
Daire Sayısı (YKİB)	6035	-3.73	893277	7.19
Bina Sayısı (YRİB)	762	-17.62	103993	-35.68
Daire Sayısı (YRİB)	8471	-39.27	661881	-52.62
Konut satış sayıları (ilk satış)	7902	-18.56	651572	-1.23
Konut satış sayıları (topl.)	17749	-8.53	1375398	-2.41

YKİB: Yapı kullanım izin belgesi, YRİB: Yapı ruhsatı izin belgesi, Topl: toplam, kWh: Kilowatt/saat; \$: Amerikan doları, GSYH: Gayri safi yurtiçi hasılat, TL: Türk lirası.

Çizelge 1.3'den, 2017 yılı ile 2018 yılları arasında doğum sayısındaki değişim Diyarbakır ilinde %4.22 azalış gösterirken, Türkiye'de %3.62 azalış göstermiştir; ölüm sayılarındaki değişim Diyarbakır ilinde %2.70 azalışta iken Türkiye'de %0.09 azalış göstermiştir. Evlenme sayılarında Diyarbakır ilinde %5.60 azalışta iken, Türkiye'de %2.85 oranında azalış göstermiştir. Ancak Diyarbakır ilinde boşanma sayılarındaki değişim %19.33 artış gösterirken, Türkiye'de %10.93 artış göstermiştir. Feodal ve tutucu kültür yapısına sahip bir topluma sahip olan Diyarbakır ilinde %19.33 oranında boşanma sayılarındaki artış (Türkiye ortalamasının 2 katına yakın bir oran) olması, toplumda boşanmaya neden olan olguların ivedilik ile incelenmesi gerektiği, toplumun ana ögesini oluşturan aile kavramının zaman içerisinde zedelendiği ve artışın kısa-uzun vadede toplumun sosyal yapısını olumsuz

etkileyeceğini ortaya koymaktadır. Bu durumun oluşmasındaki faktörlerin gerek kurumsal ve gerekse STK'larca irdelemesi gerektiği düşünülmektedir.

2017-2018 yılları gayri safi yurtiçi hasıla değerleri incelendiğinde Diyarbakır ilindeki değişim %15.91 artış gösterirken, Türkiye'de %19.73 oranında artış oluşmuştur. Kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla değerleri de buna paralellik göstermiştir. Diyarbakır ili ihracat/ithalat oranının değişimi %16.69 artış gösterirken, Türkiye'de bu değer %12.12'de kalmıştır (Çizelge 1.3).

2017-2018 yılları verileri incelendiğinde müze ziyaretçi sayısı, sinema seyirci sayısı ve tiyatro seyirci sayısı değerlerinin değişimleri sırası ile Diyarbakır ilinde %105.20, %11.03 ve %67.13 artış gösterirken Türkiye'de bu değerler %37.35, %-5.42 ve %11.92 olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 1.3). Toplumsal sosyal etkinlik ve içerme aktiviteleri olarak değerlendirilen bu veriler yönünden Diyarbakır ilinin Türkiye ortalamasına göre çok yüksek artışlar göstermesi büyük önem atfetmektedir. Bu değişimin sosyo-ekonomik nedenleri ve etkilerinin incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Toplumun sosyal gelişimi yönünden önemli olduğu mutlaklır.

İç ve dış turizm verisi olarak incelenebilecek geceleme sayısı (yabancı ve toplam) ve geliş sayısı (yabancı ve toplam) değerleri 2017 ve 2018 yılları değişimleri incelendiğinde Diyarbakır ili geceleme sayısı gerek yabancı ve gerekse toplam olarak Türkiye ortalama değerlerinin yaklaşık 1.8 katı daha fazla değişim göstermiştir. Yabancı/toplam oranı değişimi Diyarbakır ili için %30.25 iken, Türkiye ortalaması, %14.55 olarak gerçekleşmiştir. Ancak geliş sayısı verileri incelendiğinde Diyarbakır ilindeki değişim azalış gösterirken, Türkiye ortalaması artış göstermiştir. Diyarbakır ili geliş sayılarında azalış, ancak geceleme sayılarında artış göstermiş olması gelen turistlerin daha uzun süreli kaldıklarını göstermiştir (Çizelge 1.3). Bu durum gerek iç ve gerek dış turizm yönünden ciddi artış ve gelişmelerin oluştuğunu ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili var olan bu gelişmenin daha da iyi olması için özen gösterilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Diyarbakır ilinde 2017 ve 2018 yılları motorlu kara taşıtları sayısı ve otomobil sayılarındaki artış, Türkiye ortalama artış değerlerine göre çok düşük olmasına rağmen, trafik kaza sayılarındaki artış (%5.98), Türkiye ortalama (%2.11) artışının 2 katından daha fazla gerçekleşmiştir (Çizelge 1.3). Bu durum yol, sürücü eğitimi, yaya eğitimleri, trafik kurallarına uyma ve araç muayene durumlarının incelenmesi gerektiğini akla getirmektedir.

Ulusal ekonomimiz için önemli bir sektör olan inşaat sektörü ile yakın ilişkili olan bina sayısı ve daire sayısı verileri incelendiğinde Diyarbakır ili yapı inşaat ruhsatına dayalı olarak bina sayısı (%-17.62) ve daire sayılarında (%-39.27) oluşan azalış, Türkiye ortalamasına göre oldukça düşük kalmıştır. Türkiye'de ortalama verilerdeki azalışın yakın bir zamanda Diyarbakır ilinde gerçekleşme riskinin oluşabileceğini göstermektedir. Yapı inşaat ruhsatına (YRİB) dayalı daire ve bina sayılarındaki değişimler, yapı kullanım izin belgesine (YKİB) dayalı daire ve bina sayılarındaki değişimler ile karşılaştırıldığında, YKİB dayalı değerlerdeki azalışın Diyarbakır ili için daha az olduğu görülmektedir (Çizelge 1.3). YRİB'nin daha önce alınarak inşaat bitirildikten sonra YKİB alındığı dikkate alındığında, ileride YKİB dayalı değerlerin ciddi bir azalış trendi ile artacağını göstermektedir. Tüm bu değişimlere rağmen Türkiye ortalama verile incelendiğinde YKİB dayalı veriler hala artış trendi olması dikkat çekicidir. Gerek Diyarbakır ilinde ve gerekse Türkiye ortalama konut ilk satış değişimleri ve konut toplam satış değişimleri, bu azalış trendini desteklemektedir.

1.5. Diyarbakır İli Su Kaynakları Potansiyeli

Diyarbakır'ın en önemli akarsuyu Dicle Nehridir. İli, Dicle ve kolları sular. Mâden Suyu ile Birkleyn suyu Dolucan'da birleşerek Dicle Nehri meydana gelir. Birkleyn suyu Birkleyn mağaralarından çıkar ve Dibni suyu buna karışır. Mâden (Ergani) suyu Gölcük'ten çıkar. Dicle nehri, Devegeçidi Suyu, Havar, Yenice, Karasu dereleri ile Anbar, Kuru, Pamuk, Sinan ve Batman çaylarını alır. Daha ilerde Göksu ve Aşağı Hanık çayları da Dicle nehrine katılır. Batman Çayı Dicle'nin önemli bir kolu olup, uzunluğu 100 kilometre civarındadır. Gühermi Dağından çıkan Kulp Suyu, Muş'tan gelen bir kolla birleşir. Melul Dağından çıkan Şakiram Çayını alarak, Sason Dağlarından gelen ikinci kolla birleşir. Diğer küçük akarsular ise Sinan Suyu, Çangüş Suyu, Göz Suyu, Medrap Suyu ve Kalhane Suyu ile Meda Çayı ve Sinek Çayıdır (Anonim, 2018c). Diyarbakır ilinde bulunan akarsulara ilişkin bilgiler, Çizelge 1.4'de verilmiştir.

Çizelge 1.4. Diyarbakır ili akarsuları (Anonim, 2018a)

Akarsu Adı	Top. Uzunluğu (km)	İl Sınırları İçindeki Uzunluğu (km)	Debisi (m ³ /sn)	Kolu Olduğu Akarsu	Kullanım Amacı
Ambar	95	95	4.7	Dicle	Sulama
Dicle	530	265	71.2	Dicle	Sulama + Enerji
Göksu	57	57	2.2	Dicle	Sulama
Kulp	70	70	71.0	Batman	Sulama + Enerji
Kuruçay	45	45	1.1	Dicle	Sulama
Pamukçay	65	65	2.6	Dicle	Sulama
Salat	65	65	5.0	Dicle	Sulama
Sarım	69	52	35.0	Batman	Sulama
Sinek	62	54	5.4	Fırat	Sulama + Enerji

Diyarbakır'da tabii göl yoktur. Baraj gölleri ile göletler vardır. Diyarbakır ili homojen toprak dolgu tipi baraj gölleri ile göletlerine ilişkin bilgiler, Çizelge 1.5'de verilmiştir.

Çizelge 1.5. Diyarbakır ili homojen toprak dolgu tipi baraj gölleri ile göletlerine ilişkin bilgiler (Anonim, 2018a)

Göletin Adı	Göl hacmi (m ³)	Sulama Alanı (ha)	Çekilen Su Miktarı (m ³)	Kullanım Amacı
Gözegöl (Merkez)	16 100 000	550	16 100 000	Sulama
Kabaklı (Merkez)	1 209 641	87	913 641	Sulama
Halılan (Çermik)	7 482 100	550	5 175 462	Sulama
Ortavıran (Çınar)	2 205 697	125	1 251 000	Sulama ve İçme Suyu
Künreş (Çınar)	653 400	12	594 000	Sulama ve İçme Suyu
Beşpınar (Çınar)	1 346 000	95	1 196 000	Sulama

Diyarbakır ili genelinde Midyat formasyonu Kireçtaşları, Volkanik Bazaltlar ve Alüvyon dere yatağı malzemeler akifer özelliği göstermektedir. Diyarbakır İli 2017 yılı sonuna kadar tahsis edilen toplam yeraltı suyu miktarı; İçme-kullanma, Sanayi, Sulama için 264,197 hm³/yıldır. Diyarbakır ilinin yeraltı suyu potansiyeli ve tahsis edilen su miktarı, Çizelge 1.6'da verilmiştir.

Diyarbakır ilinin yeraltı su seviyesi ve bunun yıllar içerisindeki değişim incelendiğinde, 2012 yılında ortalama statik seviye 115 m iken, ortalama dinamik seviye ise 175 m; 2017 yılında ortalama statik seviye 105 m iken, ortalama dinamik seviye ise 150 m olmuştur. 2012

yılından 2017 yılına geçişte ciddi bir gerek ortalama statik seviye ve gerekse ortalama dinamik seviye oldukça düşmüştür. 2012-2017 yılları incelendiğinde, ortalama statik seviye 105 m; ortalama dinamik seviye ise 152 m olduğu ancak yıllara itibari ile düştüğü saptanmıştır. Bu durum, yer altı su seviyelerinin eski yıllara göre çok düştüğü görülmüştür (Anonim, 2018a).

Çizelge 1.6. Diyarbakır ilinin yeraltı suyu potansiyeli ve tahsis edilen su miktarı (Anonim, 2018a)

Kaynağın İsmi	hm ³ /yıl
Bellitaş (Harabasitil)	489
Çakırkaya (Delgür)	135
Serap güzeli (Gözeli)	316
Yarımkaş (Kanipanık)	392
Salat (Çemi Salat)	643
Yılanlı (Kepo)	167
Büyük kaynak (Kaniye Mezin)	168
Serdi	403
Dablo (Angül)	55
Göze	311
Sakaltutan	2376
Orta kaynak (Kaniye Narin)	77
Malehermo	80
Zergüç (Zengüç)	118
İçkale	90
Anzele	75
Tepecik kaynağı	1246
Aynkebir kaynağı	295

1.6. Türkiye'nin Tarımsal Yapısı ve Hububat Durumu

Türkiye genel olarak dağlık bir arazi yapısına sahiptir. Türkiye'de arazilerin %55.9'u 1000 m'nin üstünde yükseltiye ve %62.5'i %15.0'ten daha fazla eğime sahiptir. Türkiye Karadeniz üzerinden ve kuzeyden gelen hakim rüzgârların ve bunların getirdiği deniz etkisinin altındadır. Ancak deniz etkisi, kuzeydeki ve güneydeki sıra dağların denize bakan yamaçlarında kalmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin iklim özellikleri ile yeryüzü şekli özellikleri arasında sıkı bir bağ vardır. Türkiye'nin arazi yapısı ile buna bağlı olarak değişen iklim özellikleri farklı coğrafi bölgelerin, bunların içinde de mikro klimaların oluşumunu mümkün kılmıştır. Türkiye'de arazi kullanımı ile coğrafi bölgelerin arazi yapısı ve iklim özellikleri arasında uyumlu bir ilişki söz konusudur. Böylece Türkiye'nin nemli bölgelerinde ormancılık, yüksek dağlık ve kurak bölgelerinde hayvancılık ve her bölgesinde bitkisel üretim yapılabilmektedir. Bu özellik Türkiye'ye farklı ekolojik bölgelerde, o bölgelere özel tarımsal ürünleri üretme imkânı vermektedir (İşler ve Kılınç, 2016).

Türkiye'de toplam arazinin %24.5'i I+II+III. sınıf topraklardan oluşmaktadır. Bunun içinde tarım topraklarının payı, %90'dır. Türkiye'nin 77.9 milyon hektar olan toprak varlığının 26.3 milyon hektarını tarım arazileri oluşturmaktadır (Çizelge 2.1). 1940 yılında 14.8 milyon hektar olan ekili ve dikili alanlar, 2001 yılında 26.3 milyon hektara ulaşmıştır. Toplam ekili ve dikili alanların %17'sinde sulu tarım, %83'ünde ise kuru tarım yapılmaktadır. Bitkisel üretim alanının %69'u tarla ürünleri, %19'u nadas alanları, %3'ü sebze üretim alanları, %5'i meyve alanları, %2'si zeytin alanları ve %2'si bağ alanları olarak değerlendirilmektedir. İşlenen tarla alanının %60'ında tahıl, %7'sinde baklagil, %6'sında endüstri bitkileri, %3'ünde yağlı tohumlar, %2'sinde yumru bitkiler ve %2'sinde yem bitkileri yetiştirilmektedir (Çizelge 1.7).

Çizelge 1.7. Yetenek sınıflarına göre Türkiye'nin arazi varlığı (Miran, 2015)

Arazi Kullanma Türü	I+II+III (bin ha)	IV+V+VI+VII (bin ha)	Toplam (bin ha)
İşlenen Arazi	16902	11151	28053
Nadaslı Kuru Tarım	8163	6856	15019
Nadassız Kuru Tarım	3844	2392	6236
Sulu Tarım	3955	399	4354
Bağ	237	330	567
Bahçe	403	160	563
Özel Ürünler	301	1013	1314
Çayır- mera arazisi	1331	20174	21505
Çayır	312	335	647
Mera	1019	19839	20858
Orman- Fundalık	612	22616	23228
Orman	412	14773	15185
Funda	200	7.843	8.043
Tarım Dışı Arazi	296	598	894
Diğer Araziler	0	3061	3061
Su Yüzeyleri	0	1158	1158
Toplam	19141	112698	77899
Tüm Alana Oranı(%)	24.5	75.5	100.0

Tarımın Türkiye ekonomisindeki önemi nisbi olarak azalmış olmakla birlikte, yurtiçi gıda gereksiniminin karşılanması, sanayi sektörüne girdi temini, ihracat ve yarattığı istihdam olanakları açısından halâ büyük önem taşımaktadır. GSYH içinde tarım sektörünün payı ABD'de 2000, 2010 ve 2015 yılları sırası ile %1.15, %1.14, %1.07; Almanya'da %0.95, %0.65, %0.56; Çin'de %9.53, %9.43, %8.83, Rusya'da %3.34, %3.39, %4.13; Ukrayna'da %7.45, %8.20, %12.06 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde GSYH içinde tarım sektörünün payı incelendiğinde, 1960 yılında %54.92, 2000 yılında %10.8, 2010 yılında %9.03, 2015 yılında %6.9 ve 2017 yılında %6.08 olarak gerçekleştiği görülmüştür (Anonim, 2019I). Yıllar itibari ile payın düşmesi diğer sektörlerin büyüdüğü gösterirken, tarım sektörünün gelişen sektörlere benzer büyüme gösteremediği ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Çin ve Ukrayna sevelerinde olduğumuzu gösterirken, Rusya, ABD, Almanya gibi ülkelerin gerisinde olduğumuz görülmektedir. Bir tarım ülkesi olarak tarımsal üretim ve tarımsa dayalı sanayinin gelişimi ve ihracatın artışı ile GSYH içindeki payının artması istenilen bir durumdur. Türkiye'de tarım sektörünün GSYH'daki payının giderek azalması, sanayileşme ve hizmetler sektörlerinde gelişmeye daha çok önem verilmesinin bir sonucudur.

Tarım sektörü, yapısı gereği işgücüne büyük ölçüde ihtiyaç duymaktadır. Gerçekten de tarımsal faaliyet bir yaşam biçimidir. Bu bağlamda, tarımın istihdamdaki payı 2000, 2010, 2015, 2017 ve 2018 yıllarında sırası ile %36.0, %23.3, %20.6, %19.4 ve %18.4 olarak gerçekleşmiş olup (Anonim, 2019I), yıllar itibari ile giderek gerilemiştir. Tarımda sermaye birikiminin ve teknoloji kullanımının artışıyla, bu oran daha da aşağılara çekilebilecektir.

Diyarbakır ilinin tarımsal yapısının incelenmesi için öncelikle Dünya ve Türkiye verileri incelenmesinde fayda olacaktır. Dünya ve Türkiye hububat üretim, ihracat, ithalat, tüketim ve stok verileri, Çizelge 1.8'de verilmiştir.

Dünya verileri incelendiğinde 2011-2019 yılları arasında ilk stok değerleri 416-660 MT olarak değişim göstermiş olup, yıllara göre artış göstermiştir. Üretim 1879-2162 MT arasında değişirken yıllara göre mutlak artış trendinde görülmektedir. Bu artış trendi tüketim, ihracat ve son stok trendinde görülmektedir. Türkiye verileri incelendiğinde 2011-2019 yılları arasında ilk stok değerleri 2.9-6.6 MT arasında değişim göstermesine rağmen, 2015/2016 üretim sezonunda ciddi bir azalış gösterdiği ama son yıllarda 6.6 MT civarında olduğu görülmektedir. Üretim değerleri 32.50-37.70 MT arasında değişim göstermesine rağmen yıllar itibari ile

göreceli bir artış rastlanmadı ve ilk stok durumunun en düşük olduğu 2015/2016 üretim sezonu en yüksek üretim (37.70 MT) kaydedilmiştir. İthalat verileri mevcut değerlerden 2 katına yakın çıkmıştır (Çizelge 1.8).

Çizelge 1.8. Dünya ve Türkiye hububat verileri (milyon ton) (IGC, 2019)

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20*
DÜNYA									
İlk Stok	416.10	430.90	419.80	506.20	552.50	597.80	660.40	648.50	620.00
Üretim	1 879.20	1 829.10	2 042.70	2 091.80	2 058.70	2 189.50	2 140.70	2 143.10	2 162.00
İthalat	273.80	270.80	310.40	322.10	345.70	352.80	369.80	364.40	374.80
Top. Kullanım	2 569.10	2 530.80	2 772.90	2 920.10	2 956.90	3 140.10	3 170.90	3 156.00	3 156.80
Top. Tüketim	1864.40	1840.30	1 956.40	2 045.50	2 013.40	2 127.00	2 152.60	2 171.50	2 188.00
İhracat	273.80	270.80	310.40	322.10	345.70	352.80	369.80	364.40	374.80
Son Stok	430.90	419.80	506.20	552.50	597.80	660.40	648.50	620.00	594.10
TÜRKİYE									
İlk Stok	4.50	5.40	3.40	4.30	2.90	4.60	4.00	5.70	6.60
Üretim	34.30	32.50	36.60	31.90	37.70	34.40	35.20	33.50	33.50
İthalat	5.10	5.00	5.60	8.90	6.10	6.60	10.60	11.20	11.00
Top. Kullanım	43.90	42.90	45.60	45.10	46.80	45.50	49.90	50.40	51.10
Top. Tüketim	34.50	35.80	36.30	37.40	36.00	34.70	37.30	36.90	37.50
İhracat	4.00	3.70	5.00	4.70	6.30	6.80	6.90	6.90	7.30
Son Stok	5.40	3.40	4.30	3.00	4.50	4.00	5.70	6.60	6.30

* projeksiyon; Top: Toplam

Küresel hububat üretimindeki düşüş; majör buğday ihracatçı ülkeler olan Rusya ve Avustralya'nın yanı sıra AB'nin önemli üreticileri arasında yer alan Fransa, Almanya ve Polonya'da buğday üretiminin düşmesinden kaynaklanmaktadır. Buğday üretimindeki düşüşe rağmen mısır üretimindeki artış neticesinde hububat üretimi geçen sezona yakın bir miktarda gerçekleşmiş olup yüksek açılış stoklarıyla birlikte arz boldur. Hububat arzında yaşanan bu bollukta son yıllarda hava koşullarının olumlu seyretmesinin yanı sıra, getiri oranları yüksek olan mısırın hem ekim alanında hem de veriminde kaydedilen sürekli artış etkili olmuştur. Küresel hububat tüketimi, üretimdeki düşüşe rağmen gıda, yem ve endüstriyel mısır kullanımındaki artışa bağlı olarak %1 artışla yaklaşık 2.2 milyar ton seviyesine ulaşmıştır. Buğday tüketimi, son yıllarda Asya ve Afrika'da gıda tüketimin büyümesiyle rekor seviyeye ulaşırken benzer şekilde mısır tüketimi her yıl yeni bir rekor kırmaktadır. Hububat tüketiminde en büyük paya sahip olan mısırın dünya genelinde et tüketimindeki artışla yemlik kullanımı ve fosil yakıtların kullanımının sınırlandırılması politikaları ile biyo-yakıt amaçlı kullanımı artmaktadır (Anonim, 2019c).

Ülkemiz yüzölçümünün %29.6'sı (23.2 milyon ha) tarım yapılabilir özelliktedir. Tarım alanlarımızın nadas alanları hariç %66.4'ü (15.4 milyon ha) tarla ziraatına ayrılmıştır. Bu alanın da yaklaşık %71'inde (10.96 milyon ha) hububat ekilmektedir. Hububat ekim alanı içerisinde %67'lik payla ilk sırada buğday, %24'lük payla ikinci sırada arpa ve %5'lik payla üçüncü sırada mısır yer almaktadır. Bu ürünleri sırasıyla; çavdar, çeltik, yulaf ve tritikale izlemektedir.

Buğday üretimi, ülkemizin her bölgesinde yapılmaktadır. Bu nedenle buğday, tarla ürünleri içerisinde ekiliş alanı ve üretim miktarı bakımından ilk sırayı almaktadır. Son 20 yılda buğday ekim alanları 7.3-9.4 milyon hektar arasında, üretimi ise 17.2-22.6 milyon ton arasında değişmiştir. Ülkemizde artan nüfusa paralel olarak buğday talebi de artmaktadır. Ekmek, bulgur, makarna, irmik, bisküvi, nişasta ve diğer buğdaya dayalı unlu mamuller tüketimi dikkate alındığında buğday tüketimimiz 18-19 MT seviyelerindedir.

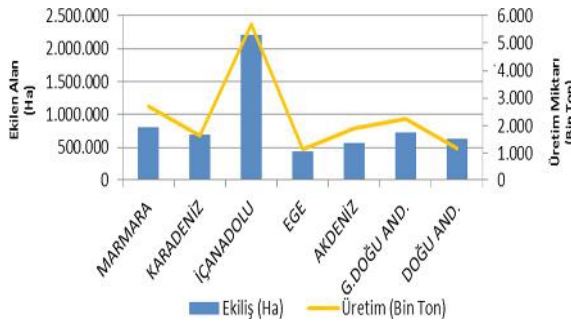
Ülkemizde buğday, her bölgede yetiştirilebilmekle birlikte özellikle İç Anadolu Bölgesi'nde yaygın olarak üretilmektedir. Nitekim 2018 yılı ekmeklik buğday üretiminde

Diyarbakır İli Hakkında Genel Bilgiler

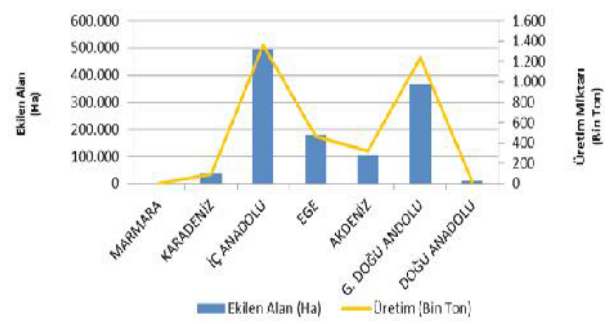
%34'lük pay ile ilk sırada İç Anadolu Bölgesi yer almaktadır. Bunu %16 ile Marmara Bölgesi ve %14 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Üretimde en az pay %7 ile Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerine aittir. Makarnalık buğday üretiminde ise ilk iki sırayı İç Anadolu (%39) ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri (%35) almaktadır (Çizelge 1.9; Şekil 1.3a ve Şekil 1.3b).

Çizelge 1.9. Bölgeler bazında 2018 yılı ekmeklik ve makarnalık buğday üretim verileri

Bölge Adı	Ekmeklik Buğday		Makarnalık Buğday	
	Miktar (bin ton)	%	Miktar (bin ton)	%
Marmara	2 706	16.40	1	0.00
Karadeniz	1 146	6.90	467	13.30
İç Anadolu	5 680	34.40	1 362	38.90
Ege	1 890	11.50	321	9.20
Akdeniz	1 190	7.20	20	0.60
Güneydoğu Anadolu	2 241	13.60	1 237	35.40
Doğu Anadolu	1 647	10.00	92	2.60
Toplam	16 500	100.00	3 500	100.00

Şekil 1.3a. 2018 Yılı bölgeler bazında ekmeklik buğday üretim ve ekim alanları değişimi

Şekil 1.3b. 2018 Yılı bölgeler bazında makarnalık buğday üretim ve ekim alanları değişimi

Ülkemizde buğday genellikle kuru tarım arazilerinde daha çok üretilmektedir. Türkiye 2018 yılı buğday ekim alanları incelendiğinde buğday ekili alanların %77'si kuru, %23'ü sulu alanlar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ülkemiz buğday üretimi yağış miktarı ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim TÜİK verilerine göre 2015 yılında buğday üretimimiz 22.6 milyon ton olarak gerçekleşmiş iken 2018 Nisan ayında yaşanan aşırı kuraklık nedeniyle 2018 yılı buğday üretimimiz 20 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Son on yıllık buğday üretimimiz ise 19.0-22.6 milyon ton aralığında gerçekleşmiştir. Buğday üretimi konusunda kendine yeterliliği yüksek düzeyde olan ülkemizin TÜİK verilerine göre 2017/2018 dönemi yeterlilik derecesi %111,7'dir.

Ülkemizde mısır; yem, nişasta, glikoz, yağ ve biyoetanol üretiminde kullanılmaktadır. Daha çok Çukurova, Amik Ovası, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yetiştirilen mısır; özellikle pamuk olmak üzere buğday ve yağlı tohumlara münavebeli ekilen bir üründür. Bu nedenle üreticiler alternatif ürün fiyatları ve bu ürünlere verilen desteklere bakarak ikame ürünler veya mısır arasında tercih yapabilmektedirler. Bu da zaman zaman mısır üretiminde dalgalanmalara yol açabilmektedir.

TÜİK verilerine göre 2017 yılında 5.9 milyon ton olan mısır üretimi, 2018 yılında %3.5 azalışla 5.7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 5.7 milyon ton mısır üretiminin 4.6 milyon tonu birinci ürün mısır, 1.1 milyon tonu ikinci ürün mısır olarak gerçekleşmiştir. Ülkemiz mısır

üretiminin son yıllarda artmasında İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde sulanabilir arazilerin artmasına bağlı olarak mısır üretimine yönelimin yanında, özellikle Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere kıyı bölgelerimizde ikinci ürün mısır üretiminin artmasının da payı büyüktür. Ayrıca mısır üretimini teşvik eden uygulamalar, yüksek verimli mısır çeşitlerinin geliştirilmesi, su ve gübrenin etkin kullanımı, mekanizasyon ile pazarlamasının kolay olması da ülkemiz mısır üretimini arttırmıştır. İkame ürün fiyatlarına bağlı olarak mısır kullanım miktarı 7.5-8.0 MT aralığında değişmektedir (Anonim, 2019c).

Çizelge 1.10. Bölgeler bazında 2018 yılı mısır üretim verileri

Bölgeler	Ekilen Alan (Da)		Üretim (Ton)		Üretimdeki Payı (%)	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Marmara Bölgesi	638 541	583 081	555 180	530 279	9.4	9.3
Karadeniz Bölgesi	646 288	566 785	264 552	245 414	4.5	4.3
İç Anadolu Bölgesi	1 107 041	1 641 809	1 059 606	1 658 485	18.0	29.1
Ege Bölgesi	630 914	513 257	643 874	542 824	10.9	9.5
Akdeniz Bölgesi	1 866 909	1 531 917	1 942 990	1 635 509	32.9	28.7
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	1 459 065	1 045 336	1 404 125	1 059 332	23.8	18.6
Doğu Anadolu Bölgesi	42 084	36 818	29 673	28 157	0.5	0.5
Genel Toplam	6 390 842	5 919 003	5 900 000	5 700 000	100	100

TÜİK verilerine göre 2017/2018 dönemi ülkemiz mısır ürünü yeterlilik derecesi %73.3 olup gelişen imalat sanayi ve sürekli artan mamul madde ihracatımızla birlikte sektörün ham madde ihtiyacı, üretimin yanı sıra ithalat yoluyla da giderilmektedir. Son dönemde en fazla mısır ithalatı 2.119.446 ton ile 2018 yılında, en fazla ihracat ise 325.434 ton ile 2009 yılında gerçekleşmiştir. 2018 yılında mısır ihracatı 65.677 ton olmuştur. Ülkemiz mısır ithalatını ağırlıklı olarak Rusya Federasyonu, Romanya, Ukrayna ve Sırbistan'dan yapmaktadır (Anonim, 2019c).

2017 yılı verilerine göre Türkiye üretiminin Dünya üretimi ile karşılaştırıldığında yapılan sıralama buğday üretimi yönünden 11., arpa üretimi yönünden 8., nohut üretimi yönünden 5., mercimek üretimi yönünden 3. sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin buğday, arpa ve mısır üretim alanı, üretim miktarı, verim ve TMO alım değerleri Çizelge 1.11'de verilmiştir.

Diyarbakır İli Hakkında Genel Bilgiler

Çizelge 1.11. Türkiye'nin üretim alanı, üretim miktarı, verim ve TMO alım değerleri (Anonim, 2019e)

YILLAR	EKİLİŞ (ha)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/da)	TMO ALIM (Ton)	ALIMIN ÜRETİME ORANI (%)
BUĞDAY					
2000	9 400 000	21 000 000	223	2 959 105	14.1
2010	8 103 400	19 674 000	244	980 233	5.0
2015	7 866 887	22 600 000	288	3 307 453	14.6
2016	7 671 945	20 600 000	271	2 647 791	12.9
2017	7 668 879	21 500 000	280	2 047 258	9.5
2018	7 299 270	20 000 000	274	2 359 952	11.8
2019	7 299 270	19 500 000	267		
ARPA					
2000	3 629 000	8 000 000	227	508 715	6.4
2010	3 040 000	7 250 000	241	916 526	12.6
2015	2 783 583	8 000 000	288	473 799	5.92
2016	2 740 052	6 700 000	248	-	-
2017	2 424 737	7 100 000	293	-	-
2018	2 611 940	7 000 000	268	76 965	1.10
2019	2 611 940	7 500 000	287		
MISIR					
2000	555000	2 300 000	414	28 509	1.2
2010	594000	4 310 000	726	83 491	1.9
2015	688170	6 400 000	930	1 752 453	27.4
2016	680019	6 400 000	941	1 756 906	27.5
2017	639084	5 900 000	923	204 757	3.5
2018	591900	5 700 000	963	184 247	3.2
2019	591900	6 000 000	1014		
NOHUT					
2000	636 000	548 000	86.16		
2010	455 690	530 634	116.45		
2015	359 304	460 000	128.03		
2016	359 529	455 000	126.55		
2017	392 673	470 000	119.69		
2018	514 415	630 000	122.47		

1.7. Diyarbakır İli Tarımsal Yapısı ve Hububat Durumu

Diyarbakır ilin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ayrıca küçük çaplı sanayi, turizm ve ticaret diğer ekonomik faaliyetler arasında yer almaktadır. Son yıllarda sulu tarıma geçiş çalışmalarının hızlanmasıyla yaşanan gelişmeler sonucu tarıma dayalı sanayide hareketlilik yaşanmıştır. Diyarbakır ili ilçelerinin tarım alanları dağılımı ve Türkiye içindeki oranları Çizelge 1.11'de verilmiştir.

Şekil 1.4. Diyarbakır ili ilçelerin haritadaki yerleri

Çizelge 1.12. Diyarbakır ili ilçelerinin tarım alanları dağılımı (ha) (Anonim, 2019f)

İlçe Adı	Toplam Tarım Alanının %	Toplam Alan (ha)	Ekilen Tarla Alanı (ha)	Nadas Alanı (ha)	Sebze Bahçeleri Alanı (ha)	Meyve Alanı (ha)	Süs Bit. Alanı (ha)
Bismil	19.83	118 898.00	115 566.00	2 000.00	1 031.00	301.00	0.00
Sur	14.23	85 303.00	84 489.00	600.00	127.00	87.00	0.00
Silvan	11.65	69 869.00	66 892.00	900.00	624.00	1 453.00	0.00
Ergani	11.29	67 678.00	56 573.00	2 000.00	5 322.00	3 783.00	0.00
Çınar	10.82	64 840.00	56 849.00	4 500.00	2 060.00	1 431.00	0.00
Çermik	4.23	25 334.00	18 598.00	1 250.00	470.00	5 016.00	0.00
Dicle	3.44	20 639.00	15 089.00	2 500.00	375.00	2 675.00	0.00
Yenişehir	3.31	19 864.00	19 465.00	0.00	362.00	37.00	0.00
Kulp	3.17	18 987.00	14 982.00	500.00	1 385.00	2 120.00	0.00
Kayapınar	3.10	18 573.00	16 617.00	1 000.00	900.00	56.00	0.00
Lice	2.76	16 553.00	10 394.00	2 200.00	366.00	3 593.00	0.00
Bağlar	2.59	15 499.00	14 808.00	300.00	388.00	3.00	0.00
Kocaköy	2.25	13 493.00	12 405.00	770.00	265.00	53.00	0.00
Hazro	2.24	13 441.00	12 170.00	117.00	228.00	926.00	0.00
Hani	2.04	12 220.00	9 876.00	200.00	414.00	1 730.00	0.00
Eğin	1.73	10 349.00	7 682.00	1 000.00	273.00	1 394.00	0.00
Çüngüş	1.33	7 970.00	2 469.00	1 700.00	870.00	2 931.00	0.00
Diyarbakır Top.	100	599 510.00	534 924.00	21 537.00	15 460.00	27 589.00	0.00
%			89.23	3.59	2.58	4.60	0.00
Türkiye Top.		23 795 481.20	15 464 452.30	4 286 136.60	827 114.20	3 212 988.60	4 789.50
Diyarbakır İli %	9.21	2.52	3.46	0.50	1.87	0.86	0.00

Çizelge 1.12'den, 534 924.00 hektarı ekilen alan (%89.23); 21 537.00 hektarı ekilen tarla alanı (%3.59); 15 460.00 hektarı nadas alanı (%2.58); 27 589 hektarı sebze bahçeleri alanı

(%4.60) olmak üzere toplam 599 510.00 hektar toplam tarım arazi varlığının olduğu görülmektedir.

Diyarbakır ili toplam tarım alanının %67.82'i; Bismil, Sur, Silvan, Ergani ve Çınar ilçelerinde olduğu görülmektedir. Bu ilçelere ait toplam ekilen tarla alanı, 380 369.00 ha'dır (Çizelge 1.12).

Diyarbakır ili tarım alanlarının sulama durumu Çizelge 1.13'de verilmiştir.

Çizelge 1.13. Diyarbakır İli Tarım Alanlarının Sulama Durumu (Anonim, 2018a,c)

	Diyarbakır (ha)
Sulanabilir Arazi	680 964.00
Etüt Edilen Arazi	640 292.00
Sulamaya Elverişli Arazi	583 173.00
Ekonomik Olarak Sulanabilir Arazi	416 901.00
Planlama aşamasında olan	13 106.00
Proje yapımı aşamasında olan	363 887.00
<i>Batman-Silvan Projesi ve ara depolamaları</i>	240 272.00
<i>Çermik - Kale Projesi</i>	12 627.00
<i>Çınar - Dilaver Projesi</i>	3 575.00
<i>Ergani Barajı</i>	1 675.00
<i>Kralkızı-Dicle (Pompaj)</i>	52 795.00
<i>Kralkızı-Dicle (Cazibe)</i>	52 943.00
İşletmede olan büyük su işleri	26 664.00
<i>Batman-Silvan Sağ Sahil Sulaması</i>	7 590.00
<i>Çınar-Göksu Barajı Sulaması</i>	3 582.00
<i>Devegeçidi Barajı Sulaması</i>	5 800.00
<i>Kralkızı Dicle P2 ve P5 Sağ</i>	6 692.00
<i>Batman Sağ Sahil Sulaması</i>	3 000.00
İşletmede olan küçük su işleri	1 849.00

Diyarbakır ili sulanabilir arazi varlığının 680 964.00 hektar, etüt edilen arazi varlığının 640 292.00 hektar, ekonomik olarak sulamaya elverişli arazi varlığının 416 901.00 hektar olduğu görülmektedir (Anonim, 2018c). Planlanan ve proje yapım aşamasındaki alanların sulamaya açılması ile sulanabilir alanın 376 993.00 hektar artması beklenmektedir.

Diyarbakır ilinde genel olarak tarım alanlarının dağılışına bakıldığında, yer şekillerin oluşumuna bağlı olarak yüzeydeki düzlükler ve ovalar, yükseklik ve yıllık yağış değerleri itibarıyla alt, orta ve üst olmak üzere 3 agro ekolojik alt bölüme ayırmak mümkündür. Alt kuşak ilin güney bölümünü oluşturmakta olup, genellikle ovalık alandaki geniş tarım alanları içermektedir. Nispeten rakım 650 m. ve yıllık yağış 460 mm dolaylarındadır. Bismil ve Çınar ilçelerine ait köylerin büyük bir bölümü bu kuşakta yer almaktadır. Orta kuşak nispeten rakım 800 m ve yıllık yağış miktarı 750 mm dolaylarında olup, tarım alanlarında eğimlilik durumu alt kuşağa göre artmaktadır. Silvan, Sur, Ergani, Yenişehir, Kocaköy ilçelerine ait bazı köyler bu kuşakta yer almaktadır. Üst kuşak ise dağlık alanı oluşturan, rakım 950 m ve yıllık yağış miktarı 1150 mm dolaylarında olan, tarım alanlarının küçük ve sınırlı olduğu, Ergani, Kocaköy, Eğil, Dicle ilçelerinin bazı köyleri, Lice, Kulp, Çüngüş, Hani, ilçelerine ait köyler bu kuşakta yer almaktadır.

Diyarbakır ilinin çeşitli yerlerinde yürütülen denemelerde alınan toprak örneklerinin analiz sonuçlarına bakılacak olursa, topraklarının organik maddece fakir olmasına karşın K₂O miktarının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Kireçli sınıfa giren bu toprakların P₂O₅ muhtevaları az fosforlu olarak sınıflandırılabilir (GAPUTAEM, 2008).

Diyarbakır ilinde ekilen tarım ürünleri ağırlıklı olarak buğday, arpa, pamuk, mısır ve kırmızı mercimektir. Bu ürünlerin yıllara göre ekim alan ve üretim değerleri Çizelge 1.14'de verilmektedir.

Çizelge 1.14. Diyarbakır ili başlıca tarım ürünlerinin ekim alan ve üretim değerleri (Anonim, 2019f)

Yıllar	Buğday	Mısır	Arpa	Nohut	Mercimek	Pamuk (lif)
Ekim Alanı (ha)						
2005	305 444	7 512.0	48 471.0	4 388.8	49 727.0	58 842.0
2010	367 061	9 663.6	63 469.3	6 372.3	47 226.2	37 419.5
2015	386 714	29 428.9	53 330.9	5 700.1	39 059.3	30 899.9
2016	355 297	31 334.9	51 234.3	6360	54 281.7	33 152.9
2017	328 067	25 790.3	42 435.2	6898	75 752.0	42 776.6
2018	323 389	19 738.8	42 553.4	14 693.8	68 122.2	48 036.8
Verim (kg/da)						
2005	240.0	856	261	143	125	159
2010	280.5	856	285	140	236	158
2015	308.5	1 115	327	177	212	165
2016	327.5	1 126	321	209	227	184
2017	348	1 127	387	190	196	183
2018	327	1 103	327	164	184	193
Üretim Miktarı (Ton)						
2005	727 698	64 264	384 041	34 112	112 342	92 980
2010	1 031 031	82 691	180 864	8 943	111 483	59 010
2015	1 192 796	328 019	174 388	10 110	82 742	50 866
2016	1 151 524	352 921	164 493	13 295	123 048	60 917
2017	1 129 383	290 667	164 238	13 110	148 253	78 200
2018	1 038 026	217 773	139 340	24 104	125 216	92 909

Çizelge 1.14'den, 2018 yılı verilerine göre buğday, mısır, arpa, nohut, mercimek ve pamuk ekim alanları sırası ile 323 389 ha, 19 738.8 ha, 42 553.4 ha, 14 693.8 ha, 68 122.2 ha, 48 036.8 ha olarak gerçekleşmiştir. Üretim değerleri incelendiğinde 2018 yılı verilerine göre buğday, mısır, arpa, nohut, mercimek ve pamuk (lif) sırası ile 1 038 026 ton, 217 773 ton, 139 340 ton, 24 104 ton, 125 216 ton, 92 909 ton olduğu, verim değerlerinin ise 2018 yılı verilerine göre buğday, mısır, arpa, nohut, mercimek ve pamuk (lif) sırası 327 kg/da, 1103 kg/da, 327 kg/da, 164 kg/da, 184 kg/da, 193 kg/da olduğu saptanmıştır. Diyarbakır iline ait veriler incelendiğinde yıllara göre ürün alım fiyatlarına göre üretim alanın değişim gösterdiği, bu değişimin sulu alanlarda buğday, mısır ve pamuk ürünleri arasında değiştiği, kuru alanlarda ise buğday, arpa, mercimek ve nohut arasında değiştiği saptanmıştır. Bu değişim, GAP projesinin aşamalar halinde gerçekleşmesi ile sulu tarım alanlarının artmasından kaynaklanarak buğday (sulu), mısır ve pamuk değerlerinde hızlı artışların olacağı beklenmektedir. Bu durum Diyarbakır ili üretiminde öne çıkan bu ürünlere dayalı sanayi ve yapısal alt yapıların oluşturulması ilin tarım üretiminin artması ve ekonomiye yaratacağı katma değer yönünden önem arz etmektedir.

Türkiye'nin güney bölgeleri iklim özellikleri yönünden kaliteli makarnalık buğday üretilmesine uygun bir ekolojiye sahiptir. Yurdumuzun makarnalık buğday ihtiyacı büyük oranda Güneydoğu Anadolu Bölgesinden karşılanırken, Orta Anadolu ve Trakya-Marmara Bölgeleri de makarnalık buğday üretimi için uygun ekolojiye sahip geçiş bölgeleridir (Ayçiçek ve Yürür, 1997). Ülkemizde üretilen makarnalık buğdayın %50'si sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesinden karşılanmaktadır. Bu nedenle Güneydoğu Anadolu Bölgesi makarnalık buğday açısından önemli bir yer tutmaktadır. Üretilen makarnalık buğdayın %66'sı bulgur, %27'si makarna, diğer kısmı da firig, kuskus, ırmik vb. ürünlerde kullanılmaktadır (Anonim, 2019f).

Diyarbakır 548 bin tonluk üretimle Ülkemizdeki makarnalık buğday üretiminin %16'sını gerçekleştirmektedir (Anonim, 2019f). 2000'li yıllarda bölgede tahıllar içerisinde %67 ekim alanına sahip buğdayın %85-90'nı makarnalık buğdaylar oluştururken (Kılıç ve ark., 1998) zamanla bu oran önemli ölçüde değişerek 2006 yılında bölgede durum buğdayı oranı (1.2 milyon ton) %40 düşmüştür (Kılıç, 2006; Demir, 2007). Durum buğdayının istikrarsız bir seyir takip etmesinde en büyük rol, pazarlama ve fiyat politikalarıdır.

Türkiye'de yeterli kaliteye sahip makarnalık buğday olmadığı ile ilgili iddialar, makarnalık buğdayın gen kaynağını oluşturduğu bir yöre için kabul edilebilir değildir. Bu iddialar daha ziyade sanayicinin ucuz buğday ithal etme gayretinden doğmaktadır. Zira dünyanın en kaliteli durum buğday yetiştirme ekolojisine sahip Güneydoğu Anadolu Bölgesinde konu ile alakalı çok sayıda araştırma yapılmıştır (Kılıç 2014). Söz konusu çalışmalarda durum buğdayından arzu edilen kalitede ürün elde edilebildiği ifade edilmektedir (Atlı ve ark, 1993; Kılıç, 2003; Kılıç ve ark., 2005; Coşkun ve ark., 2010; Kendal ve ark., 2012; Çetinkaya ve ark., 2013). Genotiplerin genetik potansiyelleri ve kalite özelliklerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar iklimin istikrarsız seyrettiği bu tip bölgelerde büyük önem arz etmektedir (Kılıç, 2014). GAP Eylem Planı'nın getirdiği ivme ile birlikte Diyarbakır ili tarımsal ürünler açısından daha rekabetçi ve verimli bir yapıya dönüşecektir.

Ülkemizde 142'si tescilli, 41'i üretim izinli olmak üzere toplam 183 ekmeklik buğday çeşidi ve 49'u tescilli, 8'i üretim izinli olmak üzere toplam 57 adet makarnalık buğday çeşidi bulunmaktadır. Diyarbakır ilinde en yaygın kullanılan makarnalık buğday çeşitleri Fırat-93, Harran-95, Aydın-93, Sarıçanak 98, Ege 88, Svevo, Şahinbey, Şölen ve Güney Yıldızı'dır (Anonim, 2019f).

Bu büyük tarımsal potansiyel, üretim ve ticaretinden dolayıdır ki Diyarbakır ili, GAP içerisinde "*Tarım ve Tarıma Dayalı İhracat Üssü*" ve "*Orta Doğu Ülkelerine Açılan Kapı*" olarak değerlendirilebilir.

Diyarbakır ili tarımsal üretim-ticari yapı ve potansiyeli irdelendiğinde buğday, arpa, kırmızı mercimek, mısır ve pamuk ürünlerinde oldukça önemli üretim değerlerinin var olduğu, ticaretinin diğer ürünlere nazaran daha fazla öne çıktığı, dolayısı ile bu ürünlerin üretim ve ticaret alt yapısını iyileştirmeye ve üretim-ticaret-işleme ile uğraşan işletmelerin rekabet edebilirliklerinin yükseltilmesi yönünden, gerek aşamalar halinde gerekse toplu olarak bu ürünlere yönelik Lisanslı Depoculuk faaliyet/çalışmalarının önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM LİSANSLI DEPOCULUK

2.1. LİSANSLI DEPOCULUK

Günümüzde işletmelerin rekabet üstünlüğünü koruyabilmeleri, varlıklarını devam ettirebilmeleri, farklı stratejiler geliştirerek pazar paylarını ve piyasa değerlerini arttırabilmeleri fiziksel dağıtım sürecine verilen öneme bağlı olmaktadır. Fiziksel dağıtımın en önemli fonksiyonlarından birisi depolamadır. Depolama sistemlerinin iyi tanımlanması ve hangi mamullerin nasıl depolanacağını bilmesi, mamulleri depolardan ve depoda gerekli yerlere iletirken günümüz için çok değerli olan zaman tasarrufunu sağlamaya yardımcı olmaktadır. Özellikle tarımsal mamullerin çok çabuk bozulabilen mamuller olması nedeniyle depolama koşullarının buna dikkat edilerek yapılması gerekmektedir (Memiş ve Keskin, 2015).

Türkiye’de tarımsal mamullerin daha sağlıklı koşullarda depolanmasının sağlanabilmesi için 2004 yılında Dünya Bankası ile ortaklaşa “Birliklerde Lisanslı Depoculuğu Geliştirme Projesi” başlatılarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu’nda 10 Şubat 2005 tarihinde 5300 Sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu (TÜLDK) kabul edilmiş ve Resmi Gazete’nin 17 Şubat 2005 tarihli ve 25730 sayılı nüshasında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 5300 Sayılı Kanun ile depolanacak tarım mamulleri; depolanmaya uygun özellikteki hububat, pamuk, bakliyat, tütün, yağlı tohumlar, bitkisel yağlar, fındık, şeker gibi standardize edilebilen ham ve işlenmiş tarım mamulleri olarak ifade edilmiştir.

Lisanslı depolar, “iç ve dış ticarete konu olan uzun süreli depolanmaya uygun nitelikteki tarım mamullerinin depolanmasına yönelik hizmet veren kuruluşlar” olarak tanımlanmaktadır (Hekimoğlu ve Altindeğer, 2006). Ayrıca, lisanslı depolar, depolanmaya uygun nitelikteki hububat, fındık, pamuk vb. standardize edilebilen ham ve işlenmiş mamulleri standartlara ve mamul özelliklerine göre koruma altına alarak depolamaktadır.

Lisanslı depoculuk sistemi (LDS), tarımsal mamullerde belli bir standardı yakalamayı sağlayarak, mamul alıcı ve satıcılarının daha geniş bir alan içerisinde mamullerinin kalite ve gerçek değerleri ölçütüne göre fiyatlandırma yapabilmelerine imkân vermektedir. Bir yandan LDS, Türk tarım piyasalarındaki mevcut mamullerin finans piyasalarına ve tarım mamulleri borsasına açılımını sağlayarak, lisans makbuzunun bankalara teminat verilerek çiftçilerin rahatlıkla kredi almasını sağlamaktadır. Diğer yandan ise LDS ile tarımsal mamulleri kullanan kuruluşlara kalite sorunu ortadan kalkmış uygun nitelikte hammadde ya da mamul satın alma garantisi verilmiş olmaktadır (Albayrak ve ark., 2010).

Tarımsal ürünleri depolamanın amacı, ürünün başlangıçtaki kalite ve sınıfının mümkün olduğunca korunması, dane kalitesi üzerinde herhangi bir olumsuz etkide bulunan değişimlerin en aza indirgenmesi, iklim koşullarının ve zararlıların depolanan ürünün nitelik ve nicelik yönünden vereceği zararların azaltılmasıdır.

5300 sayılı *Tarım ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu*na göre **Lisanslı Depo**, tarım ürünlerinin sağlıklı koşullarda muhafaza ve ticari amaçla depolanması hizmetlerini sağlayan tesis olarak tanımlanmaktadır.

Lisanslı depoculuk sistemi, tarım ürünlerine dayalı ticarete ve küresel ekonomide önemi giderek artan vadeli işlem piyasalarında rekabet üstünlüğü sağlayacak önemli bir kurumsal altyapıdır.

Lisanslı depoculuk faaliyetleri, Avrupa topluluğunda ekonomik faaliyetlerin istatistiki sınıflaması, NACE Revize 2'ye göre ulaştırma ve depolama hizmetleri içinde depolama ve ambarlama hizmetleri içerisinde yer almaktadır.

Lisanslı depoculuk ve ürün ihtisas borsacılığı, depolamaya uygun nitelikte olan ve standardize edilebilen hububat, baklagiller, yağlı tohumlar, pamuk, fındık, zeytin, zeytinyağı gibi ürünlerin, sınıf, kalite ve standartlarının yetkili sınıflandırıcı laboratuvarlarca belirlenmesi, modern altyapıya sahip sağlıklı ortamlarda depolanması ve bu ürünlerin ticaretinin ürünün mülkiyetini temsil eden ürün senetleri vasıtasıyla uluslararası alanda da faaliyet gösterebilecek nitelikteki ürün ihtisas borsasında yapılmasını öngören bir sistemdir.

Küresel iklim değişimi ile oluşan kuraklık benzeri ekolojik olumsuzlukların yanında serbest piyasa ekonomisinin dinamik ve risk içeren gelişmeleri ile emtia piyasaları üzerinde ciddi olumsuzluklar oluşturabilmektedir. Bu durum özellikle tahıl ve tahıla dayalı gıda sektörünü stratejik bir konuma getirmektedir. Yıllar itibari ile dünyada zaman zaman oluşan dalgalanmalar bu durumun en önemli örneklerindendir.

Serbest piyasa ekonomisinin gereği olan mamul borsaları ile birlikte çalışmakta olan LDS; tarım mamullerine yönelik ticareti kolaylaştıran, tarımsal mamuller için yurtiçinde yaygın bir depolama sistemi meydana getiren, mudilere mamullerinin emniyeti ve kalitesi ile ilgili güvenilir muhafaza sağlayarak pazar alanını genişleten, piyasalarda fiyat istikrarının oluşmasına yardımcı olan ve ekonomide kayıt dışının önlenmesinde önemli bir araç olan çağdaş bir yapıyı oluşturmaktadır (Karabaş ve Gürler, 2010).

Tarım mamulleri piyasasındaki fiyatlar arz miktarına bağlı olarak yıldan yıla dalgalanmalar göstermektedir. Bu durum ise önceden öngörülememesi nedeniyle üreticiler açısından önemli bir risk faktörünü beraberinde getirmektedir. Tarımsal mamul fiyatlarındaki dalgalanmaların giderilmesi için uygulanacak lisanslı depo hizmetinin risk oranını azaltması ile küresel piyasalarda mevsimselliğin de etkilerini azaltması sonucunda rekabette üstte yer almayı sağlayacaktır (Deniz ve ark., 2011).

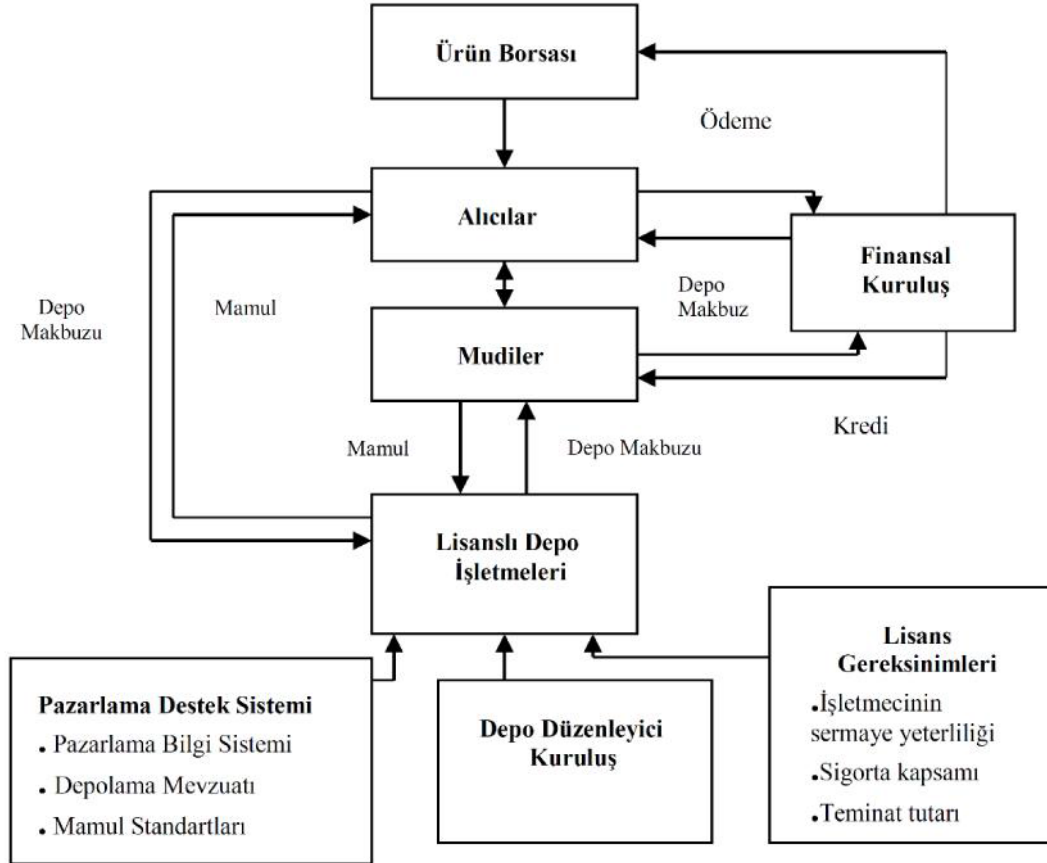
Lisanslı depoculuk faaliyeti sayesinde ham ve işlenmiş mamulün belli standartlar dahilinde temini bakımından bölgedeki sanayi kuruluşları stoklu çalışma yerine, piyasadan geçerli borsa fiyatları üzerinden gerektiği kadar mamulü temin etmesi söz konusu olacaktır. Bu sayede, stok maliyeti ve diğer finans giderlerinden kurtulabileceklerdir. Bunun yanı sıra lisanslı depoculuk faaliyetini yürüten kuruluşlar da ayrıca bir gelir elde edebileceklerdir.

Türkiye'de LDS'nin kurulması ile hem vadeli işlemlere geçilmesinde hem de teslimata bağlı işlemlerde önemli bir yarar söz konusu olacaktır. Bunun yanı sıra az da olsa vadeye kadar bekletilen teslimat işlemlerinin gerçekleştirilebileceği mekânların oluşmasına olanak sağlayacaktır. Bunun için de LDS önem arz eden bir araçtır.

LDS'nin borsalar ve bu konuda uzmanlaşmış olan kurumlar liderliğinde oluşturulması ile birlikte, bu depolardan alınacak olan geçerli belgeler, tarıma dayalı sanayilerin hammadde temin sorununu çözmekle kalmayıp aynı zamanda mamuller ile ilgili dereceleme ve standardizasyon yapılabilmesi de söz konusu olacaktır (Tektaş, 2008). Ayrıca, üreticiler tarafından, emanet vermek amacıyla getirilen mamul, öncelikle laboratuvarla kalite ve sınıflandırılması yapılarak lisanslı depolarda depolanacak, teslim edilen mamul karşılığı mamulü temsil edene ürün senedi düzenlenecektir (Önen, 2009). Bu sayede tarım sektörünün geçmişten bu güne kadar ki kaderi olan istikrarsızlıkla baş edebilecektir.

LDS'nin işleyişinde ilk aşama üreticinin mamulünü lisanslı depolara getirmesi ile başlamaktadır. Lisanslı depo işletmeleri gelen mamulün gerekli standartları sağlayıp sağlayamadığını belirlemek için laboratuvar ortamında objektif olarak ölçümlenmektedir. Mamul

depoya kabul edilebilecek düzeyde ise mamulün türü, miktarı, cins ve kalitesini gösterir ürün senedi düzenlenerek üreticiye verilir. Depo işleticileri tarafından verilen ürün senedi bir kıymetli evrak ve dolayısıyla delil niteliğinde olmaktadır. Depo işleticileri, emanet yoluyla bırakılan mamullerin yangın, hırsızlık veya hasar gibi nedenlerden ötürü değer kaybına uğramasından dolayı yasal olarak sorumludurlar (Coulter ve Onumah, 2002). LDS'nin kilit elemanları Şekil 2.1'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Lisanslı depo sisteminin kilit elemanları

2.2. Lisanslı Depoculuk Hedefleri

1. Ürünlerin emniyetinin ve sağlıklı ortamlarda depolanmasının sağlanması,
2. Tarım ürünleri ticaretinin herkesçe kabul gören standartları belirlenmiş ürünler üzerinden yapılması, kaliteli üretimin teşvik edilmesi, güvenli bir piyasanın oluşturulması,
3. Tarım ürünleri ticaretinin kayıt altına alınması,
4. Özellikle finansman sıkıntısı çeken küçük üreticiler ile ürün sahiplerinin, lisanslı depolara verdikleri ürünleri karşılığında aldıkları ürün senetleri vasıtasıyla çeşitli finans kurumlarından kredi ve finansman sağlamaları,
5. Hasat dönemlerinde tarım ürünlerindeki arz yığılması nedeniyle oluşan fiyat düşüşlerinin önlenmesi ve piyasanın dengelenmesi,

6. Ürünün fiziki olarak yerini değiştirilmeksizin, mülkiyetini temsil eden ürün senedi aracılığıyla el değiştirmesinin sağlanması,
7. Ülkemizde tarım ürünleri ticaretinde özel sektör katılımının artırılması,
8. Tarımsal ürünlerin nakliye masrafları ve ürün kayıplarının azaltılması,
9. Yatırımcılar için yeni bir yatırım aracı sağlanması,
10. Üretimde ve fiyatlandırmada Devlet müdahalelerinin asgariye indirilmesi,
11. Tarım ürünleri üreticileri açısından kolay pazarlanabilen, iyi muhafaza edilen ve nakliye masrafları en aza indirilmiş bir sistemin elde edilmesi,
12. Tarım ürünlerinde devlet müdahalesinde yapılan yüksek harcamalardan önemli tasarruf sağlanması, serbest piyasa ve fiyat oluşumunu bozan müdahalelerden uzaklaşılması,
13. Standardı belirlenmiş ürün ve lisanslı depo sistemiyle tarım ürünlerinde vadeli işlem ve opsiyon piyasalarına geçilmesi,
14. Tarımsal ürün ticareti ile uğraşan tacir ve sanayicilerimizce, kalitesi bilimsel kriterlere göre belirlenmiş ve fiyat istikrarı sağlanmış ürünlerin kolayca temin edilmesi amacıyla gerekli alt yapının oluşturulması,
15. Tarım ürünlerinin ürün senetleri veya elektronik ürün senetleri aracılığı ile ticaretinin yapılabilmesi,
16. Ürün depolanması, bankacılık ve sigorta sektörü açısından yeni iş alanlarının oluşturulması,
17. Bölgemizin yakınında bulunduğu Orta Doğu coğrafyasındaki tarım ürünleri tedarik ve ticaretinde de önemli rol üstlenilmesi ve pay sahibi olunması

Ülkemizde tarım ürünleri ticaret hacmi, piyasa yapısı, tarımsal ürünlerin borsa ortamında fiyatlandırılmasının, gelişmiş ülkelerdeki seviyenin oldukça gerisinde olduğu bilinmektedir. Özellikle milli ekonomide büyük yer tutan tarımsal üretim ile beraber, tarımsal alt yapı ve ticaret ortamlarının iyileştirilmesi, ürün ve mal ticaretinin kolaylaştırılması, ulusal ve uluslararası piyasa oluşumu desteklenecek sistemlere yer verilmesi büyük önem arz etmektedir. Tarımsal üretimin önemli bir bölümünü hububat, baklagiller, pamuk, fındık, yağlı tohumlar, zeytin, zeytinyağı gibi standardize edilebilen, dayanıklı, depolamaya müsait tarım ürünleri oluşturmaktadır. Tarımsal üretimin ülke ekonomisi içerisinde büyük yer tuttuğu ülkemiz gibi birçok ülkede, tarımsal alandaki bu gelişmelerin sağlanması, tarımsal üretim sektöründe gelişmeler olup, bu alandaki eksiklik, üretimin ve gelişiminin diğer ülkelere oran ile geride kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla oluşan durum ekonomik olarak daha gerilere düşülmesine neden olmaktadır.

Tarım sektöründe yaşanan sorunların aşılması ve depolamaya uygun nitelikteki ürünlerin ticaretinin dünya ile rekabet edilebilir bir düzeye çıkarılması yönünden depoculuk faaliyetleri önemlidir. Ülkemizde Devlet eli ile tarım sektörüne müdahalenin azaltılarak ticaret borsalarındaki ticari ve üretim faaliyetleri ile alım ve satımların canlandırılması amacıyla gündeme getirilen öneri, 1996 yılında *Birleşmiş Milletler Ticareti Geliştirme Örgütü* ve *Dünya Bankası* desteği ile hazırlanan "*Tarımsal Ürün Piyasalarını Geliştirme Projesi*" çerçevesinde pilot ürün olarak belirlenen pamuk ürünü için İzmir, Adana ve Şanlıurfa illerinde, buğday ürünü için ise Konya, Eskişehir, Polatlı ve Edirne'de ihtisas borsaları kurulması öngörülmüştür (Simsaroğlu, 2002).

Ürün ihtisas borsacılığı sisteminin oluşturulması ve iyi işleyebilmesi için ürün standartlarının oluşturulması, laboratuvar/referans laboratuvar organizasyonu yapılması, sistem araçları arasında uygun bilgi iletişim ağı kurulması ve verilerinin güvenliği, ücreti uygun ve güvenilir yeterli düzeyde lisanslı depoların yapılması, ürün senedinin alınıp satıldığı borsaların oluşturulması, KDV'den arındırılmış ürün senedi ticaretinin sağlanması gibi gerekli temel şartları oluşturmaktadır.

Tarımsal ürünlerin işlem gördüğü piyasalar olan ticaret borsalarının tam rekabet piyasası koşulları oluşması ve uyumlu hale getirilmesine yönelik temel girişimlerin başında; gerek ülke ve bölge, gerekse de dünya ölçeğinde emtianın homojenleştirilmesi amacıyla ürün test laboratuvarlarının yaygınlaştırılması gelmektedir. Laboratuvarlar, ürünlerle ilgili subjektif tasarrufların ortadan kaldırılması, tekelciliğin ve spekülasyon hareketliliklerin engellenmesi ve standardizasyonun sağlanması suretiyle tam rekabet koşullarının hakim olmasına yönelik büyük önem arz etmektedir. Gerek üretici ve gerekse tüccar/sanayici/alıcı açısından güvenilir bir kaliteye dayalı kıymetlendirme sistemi olan laboratuvarların ulusal ve hatta uluslararası akreditasyonları sistemin ulusal ve ulusal arası güvenilirliği ve uzun vadede işlem görmesi yönünden elzemdir.

Lisanslı depoculuk ile üreticiler ürünlerini depolayabilecekleri güvenli, sağlıklı ve sigortalı depo imkânına kavuşacaktır. Ürünlerin, fiyatların düşük olduğu hasat dönemlerinde elden çıkarılması zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Hasat döneminde ürün fiyatlarının düşük olması, üreticinin depolama imkânlarının olmaması, küçük işletmeler yönünden bu alandaki yatırımların ekonomik olmaması nedenlerinden dolayı ortak kullanıma açık lisanslı depoculuk büyük önem arz etmektedir.

Oluşturulmak istenen sistem, alıcı, satıcı, tüccar, sanayici, banka, sigortacı, bakanlık, borsa, STK vb. sektörün tüm aktörlerinin yararına olmaktadır. Piyasada arz ve talep dengesinin oluşması sağlanarak, yıl içerisinde yaşanan büyük fiyat dalgalanmalarının önüne geçilerek ve hasat dönemi dışındaki dönemlerde ürün tedarik etme konusunda yaşanan sorunların büyük ölçüde ortadan kalkmasına katkı sağlanacaktır. Tarımsal ürünlerin satışı için ulusal ve uluslararası pazarlara ulaşabilecek, çok sayıda alıcının (sanayici-tüccar) rekabetinden yararlanarak daha yüksek kazanç elde edebileceklerdir. Daha doğrusu kaliteye dayalı elde edilen ürün gerçek hak edilen değer ile değerlendirilecektir. Mevcut yapıdaki birçok kişi/kurumun aracılığı veya spekülasyon faaliyeti engellenmiş olacaktır. Tarımsal ürün sahipleri alacakları ürün senetlerini, teminat olarak göstererek çeşitli finans kurumlarından uygun koşullarda kredi alma olanağına sahip olacaklardır. Sanayiciler-tacirler yıl içerisinde ihtiyaç duydukları kalite ve miktardaki ürünleri güvenilir biçimde ve hatta elektronik ortamda tedarik edebileceklerdir. Sistem aktörlerin güvenini kazanmış, kalite yönetim sistemlerine dahil olan laboratuvarlarca tüm ürünlerin kalite ve standartları belirlenecek, ürünlerin fiyatları borsada kalite ve sınıflarına göre oluşacaktır. Böylece her kalitedeki ürünün hak ettiği fiyatlardan satılması sağlanarak bu noktada yaşanan hak kayıplarının önüne geçilecektir. Ülkemizde tarım ürünleri ticaretinde özel sektör katılımının artırılması sağlanacaktır. Üretimde ve fiyatlandırmada devlet müdahalelerinin asgariye indirilmesi, bu alana yönelik yapılan yüksek harcamalardan önemli tasarruf sağlamaya katkı sağlayacaktır. Lisanslı depo kuruluş yeri seçiminde birçok yönden dikkat edilerek en avantajlı yerde kurulumu sağlanarak, nakliye masrafları en aza indirilmiş bir sistemle istikrarlı ve daha yüksek bir gelir elde etme sağlamaya katkı sağlanacaktır. Başka bir yönü ise sektörde kalite bilincinin artması ile kaliteli üretimin teşvik edilecek olmasıdır. Arz yığılması nedeniyle oluşan fiyat düşüşlerinin önlenmesi ve piyasanın dengelenmesi, tarım ürünleri ticaretinin kayıt altına alınması, üreticiler açısından kolay pazarlanabilen rekabet gücü yüksek, iyi muhafaza edilen ve nakliye masrafları en aza indirilmiş bir sistemle istikrarlı ve daha yüksek bir gelir seviyesi elde edilmesi, bankacılık ve sigortacılık sektörleri açısından yeni iş alanlarının yaratılması yönünden büyük önem taşımaktadır.

2.3. Lisanslı Depoculukta Dünyadaki Durum

ABD başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkede, ürün borsaları da ülkemizdeki gibi spot işlemler yapan borsalardan gelişerek vadeli işlem yapan borsalara dönüşmüştür. Bu borsalarda pamuk, kahve mısır, soya fasulyesi, buğday olmak üzere diğer birçok ürün kontratı alınıp satılmaktadır. Bu borsalar, lisanslı depolarla entegre çalışmakla teslim şartlı, vadeli kontratlarda ürün teslimi lisanslı depolardan yapılmaktadır. ABD hükümeti de stratejik ihtiyaçlar, karşılığında aldığı ürünleri özel lisanslı depolarda muhafaza ederek sisteme destek vermektedir

Ayrıca ABD Tarım Bakanlığı üretimden, depolamaya, pazarlamadan ihracata kadar birçok enstrüman ile tarımı desteklemektedir. ABD’de lisanslı depoculuk ve ürün borsacılığı tamamen özel sektör eliyle yürütülmektedir.

AB üyeliği henüz yeni olan Macaristan’da, lisanslı depoculuk yapan üç firma olup, bu firmaların ticaret yapması yasaklanmıştır. Macaristan ödeme kurumu ARDA müdahale alımlarının bir kısmını bu depoların desteği ile gerçekleştirmektedir. AB ödeme kurumu FEOGA depo kirası olarak 1.31 Euro/ton/ay belirlemiş olup, Macaristan ödeme kurumu ARDA’nın ortalama masraf, olan 1.41 Euro/ton/ay’nun’ 10 Euro cent’i ulusal bütçeden karşılanmaktadır. Bulgaristan’da toplam 493 770 ton kapasiteli 47 adet lisanslı depo bulunmaktadır. Depo kira ücretleri 1.25-1.75 Euro/ton/ay olup, bu ücretler %70-100 arasında devlet tarafından sübvansede edilmektedir (Oran, 2012).

Dünyada Amerika, Kanada, Avustralya gibi tarımsal üretimin oldukça yüksek ve milli ekonomiye olan katkısının önemli olduğu ülkelerde, üretimin tamamına yakın düzeyde bir depolama kapasitesi mevcut bulunmaktadır.

2.4. Lisanslı Depoculukta Ülkemizdeki Durum

Ülkemizde silo (beton, çelik), mekanize ufki depo (MUD), makineli beton ambar ve yarı mekanik depo, makineli çelik hangar, betonarme ambar ve düz depo, kargir, ahşap ambar, çelik hangar, yatay depo, ahşap hangar, noda, çuvalı havuz ve modern açık yığın depoları (MAYDÜ) gibi hububat bakliyat, yağlı tohum ve diğer bitkisel ürünlerin depolandığı depo tipleri bulunmaktadır. TMO depolarında daha çok hububat depolanmaktadır.

Ülkemizde hububat için 13 milyon tonluk depolama kapasitesi mevcuttur. Ticarete konu olan hububat miktarının 20-23 milyon ton olduğu göz önüne alındığında teknik depolamada kapasite ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. TMO’nun 2010 yılında yapmış olduğu kapasite araştırma sonuçlarına göre Türkiye’de 16.86 milyon-ton depolama kapasitesi mevcut olup TMO’nun depolama kapasitesi 4.24 milyon-ton’dur. Tüccar, şirket ve diğer kesimlere ait 12.62 milyon-ton depolama kapasitesi bulunmaktadır. TMO’nun sahip olduğu kapasitenin 2.4 milyon-tonu havalandırılmalı depolardır. TMO depolarının yaklaşık 1.8 milyon-tonu tarım ürünleri lisanslı depoculuk faaliyetlerinde bulunmak için yeterli niteliklere sahiptir. Yapılacak bazı revizyonlarla bu kapasite 2.5 milyon-tona çıkarılabilecektir. Bu ihtiyacın giderilmesine yönelik olarak, TMO’nun, piyasa regülasyonu alanında ürün alım ve muhafaza standartlarını, AB ile uyumlu hale getirmek amacıyla belirlediği hedeflerinden, uzun süreli kiralama garantisi kapsamında, lisanslı depoculuğa uygun depo yaptırılması için ihalesi yapılan 130 bin-tonluk depo inşaatları tamamlanmıştır. 2012 yılına kadar 1.660 bin ton hububat deposu yaptırılmasına yönelik ihale hazırlıklarının tamamlanması, ileriki dönemlerde toplam 1.790 milyon-ton depo yaptırılması sağlanacaktır İlk aşamada 2014 yılı sonuna kadar 800 bin-ton deponun inşası tamamlanacaktır (TMO, 2010; Oran, 2012).

İç Ticaret Genel Müdürlüğü verilerine göre 23.10.2019 itibari ile lisanslı depoculuk başvuru ve lisans durumu verileri, Çizelge 2.1, Çizelge 2.2 ve Çizelge 2.3'de verilmektedir.

Çizelge 2.1. Lisanslı depoculuk durumuna ait temel istatistiki veriler (23.10.2019 itibari ile) (Anonim, 2019d)

Temel İstatistiki Veriler	
Kuruluş izni verilen lisanslı depo işletmesi	165
Lisans verilen lisanslı depo işletmesi	89
Yetkilendirilen ticaret borsası (TÜRİB öncesi)	10
Yetkili sınıflandırıcı	18
Referans yetkili sınıflandırıcı	4
Mevcut toplam lisanslı depo kapasitesi	4 578.15 binton
168 şirketin öngörülen toplam kapasitesi	14 636.34 binton

Çizelge 2.2. Lisanslı depoculuk kurulu başvuru kapasite ve lisans kapasite durumu verileri (23.10.2019 itibari ile) (Anonim, 2019d)

Faaliyet Konusu	Firma Sayısı	Kuruluş Kapasitesi (bin Ton)	Lisans Kapasitesi (bin Ton)
Antep Fıstığı	1	10.00	0.00
Fındık	1	17.00	13.25
Hububat	231	14 434.84	4 515.40
Kuru üzüm	1	5.00	0.00
Pamuk	7	152.00	36.00
Zeytin	2	13.50	13.50
Zeytinyağı	1	4.00	0.00
Toplam	244	14 636.34	4 578.15

En fazla kuruluş kapasitesine (14434.842 binton) sahip olan hububat faaliyet konusu olup, 4515.402 binton için lisans alındığı saptanmıştır. Pamuk lisanslı depo başvurusu yapan iller, Aydın (10 binton), Diyarbakır (45 binton), İzmir (17 binton), mersin (20 binton), Şanlıurfa (60 binton) olarak karşımıza çıkmaktadır. Lisans alan iller olarak ise İzmir (16 binton) ve Şanlıurfa (20 binton) karşımıza çıkmaktadır. Pamuk faaliyet konusunda ise 7 adet firmanın başvuru yaptığı, 132 binton kuruluş kapasitesine sahip olurken, bu kapasitenin sadece 36 ton kısmı lisans almış ve faaliyet gösterdiği saptanmıştır (Anonim, 2019d). Toplamda 174 adet firma lisans başvuru yapıp, 88 adedi lisans almış durumdadır. Ancak firmaların farklı ürün ve yerde başvurmaları ile toplam 244 adet başvuru sisteme yansımıştır (Çizelge 2.1).

Ticaret Bakanlığı verilerine göre Türkiye'deki ürünlere göre kuruluş kapasite ve lisans kapasite durumları, Çizelge 2.3 verilmektedir.

Çizelge 2.3. İllere göre ürünlere göre kuruluş kapasitesi ve lisans kapasite durumu (23.10.2019 itibari ile) (Anonim, 2019d)

İller	ANTEP FISTIĞI		FINDIK		HUBUBAT		KURU ÜZÜM		PAMUK		ZEYTİN		ZEYTİNYAĞI		Toplam	
	LK	KK	LK	KK	LK	KK	LK	KK	LK	KK	LK	KK	LK	KK	LK	KK
Adana					495.630	965.800									495.630	965.800
Adivaman					30.000	30.000									30.000	30.000
Afyon						50.000										50.000
Aksaray					162.200	355.500									162.200	355.500
Ankara					142.500	3320.000									142.500	3320.000
Aydın					18.500										18.500	10.000
Balkesir					30.000	320.000							8.500	8.500	38.500	328.500
Batman					96.900	170.000									96.900	170.000
Bursa					40.000	40.000							5.000	5.000	45.000	49.000
Corum					73.750	183.750									73.750	183.750
Divarbakır					104.000	721.000							45.000		104.000	766.000
Edirne					105.500	389.000									105.500	389.000
Elazığ					40.000	40.000									40.000	40.000
Erzincan						85.000										85.000
Erzurum						100.000										100.000
Eskisehir					184.000	200.000									184.000	200.000
Gaziantep				10.000	240.493	471.793									240.493	481.793
Giresun				13.250	17.000										13.250	17.000
Hatay					77.000	125.000									77.000	125.000
İstanbul					43.000	43.000									43.000	43.000
İzmir						70.000		5.000	16.000	17.000					16.000	92.000
K.Maraş					140.200	383.000									140.200	383.000
Karaman					184.500	363.000									184.500	363.000
Kayseri					72.000	212.000									72.000	212.000
Kırıkkale					40.000	70.000									40.000	70.000
Kırklareli					118.600	170.000									118.600	170.000
Kırşehir					30.000	90.000									30.000	90.000
Kilis						50.000										50.000
Konya					1009.880	2148.350									1009.880	2148.350
Kutahya						20.000										20.000
Manisa					14.000	85.000									14.000	85.000
Mardin					124.975	715.000									124.975	715.000
Mersin					113.300	173.300				20.000					113.300	193.300
Mus						40.000										40.000
Nevsehir						40.000										40.000
Sakarya					34.700	79.000									34.700	79.000
Samsun						60.000										60.000
Siirt						80.000										80.000
Sivas					97.500	290.000									97.500	290.000
Sanliurfa					173.229	393.029			20.000	60.000					193.229	453.029
Sınak						50.000										50.000
Tekirdağ					107.570	507.570									107.570	507.570
Yozgat					371.475	735.750									371.475	735.750
Toplam	10.000	13.250	17.000		4515.402	14434.842		5.000	36.000	152.000	13.500	13.500	4.000		4578.152	14636.342

K.K.: Kuruluş Kapasite (binton); L.K.: Lisans Kapasitesi (bin ton)

Mevcut lisanslı depoların illere göre dağılımı, Şekil 2.2'de verilmektedir.

Şekil 2.2. Mevcut lisanslı depoların illere göre dağılımı (Anonim, 2019d)

Çizelge 2.4. Diyarbakır ili başvuruda bulunan ve lisans alan lisanslı depolara ait bilgiler (Anonim, 2019d)

LİSANS LI DEPO	FAALİYET KONUSU	İLÇE	KURULUŞ KAP.	LİSANS KAP.	LİSANS TARİHİ	ANLAŞMALI OLDUĞU YETKİLİ SINIFLANDIRICI
CEMAŞ	HUBUBAT	Çınar	21000	20400	16.08.20	Gaziantep TB
CENSA	HUBUBAT	Yenişehir	40000	20750	16.08.20	Gaziantep TB
HACİÖMEROĞLU AFM	HUBUBAT	Silvan	40000	21100	17.07.20	Gaziantep TB
BETA GEN	HUBUBAT	Yenişehir	30000	20150	06.08.20	Bastak
ÇELİKOĞULLARI	HUBUBAT	Sur	40000	21600	04.10.20	
HMS LİDAŞ	HUBUBAT	Bismil	60000			
YILDIRIM AGRO	HUBUBAT	Bismil	50000			
YILDIRIM AGRO	HUBUBAT	Sur	120000			
DURAK LİDAŞ	HUBUBAT	Bismil	40000			
GAP DİYARBAKIR	HUBUBAT	Kayapınar	30000			
GAP 1 DİYARBAKIR	HUBUBAT	Ergani	30000			
BALSAN	HUBUBAT	Bismil	60000			
TUNÇ BUDAK	HUBUBAT	Ergani	40000			
BUDAŞ	HUBUBAT	Bağlar	40000			
MARALLAR	HUBUBAT	Sur	40000			
SİLVAN VARLIK	HUBUBAT	Silvan	40000			
TUNÇ BUDAK	PAMUK	Ergani	20000			
POLSA	PAMUK	Çınar	25000			

2.5. Diyarbakır İli Depolama Kapasitesi

Diyarbakır il sınırları içinde TMO'nun depo işletmeciliği, hububat alım ve satım işleri Diyarbakır Şube Müdürlüğüne bağlı yürütülmektedir. Bu şubeye bağlı Bismil, Bağlar, Çınar ve Silvan Ajansları ile Ergani, Mermer ve Tepe tesisli ekipleri bulunmaktadır. Diyarbakır Şube müdürlüğüne 9 adet Ajans ve 5 adet tesisli ekip bağlı bulunmaktadır (TMO, 2013b).

Diyarbakır ili sınırları dahilindeki TMO'ya ait depo kapasiteleri, Çizelge 2.5'te verilmektedir.

Çizelge 2.5. Diyarbakır ili sınırları içindeki TMO'ya ait depo kapasiteleri (TMO, 2013a ve b.)

Şubeler	Liman Silo ve Yatay Depoları	İç Silolar	Yatay Depolar	MAYDÜLER	Toplam Kullanılabilir Depo
Diyarbakır		16 000.00	1 500.00		17 500.00
Bismil Ajans		32 000.00	10 000.00		42 000.00
Bağlar Ajans			40 000.00		40 000.00
Çınar Ajans			20 000.00		20 000.00
Silvan Ajans		7 200.00	10 000.00	5 000.00	22 200.00
Diyarbakır İli	0.00	55 200.00	81 500.00	5 000.00	141 700.00
Diyarbakır Şubeye Bağlı		94 400.00	119 000.00	10 000.00	223 400.00

Diyarbakır ilinde saptanan 69110 ton alım-satım işletmelerinde, 104 000 ton LDS ve 141 700 ton TMO olmak üzere toplam depo kapasitesi 314 810 ton depo kapasitesi saptanmıştır. Bu mevcut kapasitenin %33.04'ü Diyarbakır ili LDS, %45.01 TMO ve %21.95 tespit edilen alım-satım işletmelerinde bulunmaktadır (TMO 2013a; TMO 2013b; Oran 2012; Saha çalışması, 2019; Anonim, 2019d).

2.6. Lisanslı Depo Sistemi Aktörleri ve Kullanılan Tanımlar

Mudiler, Lisanslı Depolar, Yetkili Sınıflandırıcılar, Hakem Yetkili Sınıflandırıcılar, Referans Yetkili Sınıflandırıcılar, Ürün İhtisas Borsası, Tazmin Fonu, Elektronik Kayıt Kuruluşu, Borsa Üyeleri, Bakanlık, TMO, Bankalar, Sigorta şirketleri lisanslı depo sisteminin aktörlerini oluşturmaktadırlar.

Lisans: (License) Fransızca “licence” kelimesinin okunuş şekliyle dilimize geçmiştir. Bir Yasa tarafından kısıtlanmış veya düzenlenmiş bir işin yapılması, bir girişimde bulunulabilmesi için, kamu otoritesince verilen ve devredilemeyen izin, yetki veya ruhsat.

Lisanslı İşletme: Kamu otoritesinden alınmış faaliyet izini (lisans) kapsamında ticari faaliyette bulunan işletmedir.

Mudiler: Depolama hizmetleri için ürünü lisanslı depoya teslim edenler (üreticiler) lisanslı depo işletmesince oluşturulan ürün senetlerini elinde bulunduran gerçek veya tüzel kişiler.

Lisanslı Depolar: Ürünlerin depolanması hizmetleri ile iştigal olan, Sanayi ve Ticaret Bakanlığından lisans alan anonim şirketler.

Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu; Lisanslı depo işletmesini, mevzuatta öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmemesinden dolayı ortaya çıkan zararların tazmin edilebilmesi amacıyla oluşturulan ve lisanslı depoculuk sisteminin temel ayaklarından birini teşkil eden kuruluştur.

Yetkili Sınıflandırıcılar: Ürünleri analiz eden, ürünün nitelik ve özelliklerini belirleyen, standartlara uygun olarak sınıflandıran ve bu hususları belgelendiren, Sanayi ve Ticaret Bakanlığından lisans alan gerçek ve tüzel kişiler.

Referans Yetkili Sınıflandırıcı: İtiraz üzerine ürünleri analiz eden, görev alanındaki yetkili sınıflandırıcıların kalibrasyon, uygunluk kontrol ve denetimini yürüten, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında lisans alan gerçek ve tüzel kişiler.

Ürün İhtisas Borsası: Ürün, ürün senetleri ve alivre sözleşmelerin alım satımına aracılık eden, ulusal ve uluslararası arası düzeyde faaliyet gösteren, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında lisans alan anonim şirketler.

Tazmin Fonu: Lisanslı depo işletmesinin, kanunda ve mudiyle yapacağı sözleşmede öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmemesinden dolayı ortaya çıkan zararları tazmin eden, tüzel kişiliği haiz kuruluş.

Elektronik Kayıt Kuruluşu: Elektronik ürün senetlerinin sistem üzerinden oluşturulmasını sağlayan, bu senetlere bağlı tüm hak yükümlülükler ile işlemleri ilgili taraflar itibarıyla kayıt eden ve izleyen Bakanlıktan lisans almış kuruluş.

Takasbank: Türkiye’de menkul kıymetlerin takası, saklaması ve uluslararası standartlarda numaralandırılması ile görevlendirilmiş bir sektör bankasıdır.

Bankalar: Lisanslı depolara ürün teslim eden mudilerin ürün miktarlarını gösterir yatırım hesaplarını takip eden bankalar.

Sigorta şirketleri: Lisanslı depoculuk mevzuatı doğrultusunda lisanslı depo tesisleri ve stoklanan ürünlere poliçe düzenleyen sigortalayan şirketleri.

Ürün senedi: Lisanslı depolara teslim edilen tarım ürünleri karşılığında nama veya emre düzenlenen, ürünlerin mülkiyetini temsil ve rehinini temin eden, teminat olarak verilebilen, ciro edilebilen veya edilemeyen ve Kanunda hüküm bulunmayan durumlarda Türk Ticaret Kanununda düzenlenen makbuz senedi hükümlerine tabi olan matbu kıymetli evrak.

Elektronik Ürün Senedi (ELÜS): Lisanslı depo işletmesince, Elektronik Kayıt Kurallarına uygun olarak Sistem üzerinde Merkezi Kayıt Kuruluşunda oluşturulan elektronik kayıt.

Spot işlemler: ürünün fiziki olarak hazır bulunduğu bir piyasada alım satımın yapıldığı gün veya alım satımı takip eden günün akşamına kadar ürünün teslim, tesellüm ve bedelinin ödenmesiyle tamamlanan borsa işlemleridir.

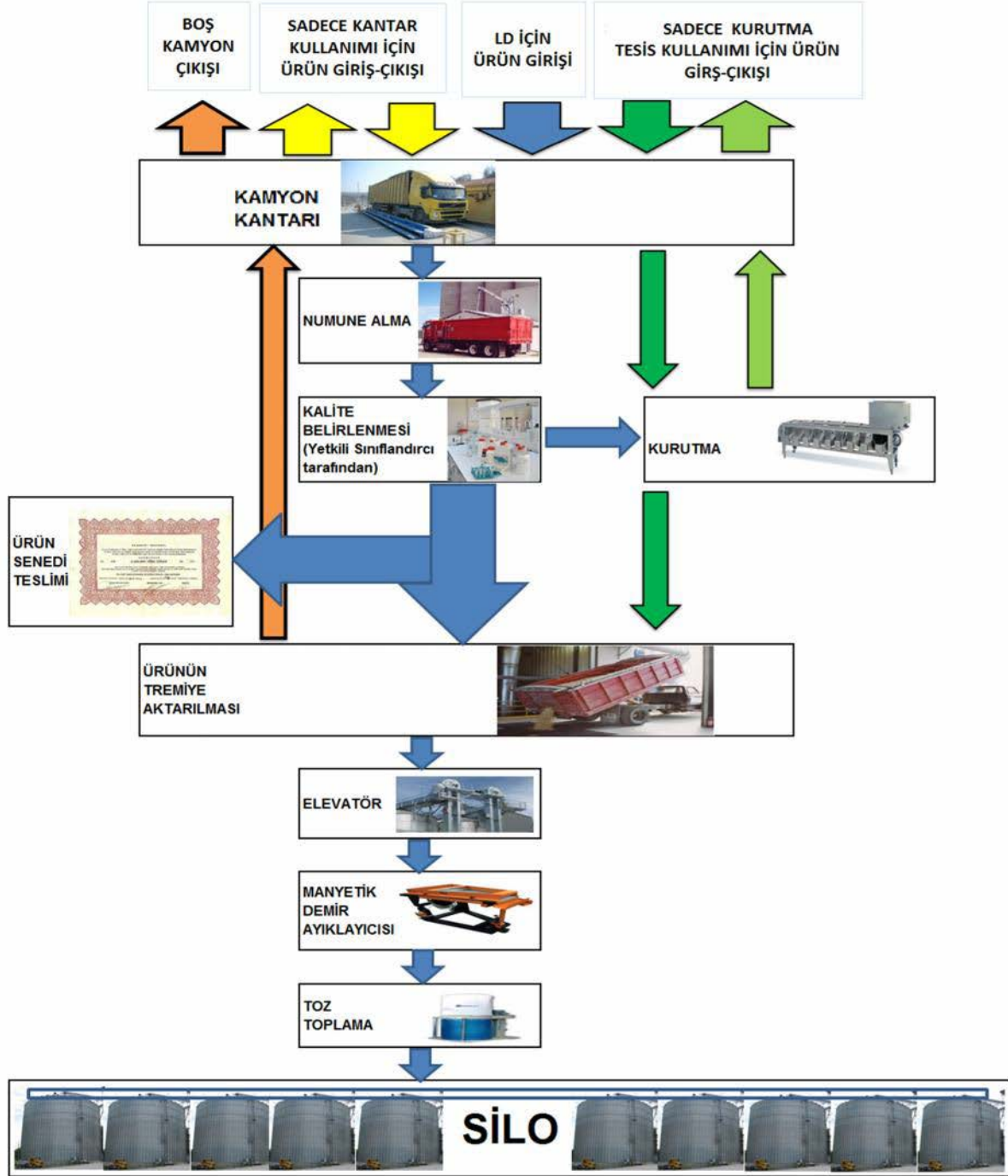
Forward işlemler: ürünün kesin teslim ve tesellümü ile bedelin ödenmesinin sözleşmenin yapıldığı tarihten tespit edilen belli bir süre sonra yerine getirilmesi ile tamamlanan işlemlerdir. Bu işlemlerde sözleşme konusu olan madde için geliştirilmiş zorunlu bir standardizasyon yoktur.

Vadeli işlemler (futures ve options): cinsi, kalitesi, miktarı, teslim ve tesellüm yerleri, gelecekteki teslim ve tesellüm vadeleri önceden belli standartlara bağlanmış tarım ürünleri ve finansal araçlar üzerine yapılan, sadece değişken olan fiyatın borsa korbeyinde açık ve yüksek sesle belirlendiği yasal ve bağlayıcı sözleşmelerin alınıp satılmasıyla oluşan işlemlerdir.

Referans Yetkili Sınıflandırıcı: Görev alanındaki Yetkili sınıflandırıcıların kalibrasyon, uygunluk kontrol ve denetimini yürüten, ürün analiz yöntemlerinin geliştirilmesi ve standardizasyonunun sağlanması için ulusal ve uluslararası bilimsel kuruluşlar ile çalışma yapan, eğitim veren, şahit numuneler ile itiraz ve anlaşmazlıklarda istem üzerine veya Bakanlıkça görevlendirildiğinde tarım ürünlerini analiz eden ve görüş veren, analiz metotları konusunda TS EN ISO IEC 17025 “Deney ve Kalibrasyon Laboratuvarlarının Yeterliliği için Genel Şartlar” standardına göre Türk Akreditasyon Kurumunca-TURKAK akredite edilmiş

bulunan kamu veya özel laboratuvarları işleten ve Bakanlıktan lisans alan gerçek veya kamu ve özel tüzel kişilerdir.

2.7. Lisanslı Depoculuk İş Akışı

Şekil 2.3. Lisanslı depoculuk iş akış şeması

Lisanslı depo işletmesine gelen tüm ürünler, kabul ve teslim esnasında tartılır. Lisanslı depoda depolanacak veya depolanmış ürünün tartılması ve tartım makbuzuyla

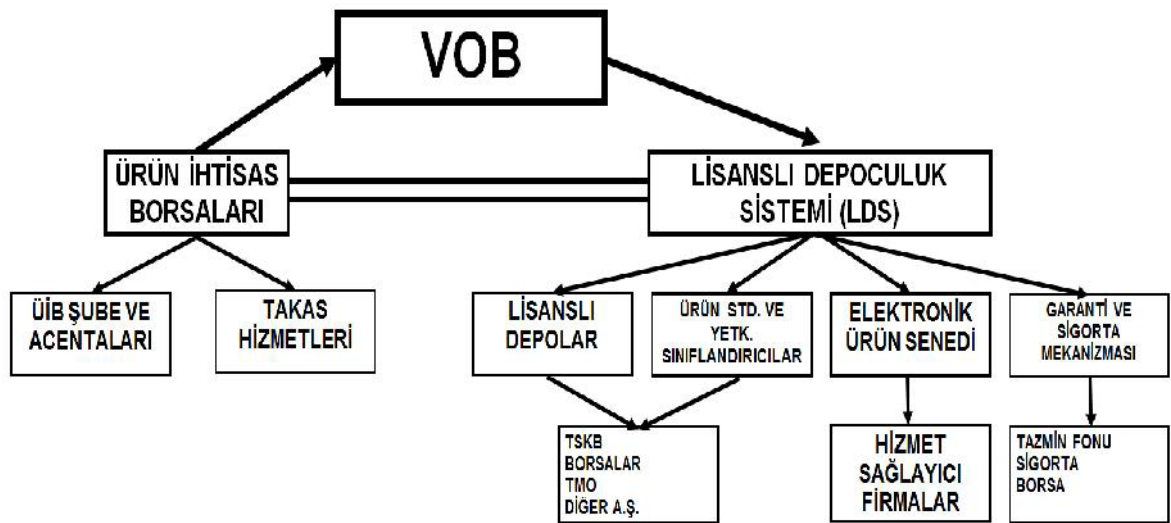
belgelendirilmesi, lisanslı depo işletmesinde istihdam edilen lisanslı tartıcılar tarafından yapılır.

Lisanslı depo işletmesi, depolamaya ve standartlara uygun olmayan ya da depolandığında lisanslı depodaki diğer ürünleri olumsuz etkileyebilecek ürünleri, ürün sahibinin talebi üzerine ve ücreti karşılığında, depolamaya ve standartlara uygun hale getirmek üzere, ürünün niteliğine göre ihtiyaç duyulan temizleme, yabancı maddelerden ayıklama, eleme, kurutma, şartlandırma ve benzeri işlemlere tabi tutar. Depolamaya ve standartlara uygun hale getirilen ürün, tür, sınıf ve standartlarına uygun diğer ürünlerle depolanabilir. Depolama şartları uygun olmayan ürünler, lisanslı depolara alınmaz ve diğer ürünlerle karıştırılmaz.

Görevli tarafından numune alma araç ve cihazlarıyla elle veya otomatik olarak alınan numuneler, bir ambalajda veya doğrudan ilgili yetkili sınıflandırıcı tesisine ulaştırılır. Numune ambalajının dış etkilerden korunacak, numunenin temsil nitelik ve özelliğini muhafaza edecek şekilde tasarlanması ve numunenin etiketlenmesi gerekir.

Lisanslı depo işleticisi, lisanslı depoculuk faaliyeti kapsamında depoladığı ürünler için; hırsızlık, yangın, duman, infilak, deprem, dahili su basması, sel, grev-lokavt-kargaşalık ve terör ile bunlara ilaveten Bakanlık tarafından istenebilecek fırtına, kar ağırlığı, yıldırım, yer kayması, kara, deniz veya hava araç çarpması ve benzeri diğer rizikolara karşı sigorta yaptırmak zorundadır.

Ürünün azami depolama süresi 24 ayı geçmemek üzere ürünün çeşidine göre Bakanlıkça belirlenir. Ürünün son depolama tarihine kadar geri alınması gerektiği, aksi takdirde ürün senetlerinin lisanslı depo işletmesince satılabileceği hususu, mudiye veya yetkili temsilcisine lisanslı depo işletmesi tarafından son depolama tarihinden 45 gün önce bildirilmek zorundadır. Son depolama tarihine kadar geri alınmayan ürünler, lisanslı depo işletmesince borsada satılabilir. Bu durumda, depolama ücreti ve diğer masraflar tutarından düşülür, geri kalan tutar 7 iş günü içinde ilgiliye ödenir. Borsada satılan ürünlere ilişkin düzenlenen ürün senetleri, lisanslı depo işletmesince derhal iptal edilerek mudiye ve borsaya bilgi verilir.

Şekil 2.4. Lisanslı depo işleyiş şeması

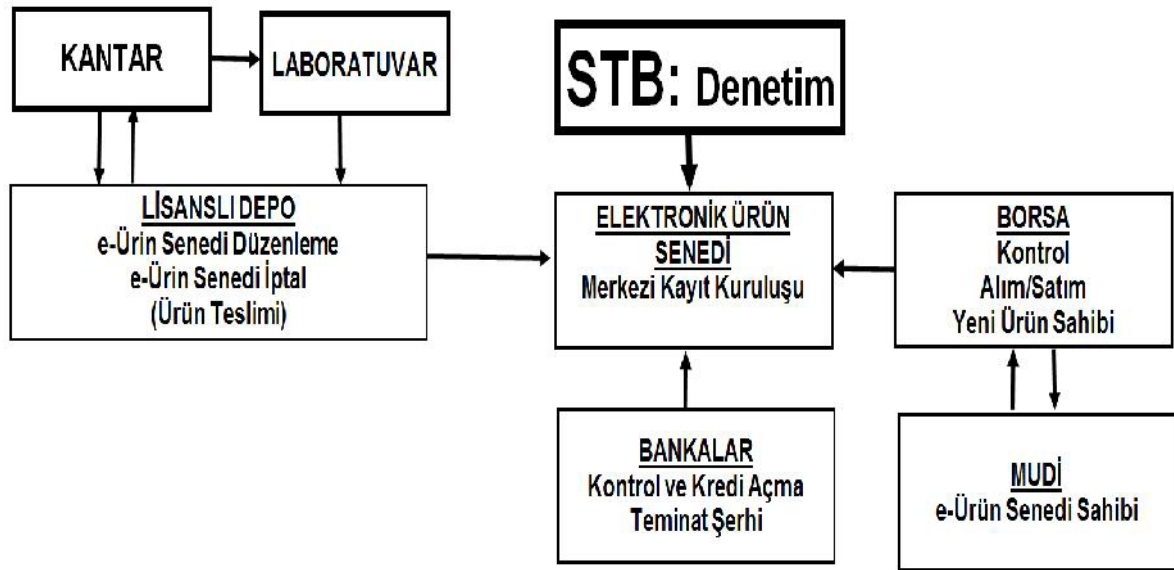
Lisanslı Depoculuk Sisteminin genel işleyişi şu şekildedir;

- 1- İlgili kanun gereği uygun şartlara haiz TMO, Borsalar, A.Ş. vb. istekliler tarafından Lisanslı Depoculuk İşletmeleri kurulur. Lisanslı depo işletmek üzere lisans almak için müracaat edenler, **depo kapasitesinin ürün rayiç bedelinin %15'inden az olmamak üzere** belirlenen tutarda lisanslı depo teminatı vermek zorundadır. Yine, Lisanslı depo işletmeleri, lisans koşulu olarak işletme tesisleri ve lisanslı depoculuk faaliyeti kapsamında **depoladığı ürünler için sigorta yaptırmak** zorundadır. Kuruluş izni alan şirkete ancak Kanunun öngördüğü şartları taşıdığına tespiti halinde faaliyet izni (lisans) verilir. Şirket faaliyet izni almadan depoculuk faaliyetinde bulunamaz, Ürün kabul edemez, ürün senedi düzenleyemez. Lisans alınmadan lisanslı depo veya lisanslı depo işletmesi izlenimini verecek hiçbir isim, unvan, işaret ve benzerleri kullanılamaz.
- 2- Lisanslı depoya tevdi edilen tarım ürünleri, geçerli lisansa sahip **yetkili sınıflandırıcılar** tarafından analiz edilir ve sınıflandırılır. Yetkili sınıflandırıcılar, 5300 sayılı Kanun kapsamında lisans alarak, tarım ürünlerini analiz eden, ürünün nitelik ve özelliklerini belirleyen, standartlara uygun olarak sınıflandıran ve bu hususları belgelendiren, gerçek ve tüzel kişilerce işletilen laboratuvarlardır.
- 3- Sınıflandırmanın akabinde ürünler sınıflarına göre depolara aktarılır. Ürünlerin depolara kabul edilmesi ile birlikte artık ürün senedi düzenlenebilir. Teslimat sırasında ürün senedi dışında düzenlenen tartım makbuzu ve delil niteliğini haiz benzer belgeler de ürünün mülkiyetinin ispatında kullanılabilir. Ürün senedi veya delil niteliğini haiz diğer belgeler; ürünün aynı miktar, cins, sınıf ve kalitede mudîye geri verilmesini garanti eder ve bu teslim satış değil vedia (emanet) anlamındadır. Basılı ürün senetleri hükmünde olmak üzere elektronik ortamda da ürün senetleri oluşturulabilir. Lisanslı depo işletmesi, mudînin talebi üzerine, hukuken geçerli bir mazereti olmadıkça gecikmeksizin ürünü teslim eder. Ürünün tesliminde bu ürüne ait ürün senedini geri alır ve iptal eder. Ürün depodan geri alınmamışsa azamî depolama süresi dolmadan en az kırk beş gün öncesinden lisanslı depo işletmesi mudîye mudînin eline geçecek şekilde yazılı olarak haber verir. Bu süre sonunda da geri alınmayan ürünün bir kısmı veya tamamı, ürünün niteliğine ve piyasa koşullarına uygun olarak lisanslı depo işletmesince satılabilir. Bu durumda lisanslı depo işletmesi ücretler ve masrafları düşerek geri kalan tutarı yedi iş günü içerisinde ilgiliye öder.
- 4- Depolanan ürünler mevzuatın öngördüğü şekilde teminat altına alınır ve risklere karşı sigortalatılır. Teminat unsurları aşağıda belirtilmiştir. **Sigorta;** Lisanslı depo işletmek üzere lisans almak için müracaat edenler, **depo kapasitesinin ürün rayiç bedelinin %15'inden az olmamak üzere** belirlenen tutarda lisanslı depo teminatı vermek zorundadır. Yine, Lisanslı depo işletmeleri, lisans koşulu olarak işletme tesisleri ve lisanslı depoculuk faaliyeti kapsamında **depoladığı ürünler için sigorta yaptırmak** zorundadır. Lisanslı Depoda bir hasar meydana gelmesi durumunda (sigorta kapsamına giren), lisanslı depo işleticisi bu durumu ve muhtemel zarar miktarını derhal Bakanlığa ve ilgili sigorta şirketine bildirir. Zarar hesabında, ilgili ürünün hasar gördüğü tarihte borsada oluşan ortalama fiyat; borsa ortalama fiyatı tespit edilemiyorsa Bakanlıkça ilgili ürün için belirlenen yurt içi ve/veya yurt dışı referans borsa veya borsalarda oluşan ortalama fiyat esas alınır. Lisanslı depo işletmesi hukuken geçerli bir mazereti olmadıkça hasarın tespitini takiben en geç 5 iş gününde istenen tüm belgeleri ilgili sigorta şirketine iletme, sigorta şirketi de belgelerin ulaşmasını takiben en geç 10 iş gününde mudîye hasarın bedelini ödemek zorundadır.
- 5- Lisanslı Depoculuk Sistemi (LDS) kapsamında üretilen elektronik ürün senetleri Ürün İhtisas Borsalarında değerlendirilebilir. Ürün İhtisas Borsaları yürürlükteki standartlara göre tasnif edilmiş ürünlerin gerek fiziki, gerekse ürünü temsilen lisanslı depo işletmelerince çıkarılan ürün senetleri ile alivire sözleşmelerin ticaretini güven, serbest rekabet ve istikrar içinde yürütmek amacıyla kurulmuştur. Alivire sözleşmeler ile lisanslı depolarca düzenlenen kıymetli evrak hükmündeki ürün senetleri ve ürünü temsil eden benzer senetlerin alım satımı ve rehin

gibi işlemlerin ürün ihtisas borsalarında kontrolü ve tescili zorunludur. Borsada tescil gerçekleşmedikçe ürün mülkiyeti başkasına devredilemez. Kota edilerek ilgili ürün senedinin ve alivre sözleşmelerin alınıp satıldığı bir ürün ihtisas borsası faaliyette bulunmuyorsa bunlar teknik, kurumsal ve malî alt yapısının yeterliliği tespit edilen ve Ticaret Bakanlığından izin alan ticaret borsalarında işlem görür. Ürün senetlerine ilişkin; alım satımın tescili, devir ile bedelinin ödenmesi, alıcı ve satıcı ile üçüncü şahısların haklarının korunması, yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve alım satıma ilişkin diğer hususlar, borsanın sorumluluğunda olup, bu işlemlerden dolayı doğan zararlar borsa tarafından tazmin edilir.

Ürün İhtisas Borsaları

Ürün İhtisas Borsası, Ticaret Bakanlığı ve Sermaye Piyasası Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla anonim şirket şeklinde kurulur. Şirketin kuruluşunda, bölge düzeyinde faaliyet gösterecekler için **beş**, ulusal düzeyde faaliyet gösterecekler için **on**, uluslararası düzeyde faaliyet gösterecekler için **on beş milyon TL' den az olmamak üzere** sermayeye sahip olunması gerekir. Kuruluş izni alan şirkete ancak Kanunun öngördüğü şartları taşıdığından tespiti halinde faaliyet izni (lisans) verilir. Şirket faaliyet izni almadan ürün ihtisas borsacılığı faaliyetinde bulunamaz.

Şekil 2.5. Elektronik ürün senedi ticareti akışı

Elektronik ürün senetlerine ilişkin yasal düzenleme TÜLDK md.15/4'te yer almaktadır ve 12.11.2011 tarihli ve 28110 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Elektronik Ürün Senedi Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur. Bu Yönetmelikte, elektronik ürün senetlerinin oluşturulmasını sağlamak, bu senetlere bağlı tüm hak ve yükümlülükler ile işlemleri ilgili taraflar itibariyle kaydeden, izlemek amacıyla bir anonim şirketin elektronik kayıt kuruluşu olarak Ticaret Bakanlığınca yetkilendirilmesi öngörülmüştür.

Ürün senetlerini imzalamaya yetkili kişi ya da kişilerin isimleri ile orijinal imzaları ticaret siciline tescil edilir. Ayrıca bu durum, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilân ettirilir. İmzaya yetkili kişilerde herhangi bir değişiklik olduğu takdirde aynı usul izlenir.

Bir ürünün lisanslı depo işletmesine teslim ve kabul ile ürün için ürün senedi düzenlenir. Bu senet, ürünün mülkiyetini temsil eder, kredi almak için bankaya rehin olarak konabilir ve borsada temsil ettiği ürünün alınıp satılmasında kullanılır. Ürün senedi veya delil niteliğine sahip diğer belgeler; ürünün aynı miktar, cins, sınıf ve kalitede mudîye geri verilmesini garanti eder ve bu teslim, satış değil, emanet alım anlamındadır. Basılı ürün senetleri hükmünde olmak üzere elektronik ortamda da ürün senetleri oluşturulabilir. Lisanslı depo işleticisi, mudînin talebi üzerine, hukuken geçerli bir mazereti olmadıkça gecikmeksizin ürünü teslim eder. Ürünün tesliminde bu ürüne ait ürün senedini geri alır ve iptal eder.

Mudiler, diledikleri takdirde ellerindeki ürün senetlerini ürün ihtisas borsasında veya yetkilendirilen ticaret borsalarında satabilmektedir. Tacirler ve sanayiciler ise ihtiyaç duydukları miktar ve kalitedeki ürünleri ürün senetleri vasıtasıyla tedarik edebilmektedir. Mudilerin ellerindeki ürün senetlerini satmak yerine teminat olarak göstererek karşılığında kredi kullanma imkanı da bulunmaktadır. Mudi lisanslı depo işletmesinden ürününü geri almak istediğın de lisanslı depo işletmesinin hukuken geçerli bir mazereti olmadıkça gecikmeksizin ürünü teslim etme zorunluluğı bulunmaktadır. Ürünün tesliminde bu ürüne ait ürün senedi lisanslı depo işletmesince geri alınmakta ve iptal edilmektedir.

2.8. Lisanslı Depo Şirketinin Kuruluşu ve Faaliyete Geçişİ

Lisanslı depo işletmeleri, ekonomik ihtiyaç ve etkinlik şartları göz önünde bulundurularak Ticaret Bakanlığınca verilecek izinle anonim şirket şeklinde kurulur. Şirketin kuruluşunda, bir milyon liradan az olmamak üzere depolama kapasitesine göre yönetmelikle belirlenen tutarda ödenmiş sermayeye sahip olunması ve yönetmelik gereğİ aşağıda verilen bilgi ve belgelerin ibraz edilmesi gerekir.

2.9. Şirket Kuruluşu İçin İstenen Belgeler

1. Başvuru dilekçesi sunulması,
2. Başvuru sahipleri ile varsa tesis ve depolarının iletişim bilgilerinin beyan edilmesi,
3. Lisanslı depo işletmesinin faaliyet konuları, depolanacak ürünler ve öngörülen depo kapasitesinin beyan edilmesi,
4. Ekonomik ihtiyaç ve etkinlik şartlarının uygun olması,
5. Depolanacak ürüne ilişkin piyasa yapısının, mevcut bir lisanslı depodan ayrı olarak depo kurulmasını gerektirecek nitelik ve düzeyde olması,
6. Anonim şirket şeklinde ana sözleşmesinin hazırlanması ve Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen anonim şirket kuruluş işlemlerinin tamamlanması,
7. En az 1 milyon TL olmak üzere depolama kapasitesine göre ilgili yönetmelikte belirlenen tutarda ödenmiş sermayeye sahip olması
8. Pay senetlerinin tamamının nama yazılı olması

Bakanlıkça şirketin ana sözleşmesi onaylanır ve Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde şirketin kuruluş işlemleri tamamlanır. Kuruluşu gerçekleşen lisanslı depo işletmesi, Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi'nde ilan olunur.

Kurulan şirket, depoculuk ana faaliyeti yanında, lisanslı depo şirketinin ana sözleşmesinde gösterilmek ve Bakanlıkça uygun görülme koşulu ile ilgili mevzuata uygun şekilde bu ürünlere dayalı ya da ilişkili ticaret, antrepoculuk, taşıma ve nakliye, sigorta, sanayi tesisi kurma, işleme, kurutma, ayıklama ve benzeri diğer konularda da faaliyet gösterebilir.

Kuruluşuna izin verilen lisanslı depoculuk şirketinin, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edilmesini takiben en geç bir yıl içinde, faaliyet izni alması şarttır. Bu süre gerektiğinde Bakanlık tarafından en fazla bir yıl daha uzatılabilir. Söz konusu süre içinde Bakanlığa başvurmayan veya başvurusu uygun görülmeyen kuruluşun faaliyet izni alma hakkı düşer. Böyle bir durumda şirketin, en geç üç ay içinde ana sözleşmelerindeki ticaret unvanı, amaç ve faaliyet konularını değiştirmesi veya tasfiyeye girmesi zorunludur.

Kanunun öngördüğü şartlara haiz olan ve kuruluşunu tamamlamış şirketler faaliyet izni yani lisans almadan ürün kabul etme ve ürün senedi düzenleyeme gibi herhangi bir depoculuk faaliyetinde bulunamaz. Lisanslı depo işletmek üzere lisans almak için depo kapasitesinin ürün rayiç bedelinin %15'inden az olmamak üzere belirlenen tutarda lisanslı depo teminatı vermek zorundadır. Lisanslı depo işleticileri, lisans koşulu olarak işletme tesisleri ve lisanslı depoculuk faaliyeti kapsamında depoladığı ürünler için sigorta yaptırmak zorundadır.

2.10. Faaliyet (Lisans) Belgesi almak için gerekli bilgi ve belgeler

1. Öngörülen süre içinde, bir başvuru dilekçesi veya formu ile faaliyet izni başvurusunun yapılmış olması.
2. Şirkete kuruluş izni verilirken aranılan şartların kaybedilmemiş olması, değişiklikler varsa bunların yazılı olarak bildirilmesi.
3. Lisanslı depo içindeki ünitelerin, üniteler içindeki dökme ürün bölümlerinin, ürün tankları ve ambalajlanmış/çuvallanmış ürün bölmelerinin ve diğer bölümlerin, üzerlerinden çıkmayacak ve her numaranın kapsadığı alanı gösterecek şekilde numaralandırılması; dökme ürün depo ve tankları, üst kısımlarındaki açıklıkta ve ayrıca alttaki çıkış vanalarının üzerinde ya da yanında kolayca görülecek biçimde numaralanması.
4. 11.1.1989 tarihli ve 3516 sayılı Ölçüler ve Ayarlar Kanunu ve ona dayanılarak çıkarılan Yönetmeliklere uygun olarak, her lisanslı depoda, depoya giren ve çıkan hububatın tartımının yapılabilmesi amacıyla yeterli tartım aleti, cihaz ve kantarlar bulunması.
5. Ürün senetlerinin güven içinde ticaretinin ve takibinin yapılabilmesi için lisanslı depo işletmesi ile borsa arasında sözleşme yapılması; sözleşmede; ürün senetlerinin borsaya kota ettirilmesi, hareketlerinin kontrol ve takibi, teyidi, iptali, bilgi akışının düzenli olarak sağlanması, lisanslı depodaki ürünlerin gerektiğinde Bakanlık ve borsaca incelenmesi ve kontrolü ile aralarındaki bilgi iletişim sistemi ve diğer hususlar düzenlenmesi, bu işlemler için gerekli bilgi işlem alt yapısını oluşturulması.
6. Lisans için başvuran şirketin kuruluşunun yayımlandığı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, şirketin Ticaret Sicil Memurluğunca onaylı değişiklikleri de içeren ana sözleşmesi ve vergi levhası suretleri sunulması.
7. Lisanslı depo işletmesi ve depolarının varsa şubelerinin yerleşim planının sunulması.
8. Lisanslı depo işleticisinin bina ve tesislerinin kira sözleşmesi veya tapu senedinin onaylı suretinin sunulması.
9. Lisanslı depo işletmesinin tamamından sorumlu yöneticisi veya müdürünün, bölüm sorumlularının, varsa şube sorumlularının isimleri, ikamet adresi, diploma ve nüfus cüzdanı fotokopisinin sunulması.
10. Personelin unvan, görev ve sorumlulukları ile iş tanımlarını da gösterir personel ve organizasyon şemasının sunulması.
11. Lisanslı depoya giren ve çıkan tüm ürünlerin kayıtları ile ürün senedi defterini ve kanunen tutmakla yükümlü olduğu diğer defter ve kayıt yükümlülüğünün -mümkün olduğunca

- yedekleme, yangından etkilenmeyen bir kasada muhafaza etme gibi koruyucu önlemlerin alınması da dahil- yerine getirilmiş olması.
12. Lisanslı depolarda kullanılacak cihaz, alet ve ekipmanların marka, model, üretim yılı ve kullanım talimatlarının bildirilmesi.
 13. Bakanlıkça, depo kapasitesindeki ürün rayiç bedelinin %15'inden az olmamak üzere, belirlenen lisanslı depo teminat yükümlülüğünün yerine getirilmiş olması.
 14. İlgili yönetmelik gereğince sigorta yükümlülüğünün yerine getirildiğine dair sigorta poliçelerinin sunulması.
 15. Bir milyon TL'den az olmamak üzere, ilgili yönetmelikte lisanslı depo kapasitesine göre belirlenen tutarda ödenmiş sermaye şartının yerine getirilmiş ve istenilen mali tablo ve raporların sunulması.
 16. Faaliyetleriyle ilgili muhasebe kayıt, bilgi ve belge sistemi ile düzenli iş akışı ve haberleşmeyi sağlayacak yeterli bir altyapı kurulmuş, teknik donanım ile iç kontrol sisteminin oluşturulmuş olması.
 17. Lisanslı depo işletmelerinin faaliyet ve ihtiyaçlarına uygun olarak, yeterli sayıda ziraat mühendisi, gıda mühendisi, kimya mühendisi, kimyager, biyolog veya üniversitelerin tarım ürünlerinin muhafazası ya da depolanmasıyla ilgili program uygulayan yüksekokul mezunu gibi konusunda lisans veya ön lisans yapmış ya da depolama, gıda, laboratuvar ve kimya konularındaki liselerden diploma almış veya Bakanlıkça kabul edilen ilgili bakanlık ya da diğer kamu veya özel kuruluşlarca düzenlenen kursa, belli bir sertifika programına veya eğitime tabi tutularak, lisanslı depo işletmesinin iş ve faaliyetlerine ilişkin bir sertifikaya hak kazanmış, lisanslı personel, teknik personel ile diğer idari ve yardımcı personel istihdamının sağlanması.
 18. Ayrıca ilgili yönetmelik gereği depoların aşağıdaki özelliklere haiz olmaları da gerekmektedir.
 19. Tabanlarının, ürüne yabancı madde karışmasını ve kirlenmeyi önleyecek ve rutubeti geçirmeyecek, iç ve dış yüzeylerinin varsa duvarları ile çatısının ürünü her türlü hava etkisinden koruyacak şekil ve nitelikte olması.
 20. Kapalı depo olması, ürünün depolara aktarılması ya da depodan tahliyesi amacıyla ihtiyaç duyulan nakil ve diğer araç ve gereçlerin rahatça çalışabileceği genişlikte boş alanların bulunması.
 21. Toplam kapalı ürün depolama kapasitesinin asgari 40.000 ton, müstakil her bir ünitenin ya da şubenin kapalı depo kapasitesinin asgari 5.000 ton ürün kapasitesine haiz olması.
 22. Çeşitli grup, sınıf ve derecelerdeki hububatın karışmasını, niteliklerinin bozulmasını, fazla basınç altında bulunmasını önleyecek tedbirlerin alınmasına elverişli büyüklükte ve nitelikte olması.
 23. Yeterli havalandırma sistemine sahip olması.
 24. Yeterli yangın söndürme sistemine sahip bulunması.
 25. Özel muhafazalı ve toza karşı korumalı elektrik sistemine sahip bulunması.
 26. Toz emme sistemine sahip olması, ayrıca toz toplama riski olan nakil ve aktarma ekipmanlarında da bu sistemin bulunması.
 27. Depolama hizmetleri ve ihtiyaç duyulan diğer yan hizmetleri yerine getirebilecek uygun ve yeterli alet, ekipman ve cihazlarla donatılması, depoda ihtiyaç duyulan teknik donanım ile bunları kullanacak yeterli ve nitelikli personel istihdamının sağlanması.
 28. İhtiyaç duyulması halinde; depolanmak üzere getirilen ürünün niteliğine göre şartlandırma, eleme, kurutma, yabancı maddelerden ayıklama ve benzeri hizmetlerin sağlanabilmesi amacıyla lisanslı depo bünyesinde veya yakın civarında, uygun kapasite

ve tipte makine, cihaz, ünite ve tesislerinin bulunması ya da lisanslı depo işletmesinin bu hizmeti, başka işletmelerle anlaşma yaparak sağlaması ve depolanmak istenen ürünü depolarına nakledecek gerekli altyapı ve nakil sistemini kurması, anlaşmalı olduğu bu tür işletmeleri depoda kolayca görünebilecek şekilde teşhir etmesi.

İstenen bilgi ve belgelerin tam ve yeterli olması halinde, Ticaret Bakanlığı'nca oluşturulan bir komisyonca depo ve tesisler yerinde incelenir ve inceleme sonucu gerekçeleriyle birlikte bir rapor hazırlanarak Ticaret Bakanlığı'na sunar. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda öngörülen koşulları taşıması ve belirtilen belgeleri ibraz etmeleri ile lisans (faaliyet yetkisi) verilir.

2.11. Lisanslı Depoculuk Çalışmaları/Faaliyetleri

Lisanslı depoya kabul edilen tarımsal ürünlerde aşağıda belirtilen işlemler sırasıyla uygulanır:

1. Gerekliyse ve talep edilirse depolamaya uygun hale getirme (temizlemek, kurutmak, sınıflama vb.) işlemleri,
2. Numune alma, tartım yapma,
3. Yetkili sınıflandırıcı lisansına sahip lisanslı depo işletmesinde analiz ve sınıflandırma işlemleri yapma (yetkili sınıflandırıcılık faaliyetinde bulunmayan ya da bulunsa bile ihtiyaç duyan lisanslı depo işletmelerinde ise analiz, sınıflandırma ve belgelendirme işlemleri sözleşme yapılmış yetkili sınıflandırıcılar tarafından yapılabilir),
4. Kalite sınıfına ve depolamaya uygun bir üniteye depolama yapma,
5. Ürünün tam karşılığı olarak, sahibine borsada alınıp satılabilecek ve rehin konularak banka kredisi alınabilecek bir ürün senedi verme,
6. İstek halinde sahibine ürün zaman geçirmeden teslim etme

2.12. Yasal çerçeve

Lisanslı Depoculuk ve Ürün İhtisas Borsacılığında güncel yasal çerçeve ilişkin Kanun, Yönetmelik ve Tebliğler, Çizelge 2.6'de verilmiştir.

Çizelge 2.6. Lisanslı depoculuk ve ürün ihtisas borsacılığında güncel yasal çerçeve

Mevzuat Türü	Mevzuat Adı	Resmi Gazete Tarih ve Sayısı
Kanun	5300 Sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu	17.02.2005 - 25730
	5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu	01.06.2004 - 25479
Yönetmelik	Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Yönetmeliği	12.04.2013 - 28616
	Elektronik Ürün Senedi Yönetmeliği	12.11.2011 - 28110
	Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu Yönetmeliği	21.12.2005 - 26030
	Ürün İhtisas Borsalarının Kuruluş, İşleyiş ve Denetim Usul ve Esasları Hakkında Genel Yönetmelik	09.03.2005 - 25750
	Yetkili Sınıflandırıcıların Lisans Alma, Faaliyet ve Denetimi Hakkında Yönetmelik	08.10.2005 - 25960
	Ticaret Borsaları ile Ürün İhtisas Borsalarında Alivre ve Vadeli Alım Satım Yönetmeliği	08.01.2005 - 25694
	Türkiye Ürün İhtisas Borsasında Aracılık Faaliyetleri İle Aracıların Gözetimi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik	20.04.2019 - 30751
	Fındık Lisanslı Depo Tebliği	12.04.2013 - 28616
Tebliğ	Hububat, Baklagiller ve Yağlı Tohumlar Lisanslı Depo Tebliği	12.04.2013 - 28616
	Kuru Kayısı Lisanslı Depo Tebliği	12.04.2013 - 28616
	Pamuk Lisanslı Depo Tebliği	12.04.2013 - 28616
	Zeytin Lisanslı Depo Tebliği	12.04.2013 - 28616
	Zeytinyağı Lisanslı Depo Tebliği	12.04.2013 - 28616
	Antep Fıstığı Lisanslı Depo Tebliği	29.09.2016 - 29842
	Kuru Üzüm Lisanslı Depo Tebliği	01.04.2017 - 30025
	Süt Ürünleri Lisanslı Depo Tebliği	27.06.2019 - 30814

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HUBUBAT LİSANSLI DEPO FİZİBİLİTESİ

3.1. GİRİŞ

Diyarbakır ilinde yapılması düşünülen/planlanan lisanslı depoculuk işletmesinin ilin üretim potansiyelleri, nakliye, ulaşım, çevre ve topoğrafik yapı göz önüne alınarak en avantajlı yerde kurulması önem taşımaktadır. Tesisin kurulacağı yerin ana karayoluna yakın olması; hasat mevsiminde çok sayıda tır ve kamyonun uzun kuyruklar oluşturmamasından dolayı, özellikle demir yoluna yakın olması ürünlerin iller arası veya limanlara sevkiyatı için en avantajlı ve gelecekte daha önem kazanacağı öngörülen demiryolu taşımacılığından dolayı büyük önem taşımaktadır.

Lisanslı Depoculuk Tesisi için mümkün olduğunca düz bir arazi seçilmeli, yakınında dere veya dere yatağı olmamasına, zemininin gevşek ve zemin suyunun yüksek olmamasına dikkat edilmelidir. Yakın çevrede çimento fabrikası vb. çevre kirliliği yaratan işletme bulunmamalıdır. Ayrıca yapılacak Lisanslı Depoculuk İşletmesi çevreye bir miktar toz yayacağından dolayı seçilecek arazinin mevcut veya planlanan yerleşim yerlerine çok yakın olmamasına dikkat edilmelidir.

Tahıl yükleme ve boşaltma sırasında aşırı rüzgar sorun yaratabileceğinden, arazi seçimi sırasında, mümkün olduğunca rüzgara karşı korunaklı olan bir arazi tercih edilmelidir. Tremiyelerin konumlandırılması sırasında da hakim rüzgar yönüne dikkat edilmeli ve gerekiyorsa rüzgâr kesici önlemler alınmalıdır.

Diyarbakır ili ilçelerinin tarımsal üretim potansiyelleri dikkate alınarak irdelendiğinde, Sur, Silvan, Bismil ve Çınar ilçelerinin geniş tarım alanlarına sahip komşu ilçeler olduğu ortaya çıkmaktadır. Diyarbakır ili toplam tarım alanının %60.53'inin; Bismil, Sur, Silvan ve Çınar ilçelerinde olduğu görülmektedir. Bu ilçelere ait toplam ekilen tarla alanı, 323 796.00 ha'dır (Çizelge 1.12). Bu nedenle belirtilen alan üzerinde ortak kullanım alanına eşit mesafede, ulaşım problemlerinin olmadığı, mümkün ise demiryolu ve karayoluna yakın olan bir yerde kurulması avantaj oluşturacaktır. Ayrıca yapılan çalışma sonunda 100 bin ton kapasite için yaklaşık 20.00-25.00 hektar büyüklüğünde bir alanın olması ileriki yıllarda kapasite artırımı ve ek tesislerin planlanması vb. yönünden gerekli olacağı planlanmıştır. Arazi seçimi yapılırken imar durumu ve çekme mesafeleri dikkate alınmalıdır. Tesis kurulacak yerin mümkün olduğunda konut oluşum yönüne ters yönde olması, tesisin ileride daha rahat çalışması ve tesisin çevreye verebileceği olumsuz etkilerin azaltılması yönünden büyük önem taşımaktadır.

3.2. KURULACAK HUBUBAT LİSANSLI DEPO TESİSİN KAPASİTE DURUMU

Diyarbakır ili üretim potansiyeli ve depolama kapasitesi (LDS, TMO ve ürün tacirlerine ait) talebi olan 685 000 ton/yıl dikkate alınarak ortaya çıkan depo ihtiyacının, %14.60'ı hedeflenerek, sistemin işleyişi, aktörler tarafından benimsenmesi, sürdürülebilir değerlerde olabilmesi bakımından, depolama kapasite 100 000 ton olarak planlanmaktadır.

Ayrıca tesiste var olması önem taşıyan Mısır Kurutma Ünitesi 50 ton/saat kapasiteli olarak planlanmıştır.

Kapasitenin planlanmasında Diyarbakır ili üretim değerleri ile TMO tarafından talep edilen depolama kapasitesi ve ürün tacirleri tarafından talep edilen depolama kapasiteleri dikkate alınmıştır.

3.3. HUBUBAT LİSANSLI DEPOLARDA BULUNMASI GEREKEN ASGARİ NİTELİKLER

12.04.2013 tarihli 28616 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Hububat Baklagiller ve Yağlı Tohumlar lisanslı depo tebliğinde lisanslı depolarda bulunması gereken asgari nitelikler aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir.

1. Taban, iç ve dış duvar yüzeyleri ile çatısının, ürüne yabancı madde karışmasını ve kirlenmesini önleyecek ve rutubeti geçirmeyecek, ürünü her türlü koku ve hava etkisi ile iç ve dış zararlardan koruyacak şekil ve nitelikte olması,
2. Kapalı olması, ürünlerin depolara aktarılması ya da depodan tahliyesi amacıyla ihtiyaç duyulan nakil ve diğer araç ve gereçlerin rahatça çalışabileceği genişlikte boş alanların ve geçiş yerlerinin bulunması,
3. Farklı yıl ürünü ile çeşitli bitki türü, cins, grup, sınıf ve derecelerdeki ürünün karışmasını, niteliklerinin bozulmasını, fazla basınç altında bulunmasını önleyecek önlemlerin alınmasına elverişli büyüklükte ve nitelikte olması,
4. Yeterli havalandırma sistemi, belgelendirilmesi suretiyle yeterli yangın söndürme sistemi, kaçak akıma ve neme karşı korumalı özel muhafazalı elektrik sistemi ile ürünün depolara nakledilmesi için gerekli altyapı ve nakil sistemine sahip olması,
5. Toz toplama riski olan nakil ve aktarma ekipmanları da dahil toz emme sistemine sahip olması,
6. Depolama hizmetleri ve depolamayla ilgili ihtiyaç duyulan diğer yan hizmetleri yerine getirebilecek teknik donanımına sahip bulunması, gereklidir.

Diyarbakır Ticaret Borsası tarafından yaptırılması planlanan depolama tesisleri raporun ilgili bölümlerinde detaylı olarak açıklandığı üzere Hububat, Baklagiller ve Yağlı Tohumlar Tebliği yanında Ticaret Bakanlığı inceleme komisyonunca talep edilen tüm hususlar göz önünde bulundurularak planlanmıştır.

Kapasitesine bakılmaksızın Çelik Silolarda bulunması gereken Teknik Özellikler ve Ekipmanlar:

1. Betonarme galerili	18. Yangın söndürme sistemi
2. Aynı anda doldurma ve boşaltma yapılabilecek şekilde	19. Yangın alarm sistemi
3. Ekipmanların yer alacağı çelik konstrüksiyon ve etrafı açık makine dairesi	20. Telefon sistemi
4. PLC kontrol sistemi	21. Paratoner
5. SCADA Sistemi	22. İdari bina
6. Elektrik motorlu klapeler	23. Laboratuvar
7. El kumandalı kapasite sürgüleri	24. Saha betonu ve ihata
8. Zincirli konveyörler	
9. Helezon Konveyörler (Dip sıyrıcılar)	
10. Elevatörler	
11. Tahıl akış boruları	
12. Çok yönlü elektrik motorlu dağıtıcılar	
13. Toz toplama sistemi (Jet filtreli)	
14. Aspirasyon (emiş) kanalları ve toz boruları	
15. Basınçlı hava sistemi	
16. Havalandırma sistemi	
17. Sıcaklık ölçme ve takip sistemi	

Çelik silolar, depoya ürün alımı yaparken gerektiğinde aynı anda araç yüklenebilecek şekilde tasarlanmış olup, aynı anda aşağıda belirtilen işlemler yapılabilecektir.

1. Karayolundan iki farklı ürünün siloya alımı
2. Silodaki iki farklı ürünün karayoluna sevki
3. Karayolundan 150 ton/sa kapasiteyle siloya ürün alımı ve aynı anda 150 ton/sa kapasiteyle silodan ürün sevki

3.4. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK MALİYETİN TEKNİK İNCELEMESİ

3.4.1. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK YATIRIM GİDERLERİ

Yapılan maliyet incelemesinde 100 000 ton kapasiteli çelik silo, mısır kurutma ünitesi, kantar, idari bina ve laboratuvar binası, çiftçi bekleme ve hizmet binası, bekçi kulübesi, jeneratör, trafo ve depo binaları ile kamyon, tır parkları ve otoparkların yapımı ile gerekli makine-ekipmanların alımları planlanmıştır. Maliyet hesaplamada TL ve Euro (€) olarak maliyet hesapları yapılmıştır. **1 €, 6.50 TL** olarak hesaplanmıştır. Yapım işlerinde 2019 Yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Tebliği dikkate alınmıştır.

Etüt ve Proje Giderleri

Etüt - proje ve kontrollük hizmet giderlerinin 535 000 TL (82 307.69 €) olarak hesaplanmıştır.

Arsa Gideri

Diyarbakır Ticaret borsası tarafından LDS yapılmak üzere Lojistik köy parselinde Diyarbakır valiliği tarafından Lisanslı depo silo alanı planlama yapılmasına rağmen, tam olarak resmi tahsis henüz yapılmamıştır.

Diyarbakır ili merkez civarında yapılan araştırma sonucunda uygun yerlerde arazilerin yaklaşık fiyatının 25 TL/m² olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre tesis için arsa harcaması: 200 000 m² x 25 TL/m² = 5 000 000 TL (769 230.77 €) olarak hesaplanmıştır.

Yapım İşleri

Proje kapsamında lisanslı depoculuk tesisinde, depolar (silolar), tremiler, elevatörler, kumanda ve makina binası, kamyon-tır kantarları, kantar ve ekspertiz binası, idare ve laboratuvar binası, çiftçi bekleme ve hizmet binası, bekçi kulübesi, jeneratör, trafo ve depo binaları ile kamyon, tır parkları ve otoparklar bulunacaktır.

Depolar (silolar), tremiler, elevatörler, kumanda ve makina binası kısımları bulunacaktır. 100 bin ton kapasiteli lisanslı depo sistemi için gerekli yapım işleri oluşmaktadır. Buna göre harcama, 1 adet x 915 250 TL = 915 250 TL (140 807.69 €) olarak hesaplanmıştır.

İdare binası (giriş holü, idari bürolar, toplantı salonu, mutfak, yemekhane, WC'ler ve trafo binası ve jeneratör odası), kantar ve laboratuvarlar olacak şekilde 575 m² büyüklüğünde ve 3 katlı olarak planlanmıştır. Tüm laboratuvarların toplam alanı en az 75 m² olacaktır. Buna göre harcama, 575 m² x 1 250 TL = 718 750 TL (110 576.92 €) olarak hesaplanmıştır.

Çiftçi Bekleme ve Hizmet Binası, çiftçi bekleme, dinlenme ve çay salonu ile mutfak ve WC'leri içerecek ve yaklaşık 150 m² kapalı alana sahip olacaktır. Ürün alımlarının en yoğun yapıldığı yaz aylarında hizmet vermek üzere, yaklaşık 250 m² büyüklüğünde üzeri pergola ile

kapalı yarı açık bir alan da bulunacaktır. Buna göre harcama, $150 \text{ m}^2 \times 600 \text{ TL} = 90\,000 \text{ TL}$ (13 846.15 €) olarak hesaplanmıştır.

Malzeme depo binası yaklaşık 150 m^2 alanında olacak ve bu binada lisanslı depolama tesisine teslim edilen tahıllardan alınan numuneler ile gerekli bazı ekipman saklanacaktır. Buna göre harcama, $150 \text{ m}^2 \times 520 \text{ TL} = 78\,000 \text{ TL}$ (12 000.00 €) olarak hesaplanmıştır.

Güvenlik elemanı binası olarak, 25 m^2 büyüklüğünde bir yapı tasarlanmıştır. Buna göre harcama, $25 \text{ m}^2 \times 1\,100 \text{ TL} = 27\,500 \text{ TL}$ (4 230.77 €) olarak hesaplanmıştır.

Saha düzenlemesi olarak, tesiste $5\,000 \text{ m}^2$ açık otopark, güvenlik amaçlı olarak 948 metre tel çit ile çevrelenecek, girişinde yaklaşık 10 m^2 'lik giriş kontrol kulübesi ile tüm arazide yeterli sayıda saha aydınlatması ve yangın hidrandı bulunacaktır. Buna göre harcama, 1 adet $\times 1\,435\,000 \text{ TL} = 1\,435\,000 \text{ TL}$ (220 769.23 €) olarak hesaplanmıştır.

Diyarbakır ili lisanslı depoculuk yapım işi maliyet kalemleri, Çizelge 3.1'de verilmiştir.

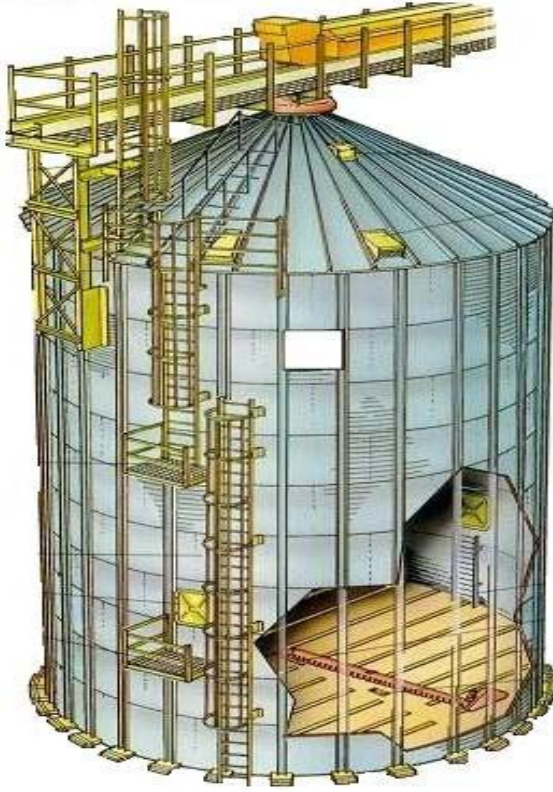
Çizelge 3.1. Diyarbakır İli Lisanslı Depoculuk Yapım İşi Maliyet Kalemleri

Harcama Kalemi	Tutar (TL)	Tutar (Euro)
Arsa Gideri	5 000 000.00	769 230.77
Depoların Yapımı	915 250.00	140 807.69
İdari Bina, Kantar ve Laboratuvarlar	718 750.00	110 576.92
Çiftçi Bekleme ve Hizmet Binası	90 000.00	13 846.15
Malzeme Deposu	78 000.00	12 000.00
Güvenlik Elemanı Binası	27 500.00	4 230.77
Saha Düzenlemesi	1 435 000.00	220 769.23
TOPLAM	8 264 500.00	1 271 461.54

Makine-Teçhizat İşleri

Makine ve teçhizat seçimi, yurt içi imalatçı ve yurt dışından temin edilecek makinalar için temsilci firmalarla görüşülerek yapılmıştır.

Proje kapsamında depolanması planlanan ürün gruplarının depolanacağı silonun özelliği ve tipi ürünlerin, fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerini korumasının yanında maliyet unsurları da dikkat edilecek biçimde seçilmiştir. Depolamada ısı ve havalandırma kontrolü elektronik ortamlarda yapıldığından çelik silo yapımı hızlanmıştır. Çelik silolar Konik ve düz tabanlı olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Şekil 3.1a. Düz Tabanlı Çelik Silo

Şekil 3.1b. Konik Tabanlı Çelik Silo

Düz tabanlı silolar beton platform üzerine inşa edilirler. Ürün alttan boşaltılırken dip sıyrıcılar vasıtasıyla yanda kalan ürünler de son olarak çıkarlar. Bu sistemde yüksek miktarlarda ürün depolanabilir. Fakat ilk giren ürün son çıkar. Depolama kapasiteleri nispeten konik tabanlılara göre yüksek ve birim maliyetleri ise düşüktür.

Çelik ayaklar üzerine inşa edilen konik tabanlı silolar hububat depolama için en uygun olan sistemdir, ilk giren ürün ilk çıkar. Ancak yüksek maliyetli bu sistemde, kapasite en fazla 1650 ton dur.

Konik tabanlı, silo maliyetinin yüksek olması ve (en fazla 1 650 ton) depolama kapasitesinin de düşük olması nedeniyle tesiste düz tabanlı, çelik silo yapımı tercih edilmiştir. Tartıya gelen ürün kamyonundan alınan numuneler laboratuvara gönderilir. Buradaki ölçümlerle ürünün kalitesi belirlenir.

Depolar (silolar), tremiler, elevatörler, kumanda ve makina binası kısımları bulunacaktır. 100 bin ton kapasiteli lisanslı depo sistem, 20 adet 3 214 m³ kapasiteli düz tabanlı çelik silo ve ekipmanları, 40 adet 1 116 m³ kapasiteli düz tabanlı çelik silo ve ekipmanları, 2 adet 293 m³ kapasiteli ticari konik tabanlı yükleme silosu ve ekipmanları, 2 adet 75 m³ kapasiteli konik tabanlı yükleme silosu ve ekipmanları, taşıma sistemleri ve ekipmanları, 4 adet mal alım çukuru üzeri ızgarası, 1 adet 24x28 m. sundurma, 4 adet hacimsel yükleme cihazı ve 7 adet tablet atıcıdan oluşmaktadır. Buna göre harcama, 1 adet x 25 168 000 TL = 25 168 000 TL (3 872 000.00 €) olarak hesaplanmıştır.

Özellikle mısır hasadı ile danede nem miktarının %13-14 yüksek olması ile var olan dane neminin düşürülmesi için kullanılacaktır. Ünite 50 ton/sa kapasiteli olarak tasarlanmıştır. Buna göre harcama, 1 adet x 1 320 000 TL = 1 320 000 TL (203 076.92 €) olarak hesaplanmıştır.

İşletme giren ve çıkan ürünlerin tartımı için 2 adet 80 tonluk kantar yapılması planlanmıştır. Buna göre harcama, 2 adet x 85 000 TL = 170 000 TL (26 153.85 €) olarak hesaplanmıştır.

Laboratuvar için gerekli olan cihazlar olarak 1 adet protein tayin cihazı (NIT/NIR), 1 adet numune bölücü, 2 adet dogaj elek takımı, 2 adet iso analiz elek takımı, 1 adet hassas terazi (± 0.01 gr hassasiyetli, min.2 kg.), 2 adet terazi (± 0.1 hassasiyetli 5-10 kg.), 1 adet terazi için cam kabin, 2 adet kalibrasyon sertifikalı termohigrometre, 1 adet hektolitre cihazı (Nilametre), 1 adet rutubet tayin cihazı, 1 adet masa üstü numune bölücü, 1 adet makta kesit aleti, 5 adet numune sondası (farklı boylarda), 5 adet analiz pensu, 5 adet numune el küreği, 2 000 adet numune torbası 1 kg'lık, 2 000 adet numaralı plastik mühür, 1 adet sertifikalı kütle seti alınması planlanmıştır. Buna göre harcama, 1 takım x 422 000 TL = 422 000 TL (64 923.08 €) olarak hesaplanmıştır.

Proje kapsamında gerekli olan 1 adet yangın alarm ve söndürme sistemi, 12 adet bilgisayar donanımı, 1 adet lisanslı depoculuk yazılım programı, 12 adet ofis demirbaşları alımı planlanmıştır. Buna göre harcama, 1 adet yangın alarm ve söndürme sistemi x 345 000 TL, 12 adet bilgisayar donanımı x 3 500 TL, 1 adet lisanslı depoculuk yazılım programı x 164 500 TL, 12 adet ofis demirbaşları x 3 650 TL = 595 300 TL (91 584.62 €) olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.2. Makine-teçhizat icmal listesi

Makine ve Teçhizat	Tutar (TL)	Tutar (Euro)
Depo Sistemi	25 168 000.00	3 872 000.00
Mısır Kurutma Sistemi	1 320 000.00	203 076.92
Kantar	170 000.00	26 153.85
Laboratuvar Cihazları	422 000.00	64 923.08
Yangın Alarm ve Söndürme Sistemi	345 000.00	53 076.92
Bilgisayar Donanımı	42 000.00	6 461.54
Lisanslı depoculuk yazılım programı	164 500.00	25 307.69
Ofis demirbaşları	43 800.00	6 738.46
TOPLAM	27 675 300.00	4 257 738.46

Toplam Yatırım Tutarı ve Finansmanı

Diyarbakır İli 100 000 tonluk hububat lisanslı depoculuk fizibilite çalışmasına esas toplam yatırım tutarı ve Finansmanına ilişkin bilgiler Çizelge 3.3'de verilmiştir.

Çizelge 3.3. Diyarbakır ili hububat LDS toplam yatırım tutarı ve finansmanı tablosu

100.000 ton Kapasiteli Hububat Lisanslı Depo Yatırım Maliyetleri						
S.NO	Sabit Yatırım Giderleri	Miktar	Birimi	Birim Fiyatı	Toplam Tutar (TL)	Toplam Tutar (€)
A. Etüt-Proje, Mühendislik ve Kontrollük Giderleri					535 000.00	82 307.69
1	Etüt-Proje Mühendislik ve Kontrollük Giderleri	1	Adet	535000	535 000.00	82 307.69
B. İnşaat Giderleri (Toprak İşleri Alt yapı Üst yapı vb.)					8 264 500.00	1 271 461.54
1	Arsa Gideri	200 000	m ²	25	5 000 000.00	769 230.77
2	Depoların Yapımı	1	Adet	915 250	915 250.00	140 807.69
3	İdari Bina Kantar ve Laboratuvarlar	575	m ²	1 250	718 750.00	110 576.92
4	Çiftçi Bekleme ve Hizmet Binası	150	m ²	600	90 000.00	13 846.15
5	Malzeme Deposu	150	m ²	520	78 000.00	12 000.00
6	Güvenlik Elemanı Binası	25	m ²	1 100	27 500.00	4 230.77
7	Saha Düzenlemesi	1	Adet	1 435 000	1 435 000.00	220 769.23
C. Makine ve Teçhizat Giderleri					27675300.00	4257738.46
1	Depo Sistemi	1	Adet	25 168 000	25 168 000.00	3 872 000.00
2	Mısır Kuruta Sistemi	1	Adet	1 320 000	1 320 000.00	203 076.92
3	Kantar	2	Adet	85 000	170 000.00	26 153.85
4	Laboratuvar Cihazları	1	Takım	422 000	422 000.00	64 923.08
5	Yangın Alarm ve Söndürme Sistemi	1	Adet	345 000	345 000.00	53 076.92
6	Bilgisayar Donanımı	12	Adet	3 500	42 000.00	6 461.54
7	Lisanslı depoculuk yazılım programı	1	Adet	164 500	164 500.00	25 307.69
8	Ofis demirbaşları	12	Adet	3 650	43 800.00	6 738.46
TOPLAM					36 474 800.00	5 611 507.69

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında ön görülen yatırım maliyeti tutarı 8 264 500.00TL (1 271 461.54 €) etüt-proje, mühendislik ve kontrollük hizmet işi, 8 264 500.00 TL (1 271 461.54 €) yapım işi, 27 675 300.00 TL (4 257 738.46 €) makine-ekipman olmak üzere toplam yatırım maliyeti 36 474 800.00 TL (5 611 507.69 €) olarak hesaplanmıştır.

3.4.2. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK ŞİRKETİ İŞLETME GİDERLERİ

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında işletme faaliyetleri dikkate alınarak harcama kalemleri itibariyle bir yıllık işletme giderleri, gider kalemleri bazında her ana grubun altında gösterilmiştir. Giderler lisanslı depo şirketleri mali tablolarının incelenmesi sonucu oluşturulmuştur.

İlk Madde ve Malzeme Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında mal ve hizmetlerin üretilmesini, işletme faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla tüketilen her türlü direk ilk madde malzeme, endirekt malzeme ve üretimle ilgili dışarıya yaptırılan iş ve işlemleri kapsamı planlanmıştır.

Depolanacak ürünün, analiz, depolama, iade aşamalarında düzenlenecek belgelerin bastırılması ve yazılması için yapılacak kırtasiye giderleri, bilgi işlem ağına kullanılacak sarf malzemeleri, depolama tesisi yedek parça giderleri, depoda kullanılan cihazlar için alınacak yedek parçalar, seyyar cihazlar, yedek parça giderleri, yukarıda açıklanan ilk madde ve malzeme giderleri dışında hizmetin üretilmesi ve depolama faaliyetleri için yapılan diğer giderler, diğer ilk madde ve malzeme giderleri, fumigasyon bakılacak ve dezenfeksiyon giderlerini kapsamaktadır. Buna göre harcama kalemi değişken olup, 142 500.00 TL (21 923.08 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Personel Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında hububat lisanslı depoculuk yönetmeliği gereği, lisanslı depo şirketinin gerekli sayıda ve nitelikteki teknik, idari ve yardımcı personelin çalıştırması zorunludur. Mevcut uygulamalarda dikkate alınarak görev yapacak personel ve ücretleri aşağıda yer almaktadır.

Diyarbakır ili hububat lisanslı deponun organizasyon şemasında bulunması gerekli kadrolar ve personel sayıları belirlenerek ödenecek ücret, ek çalışma ücreti ve SGK primleri bu gider kaleminde içerisindedir. 1 adet işletme müdürü, 2 adet eksper, 2 adet muhasebeci, 2 adet ara kademe teknik personel, 2 adet tartım personeli, 2 adet işçi, 3 adet güvenlik personeli ve 1 adet memur çalıştırılması planlanmaktadır. Buna göre harcama kalemi sabit olup, yıllık 444 000.00 TL (68 307.69 €) çalışma ücreti, fazla çalışma ücreti, SGK ve diğer giderler, 155 400.00 TL (23 907.69 €) olmak üzere toplam 599 400.00 TL (92 215.38 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4). İşletme organizasyon şeması Şekil 3.2'de verilmiştir.

Şekil 3.2. Diyarbakır ili hububat lisanslı depoculuk insan kaynakları ve organizasyon şeması

Elektrik Su ve Gaz Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS faaliyetlerini yürütmesinde depo ve saha aydınlatması, tartı ve analiz cihazlarının kullanımı ve büro faaliyetleri sırasında kullanılacak elektrik, su ve yakıt giderleri bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, yıllık 150 000.00 TL (23 076.92 €) elektrik harcama ücreti, su giderleri, 12 000.00 TL (1 846.15 €) ve yakıt giderleri 15 000.00 TL (2 307.69 €) olmak üzere toplam 177 000.00 TL (27 230.77 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Tamir ve Bakım Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin hizmet verme sürecinde meydana gelebilecek tamir bakım ve temizlik giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 70 550.00 TL (10 853.85 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Taşıma ve Haberleşme Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin hizmet verme sürecinde İşletme faaliyetlerini sürdürmesi aşamasında ihtiyaç duyulan ürün ve malzemenin depolama tesislerine taşınması için yapılan giderler, telefon, faks, internet, posta, kargo giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 33 000.00 TL (1 461.54 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Diğer Hizmet Alım Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin bağımsız denetim gideri, araç kiralama gideri, sigorta giderleri gideri, emtia sigortaları gideri, tesis sigorta gideri ve ferdi kaza sigorta gideri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 269 500.00 TL (41 461.54 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Katılma Payı Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin mesleki kurum ve sivil toplum örgütlerine üyelik aidatları, İşletmenin yıllık faaliyetlerden elde edeceği ücretlerin %0.5'i oranında Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonuna ödeyeceği nispi aidat, Bakanlığa ödenecek lisans ücreti giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 84 150.00 TL (12 946.15 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Tanıtım, Görünürlük ve Reklam Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin görünürlük, tanıtım ve reklam giderleri, bu gider

kalemünde içersindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 42 500.00 TL (6 538.46 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Vergi Resim ve Harç Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin mevzuat gereğince tahakkuk ettirilen gider niteliğindeki vergi, resim ve harç (emlak vergisi, damga vergisi, belediye vergileri, özel iletişim vergisi, diğer vergi resim ve harçlar) giderleri, bu gider kaleminde içersindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 22 750.00 TL (3 500.00 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Amortisman ve Tükenme Payları

Diyarbakır İli 100.000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin maddi ve maddi olmayan duran varlıkları ile, özel tükenmeye tabi varlıklar için ayrılan amortisman gideri ile tükenme payları giderleri, bu gider kaleminde içersindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 1 272 302.00 TL (195 738.77 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Finansman Giderleri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin gerek yatırım gerekse işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak üzere yaptığı kısa veya uzun vadeli borçlanmalar ile stoklanacak ürün bedelinin %15'i oranında teminat mektubu için ödenecek komisyon tutarı, bu gider kaleminde içersindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 35 000.00 TL (5 384.62 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4. Diyarbakır ili hububat LDS işletme giderleri

100 000 ton Kapasiteli Hububat Lisanslı Depo İşletmesi Giderleri			
Hesap Adı	Sabit/Değişken	Toplam Gider (TL)	Toplam Gider (€)
İlk Madde ve Malzeme Giderleri		142 500.00	21 923.08
Fumigant ve Dezenfektan Giderleri	Değişken	92 500.00	14 230.77
Kirtasiye Gideri	Değişken	13 500.00	2 076.92
Muhtelif Ambalaj Gideri	Değişken	6 000.00	923.08
Depolama Tesisi Yedek Parça Gideri	Değişken	4 500.00	692.31
Seyyar Cihazlar Yedek Parça Gideri	Değişken	3 500.00	538.46
Bilgisayar Sarf ve Kirtasiye Malzeme Gideri	Değişken	14 500.00	2 230.77
Diğer İlk Madde ve Malzeme Giderleri	Değişken	8 000.00	1 230.77
Personel Ücretleri		599 400.00	92 215.38
Normal Çalışma Ücreti	Değişken	444 000.00	68 307.69
Fazla Çalışma Ücreti, SGK ve Diğer Giderler	Değişken	155 400.00	23 907.69
Elektrik Su ve Gaz Giderleri		177 000.00	27 230.77
Elektrik Gideri	Sabit	150 000.00	23 076.92
Su Gideri	Sabit	12 000.00	1 846.15
Yakıt Gideri	Sabit	15 000.00	2 307.69
Tamir Bakım ve Temizlik Giderleri		70 550.00	10 853.85
Temizlik Gideri	Sabit	6 000.00	923.08
Arazi, Arsa ve Bina Bakım/Onarım Giderleri	Sabit	8 550.00	1 315.38
Tesis, Makina, Cihaz ve Gereçleri Bakım Onarım Giderleri	Sabit	56 000.00	8 615.38
Taşıma ve Haberleşme Giderleri		33 000.00	1 461.54
Karayolu Taşıma Giderleri	Sabit	5 000.00	769.23
Diğer Taşıma Giderleri	Sabit	4 500.00	692.31
Posta Giderleri	Sabit	4 000.00	615.38
Telefon Giderleri	Sabit	4 000.00	615.38
Kargo Giderleri	Sabit	2 500.00	384.62
İnternet Abonelik ve Hizmet Bedeli	Sabit	12 500.00	1 923.08
Diğer Haberleşme Giderleri	Sabit	500.00	76.92
Diğer Hizmet Alım Giderleri		269 500.00	41 461.54
Bağımsız Denetim	Sabit	25 000.00	3 846.15
Araç Kiralama Gideri	Sabit	50 000.00	7 692.31
Sigorta Giderleri	Sabit	98 000.00	15 076.92
Emtia Sigortaları	Sabit	65 000.00	10 000.00
Tesis Sigortası	Sabit	15 000.00	2 307.69
Ferdi Kaza Sigortası	Sabit	16 500.00	2 538.46
Katılma Payları		84 150.00	12 946.15
Mesleki Kurumlar Aidatı	Sabit	2 800.00	430.77
Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu	Sabit	67 850.00	10 438.46
Tic. Bak. Lisans Ücreti	Sabit	9 500.00	1 461.54
Diğer Katılım Payları	Sabit	4 000.00	615.38
Tanıtım, Görünürlük ve Reklam Giderleri		42 500.00	6 538.46
İlan Giderleri	Sabit	42 500.00	6 538.46
Vergi Resim ve Harç Giderleri		22 750.00	3 500.00
Emlak Vergisi	Sabit	15 000.00	2 307.69
Damga Vergisi	Sabit	3 250.00	500.00
Belediye Vergileri	Sabit	1 500.00	230.77
Özel İletişim Vergisi	Sabit	1 000.00	153.85
Diğer Vergi Resim ve Harçlar	Sabit	2 000.00	307.69
Amortisman ve Tükenme Payları		1 272 302.00	195 738.77
Yapı Amortismanları	Sabit	165 290.00	25 429.23
Cihazlar Amortismanı	Sabit	1 107 012.00	170 309.54
Finansman Giderleri		35 000.00	5 384.62
Banka Komisyon Giderleri	Değişken	35 000.00	5 384.62
Genel Toplam		2 748 652.00	419 254.15

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin ilk bir yıllık işletme gideri 2 748 652.00 TL (419 254.15 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.4).

3.4.3. HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK ŞİRKETİ İŞLETME GELİRLERİ

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS ön görülen yatırım maliyeti tutarı 36 474 800.00 TL (5 611 507.69 €)'dir. Şirketin ilk 1 yıllık işletme gideri 2 748 652.00 TL (419 254.15 €)'dir.

Lisanslı depo işletmeleri faaliyet gelirleri; depolama ücreti, boşaltma ücreti, yükleme ücreti ve tartım ücretlerinden oluşmaktadır. Hububat üretimi ve talep durumu dikkate alındığında 100 000 ton kapasiteli tesisin ortalama yılda %80 doluluk oranıyla ürün stok edilmesi planlanmaktadır. LDS işletmeleri depo kira ücretlerini Ticaret Bakanlığından onay alarak 6 ayda değiştirebilmek ile beraber depo kira, depo giriş ve depo çıkış ücretleri yaklaşık iki yılda bir güncellenmektedir. 2018 yılında yapılmış olan güncelleme hala devam etmekte olup, 2020 yılında güncellenmesi tahmin edilmektedir. LDS tesisinin tahmini 5 yıllık gelir ve giderleri 2020 yılı için yukarıda belirtilen mevcut tarife, 2020 yılından itibaren ise her iki yılda bir tahmini enflasyon oranında arttırılmıştır.

Depo Kira Ücreti Geliri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS için bölgede faaliyet gösteren LDS aylık depo kira ücreti 6.00 TL/ton/ay ile 9.50 TL/ton/ay arasında değişim göstermektedir. Çalışmamızda ortalama fiyat olan 7.75 TL/ton/ay alınmıştır. Buna göre gelir kalemi, toplam yıllık 7 440 000.00 TL (1 144 615.38 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.5).

Tartı Geliri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS için bölgede faaliyet gösteren LDS depo tartım ücreti 1.00 TL/ton ile 3.00 TL/ton arasında değişim göstermektedir. Çalışmamızda ortalama fiyat olan 2.00 TL/ton alınmıştır. Buna göre gelir kalemi, toplam yıllık 160 000.00 TL (24 615.38 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.5).

Yükleme-Boşaltma Geliri

Diyarbakır İli 100 000 ton kapasiteli hububat lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS için bölgede faaliyet gösteren LDS depo kira ücreti 1.00 TL/ton ile 3.00 TL/ton arasında değişim göstermektedir. Çalışmamızda ortalama fiyat olan 2.00 TL/ton alınmıştır. Buna göre gelir kalemi, toplam yıllık 225 000.00 TL (34 615.38 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5. Diyarbakır ili Hububat LDS İşletme Gelirleri

Gelir Kalemleri	Ay	Kap. (ton)	Doluluk Oranı (%)	Ücret (TL/ton)	Brüt Tutar (TL)	Brüt Tutar (€)
Kira Geliri	12	100 000	80	7.75	7 440 000.00	1 144 615.38
Tartım Geliri		100 000	80	2.00	160 000.00	24 615.38
Yükleme-Boşalt Geliri		100 000	80	2.50	250 000.00	38 461.54
Toplam					7 850 000.00	1 207 692.31

Depo kira desteği, işletme maliyetleri, yatırım tutarı ve karlılık göz önünde bulundurularak yapılan hesaplamalarda depo **kira ücretinin** birinci yıldan onuncu yıla doğru sırası ile 7.75 TL/ton/ay, 8.50 TL/ton/ay, 8.50 TL/ton/ay, 9.30 TL/ton/ay, 9.30 TL/ton/ay, 10.20 TL/ton/ay, 10.20 TL/ton/ay, 11.20 TL/ton/ay, 11.20 TL/ton/ay, 12.30 TL/ton/ay olması, **yükleme-boşaltma ücretinin** birinci yıldan onuncu yıla doğru sırası ile 2.50 TL/ton, 2.70 TL/ton, 2.70 TL/ton, 2.90 TL/ton, 2.90 TL/ton, 3.10 TL/ton, 3.10 TL/ton, 3.40 TL/ton, 3.40 TL/ton, 3.70 TL/ton olması; **tartım ücretinin** birinci yıldan onuncu yıla doğru sırası ile 2.00 TL/ton, 2.20 TL/ton, 2.20 TL/ton, 2.40 TL/ton, 2.40 TL/ton, 2.60 TL/ton, 2.60 TL/ton, 2.80 TL/ton, 2.80 TL/ton, 3.00 TL/ton olması öngörülmüştür.

Belirtilen öngörülere göre Diyarbakır ili hububat LDS işletmesi 10 yıllık gelir durumu Çizelge 3.6'da verilmiştir.

Çizelge 3.6. Diyarbakır ili hububat LDS işletme 10 yıllık gelir durumu

Gelirler		Kira Geliri	Tartım Geliri	Yükleme- Boşaltma Geliri	Toplam
1. Yıl	Ücret (TL)	7.75	2.00	2.50	
	Brüt Tutar (TL)	7 440 000.00	160 000.00	200 000.00	7 800 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 144 615.38	24 615.38	30 769.23	1 200 000.00
2. Yıl	Ücret (TL)	8.50	2.20	2.70	
	Brüt Tutar (TL)	8 160 000.00	176 000.00	216 000.00	8 552 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 255 384.62	27 076.92	33 230.77	1 315 692.31
3. Yıl	Ücret (TL)	8.50	2.20	2.70	
	Brüt Tutar (TL)	8 160 000.00	176 000.00	216 000.00	8 552 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 255 384.62	27 076.92	33 230.77	1 315 692.31
4. Yıl	Ücret (TL)	9.30	2.40	2.90	
	Brüt Tutar (TL)	8 928 000.00	192 000.00	232 000.00	9 352 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 373 538.46	29 538.46	35 692.31	1 438 769.23
5. Yıl	Ücret (TL)	9.30	2.40	2.90	
	Brüt Tutar (TL)	8 928 000.00	192 000.00	232 000.00	9 352 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 373 538.46	29 538.46	35 692.31	1 438 769.23
6. Yıl	Ücret (TL)	10.20	2.60	3.10	
	Brüt Tutar (TL)	9 792 000.00	208 000.00	248 000.00	10 248 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 506 461.54	32 000.00	38 153.85	1 576 615.38
7. Yıl	Ücret (TL)	10.20	2.60	3.10	
	Brüt Tutar (TL)	9 792 000.00	208 000.00	248 000.00	10 248 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 506 461.54	32 000.00	38 153.85	1 576 615.38
8 Yıl	Ücret (TL)	11.20	2.80	3.40	
	Brüt Tutar (TL)	10 752 000.00	224 000.00	272 000.00	11 248 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 654 153.85	34 461.54	41 846.15	1 730 461.54
9. Yıl	Ücret (TL)	11.20	2.80	3.40	
	Brüt Tutar (TL)	10 752 000.00	224 000.00	272 000.00	11 248 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 654 153.85	34 461.54	41 846.15	1 730 461.54
10. Yıl	Ücret (TL)	12.30	3.00	3.70	
	Brüt Tutar (TL)	11 808 000.00	240 000.00	296 000.00	12 344 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 816 615.38	36 923.08	45 538.46	1 899 076.92

Projenin ekonomik ömrü 20 yıl olarak kabul edilmiştir. Yatırım maliyetleri ile işletme gelir ve giderleri vergi ve benzeri dış etkenlerden arındırılmadan nakit akış, Çizelge 3.7'de verilmiştir.

Çizelge 3.7. Diyarbakır ili hububat LDS İşletme 10 yıllık nakit akış

Diyarbakır İli Hububat Lisanslı Depo Yatırımına Ait Gelir Gider ve Net Nakit Akış Tablosu											
Gelir-Gider (TL)	Yatırım Dön.	1 YIL	2 YIL	3 YIL	4 YIL	5 YIL	6 YIL	7 YIL	8 YIL	9 YIL	10 YIL
A. Yatırım Giderleri	36 474 800.00										
B. Proje Gelirleri		7 800 000.00	8 552 000.00	8 552 000.00	9 352 000.00	9 352 000.00	10 248 000.00	10 248 000.00	11 248 000.00	11 248 000.00	12 344 000.00
C. Proje Giderleri		2 720 052.00	2 828 854.08	2 942 008.24	3 059 688.57	3 182 076.12	3 309 359.16	3 441 733.53	3 579 402.87	3 722 578.98	3 871 482.14
D. Brüt Gelir (B-C)	36 474 800.00	5 079 948.00	5 723 145.92	5 609 991.76	6 292 311.43	6 169 923.88	6 938 640.84	6 806 266.47	7 668 597.13	7 525 421.02	8 472 517.86
E. Vergi (%20) (D x 0,20)		1 015 989.60	1 144 629.18	1 121 998.35	1 258 462.29	1 233 984.78	1 387 728.17	1 361 253.29	1 533 719.43	1 505 084.20	1 694 503.57
F. Vergilendirilmiş Kar (-20%)		4 063 958.40	4 578 516.74	4 487 993.41	5 033 849.14	4 935 939.11	5 550 912.67	5 445 013.18	6 134 877.71	6 020 336.81	6 778 014.29
Vergiden İstisna Faaliyet Gelirleri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
G. Yatırıma Katkı Oranı (-25%)	9 118 700.00										
H. Vergi Tutarı (%8)(D x 0,08)		406 395.84	457 851.67	448 799.34	503 384.91	493 593.91	555 091.27	544 501.32	613 487.77	602 033.68	677 801.43
1. Vergi İndirim Tutarı (E-H)		609 593.76	686 777.51	673 199.01	755 077.37	740 390.87	832 636.90	816 751.98	920 231.66	903 050.52	1 016 702.14
J. Kümülatif Vergi İndirimi		203 197.92	228 925.84	224 399.67	251 692.46	246 796.96	277 545.63	272 250.66	306 743.89	301 016.84	338 900.71
K. Vergilendirilmiş kar (%8) (D-H)		467 3552.16	5 265 294.25	5 161 192.42	5 788 926.51	5 676 329.97	6 383 549.57	6 261 765.16	7055109.36	6 923 387.34	7 794 716.43
L. Sigorta Primi İşveren Payı		32 000.00	32 000.00	32 000.00	32 000.00	32 000.00	32 000.00	32 000.00	32 000.00	32 000.00	32 000.00
M. Amortismanlar	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00	1 052 000.00
N. Net Nakit Akışı (Teşviksiz) (F+M)		5 115 958.40	5 630 516.74	5 539 993.41	6 085 849.14	5 987 939.11	6 602 912.67	6 497 013.18	7 186 877.71	7 072 336.81	7 830 014.29
P. Teşvikler (I + L)		641 593.76	686 777.51	673 199.01	755 077.37	740 390.87	832 636.90	816 751.98	920 231.66	903 050.52	1 016 702.14
R. Net Nakit Akışı (Teşvikler Dâhil) (N+P)		5 757 552.16	6 317 294.25	6 213 192.42	6 840 926.51	6 728 329.97	7 435 549.57	7313 765.16	8 107 109.36	7 975 387.34	8 846 716.43

3.4.4. HUBUBAT LİSANSLI DEPO YATIRIM DEĞERLENDİRME

Geri Dönüş Süresi, gelecekteki kazançları bugüne çektiğimizde çıkan sonuçları toplaya toplaya ilerleriz. Hangi zamanda topladığımız değerler, yatırım bedelini geçtiyse, bu yatırımın geri dönüş süresini verir.

Bir işletmede kâra geçiş noktasındaki üretim ve satış miktarı; sabit giderlerin, birim satış fiyatı ile birim değişken gider arasındaki farka bölünmesi ile saptanır. Bu üretim miktarında satış gelirleri üretim giderlerine denk olur. Bu üretim miktarı veya süresine başa baş noktası ve bu işleme de başa baş noktası analizi olarak tanımlanır.

Net bugünkü değer, projenin yatırım maliyeti ile ürünün yaşam döngüsü boyunca getireceği kazancın karşılaştırılması esasına dayanır. Gelecekteki kazançların banka faiz oranları üzerinden bugüne indirgenmesi ve bugünkü yatırımın ile arasındaki farka bakılarak, saptanır.

Fayda maliyet oranı, yatırımın faydalı ömrü boyunca sağlayacağı nakit girişlerinin şimdiki değerinin bu yatırım için yapılan harcamalarının şimdiki değerine oranlanması ile saptanır.

İç karlılık (verim) oranı, bir yatırım projesinin net bugünkü değerini sıfıra eşitleyen diğer bir deyişle nakit girişlerinin bugünkü değerini nakit çıkışlarının bugünkü değerine eşitleyen iskonto oranıdır. İç verim oranı aynı zamanda yatırımın ne oranda katma değer yaratacağını ifade eder. Yapacağımız proje yatırımının, getirileri de göz önüne alınarak bulunan %'sel değerdir. Böylece "bu yatırımdan % kaç kazanmış olduk?" gibi bir sonuç verir.

Bu bilgiler ışığında elde edilen veriler değerlendirilerek belirtilen öngörülere göre Diyarbakır ili Hububat LDS işletmesi fizibilitesine ilişkin yatırım değerlendirme verileri, Çizelge 3.8'de verilmiştir.

Çizelge 3.8. Diyarbakır ili hububat LDS işletmesi fizibilitesine ilişkin yatırım değerlendirme verileri

Değerlendirme Kriteri	Değer
Geri Dönüş Süresi	6 yıl 8 ay
Baş Baş Noktası	4.5 ay
Net Bugünkü Değer	8 846 716.43
Fayda Masraf Oranı (Karlılık İndeksi)	1.49
Reel İç Karlılık (Verim) Oranı	11.65

Diyarbakır ili hububat LDS için öngörülen gelir ve giderlerle çalışması halinde yatırım tutarı **36 474 800.00 TL**'yi **6 yıl 8 ayda** geri kazanmaktadır.

Diyarbakır ili hububat LDS için 100 000 ton depolama kapasitesi ve %80 doluluk oranı ile işletmenin giderlerini karşılaması ve başa baş noktasına ulaşması için minimum 360 000 ton depolama yapması gerekmektedir. Diğer bir deyişle Diyarbakır ili hububat LDS yaklaşık **4.5 ay** dolu kalması halinde sabit giderlerini karşılayacaktır.

İndirgenmiş gelirlerinin toplamı ise net bugünkü değeri **8 846 716.43 TL**'dir.

Fayda masraf oranı **1.49** olarak saptanmış olup, bu durumda yatırımcı Diyarbakır ili Hububat LDS için yatıracığı her 1 TL için **1.49 TL** kazanacağı ortaya çıkmaktadır.

Yatırımın reel iç karlılık (verim) oranı **11.65** olarak gerçekleşmektedir. İç karlılık oranı ortalama ticari faiz oranı olan %10'dan yüksektir, ancak depolama sürelerinde veya depo doluluk oranlarında yaşanacak düşüş yatırımın karlılığını azaltacaktır.

3.4.5. HUBUBAT LİSANS LI DEPO YATIRIM UYGULAMA PLANI

Yatırım uygulama planı Çizelge 3.9'da verilmiştir.

Çizelge 3.9. Diyarbakır İli Lisanslı Depoculuk Faaliyetler Uygulama Planı

İş-İşlemler	AYLAR																							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Arsa Temini																								
Etüt Proje																								
Yapım İş																								
Makine-Teçhizat İş																								
Sevkiyat																								
Montaj																								
Lisans Alımı Çalışmaları																								
İşletmeye Alma Çalışmaları																								

Fizibilite Çalışmasına Esas Mali Değerlendirmeye Yönelik Varsayımlar

Bütün hesaplamalar TL ve EUR cinsinden yapılmıştır. İleride oluşabilecek kur farkı ve fiyat artışları, hesaplansmamıştır. Yatırım kalemleri ile ilgili bütün ödemeler ilgili kalemlerin tesise geldiği gün yapılması planlanmıştır. Başlangıç işletme sermayesi tesisin işletmeye geçtiği tarihten önce temin edilmiş olacaktır. Tesisin yabancı kaynaklar dışındaki finansman ihtiyacı öz sermaye kapsamında sunulacak proje kapsamında karşılanacaktır. Vergi hesaplamalar, halka açık olmayan şirket esaslarına göre kâr dağıtım, Türk Ticaret Kanunu esaslarına göre yapılacaktır.

Diyarbakır İli Lisanslı Depoculuk Yatırım için kuruluş yeri için hazine uygun özelliklere sahip hazine arazisinin tahsis ile karşılanması veya satın alınması şeklinde planlanmaktadır.

Türkiye'de TMO'nun Diyarbakır ilinde büyük yatırımlara girmesine yönelik herhangi bir strateji veya planlama tespit edilememiştir. Bu veriler ışığında ihtiyaç ve talep hacimleri hesaplanmıştır.

Lisanslı depoculuk sistemi Devlet tarafından teşvik edilmektedir. Sistemine konu olan ürünlerin elektronik ürün senedi aracılığıyla alım satımları 31.12.2018 tarihine kadar %2 zirai stopaj, %20 kurumlar ve %1 oranında katma değer vergilerinden istisnadır. Ayrıca; 16 Ekim 2014 tarihinden itibaren 5 yıl süreyle lisanslı depolarda muhafaza edilen buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır, çeltik, pirinç, mercimek, nohut, fasulye, bezelye, ayçiçeği için 3 TL/ton/ay, pamuk için 7 TL/ton/ay, fındık, zeytin, zeytinyağı, kuru kaysı, antepfıstığı, kuru üzüm, kuru incir için 10 TL/ton'u geçmemek üzere Ticaret Bakanlığınca onaylanacak kira ücretlerinin %50'si oranında depo kira desteği ödenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUBUBAT LİSANSLI DEPOCULUK SAHA ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, Diyarbakır ilinde tahıl ticareti yapan 65 işletmeden alınan verilerin analizine yer verilmiş ve yorumlanmıştır.

4.1. YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama aracı ve verilerin analizinde kullanılan testler belirtilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Diyarbakır Ticaret Borsası verilerine dayanarak Diyarbakır merkez ve ilçelerinde faaliyet gösteren tahıl ticareti yapan işletmeler ile birebir anket çalışması yapılmıştır. Araştırma kapsamında, yaklaşık 134 adres ziyaret edilmiş olup, 65 işletme ankete katılmayı kabul etmemiştir. Araştırma kapsamına alınan fakat ulaşılamayan birçok işletme ya kapanmış, ya adres değiştirmiş veya başka firma adı altında faaliyetini devam ettirmiştir. İleri analizler için toplamda 65 adet anket kullanılmıştır. Bu araştırmanın saha çalışması 08 Temmuz–29 Temmuz 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kantitatif araştırma yöntemlerinden yüz yüze anket tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

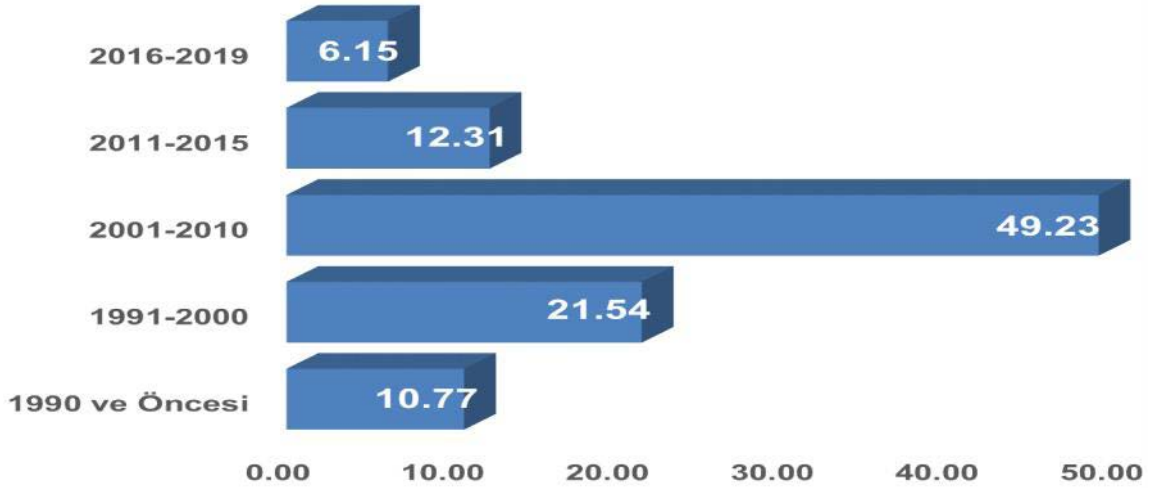
Verilerin toplanmasında, demografik bilgiler dışında, işletmelerin insan kaynakları, üretim kapasitesi, pazar durumu ve karşılaşılması muhtemel sorunların bulunduğu 25. soruluk anketten yararlanılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde JMP 5.0 istatistik programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde frekans, ortalama, standart sapma, mod ve % oranlar hesaplanmış, mevcudiyet-önem matrisleri oluşturulmuş ve irdelenmiştir.

4.2. BULGULAR

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin işletme kuruluş yılları değerleri Şekil 4.1.'de verilmektedir.

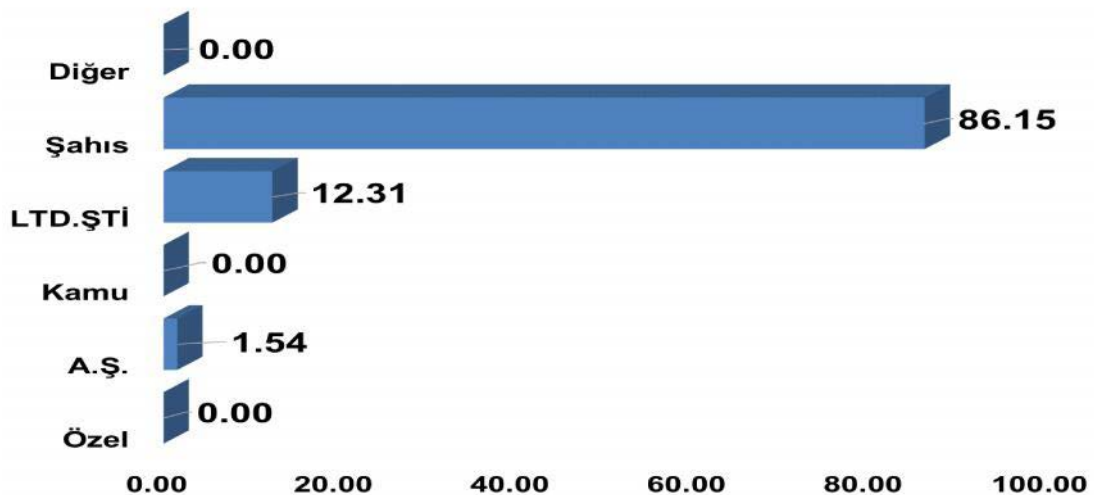

Şekil 4.1. İncelenen İşletmelere İlişkin Kuruluş Yılları Dağılım Grafiği

Şekil 4.1'den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin, %10.77'sinin 1990 yılı öncesi; %21.54'inin 1991-2000 yılları arasında, %49.23'ün 2001-2010 yılları arasında, %12.31'inin 2011-2015 yılları arasında, %6.15'inin 2016-2019 yılları arasında kurulmuş olduğu görülmektedir.

2016 yılı sonrası yıllarda firma sayılarının oldukça düşük, 2001-2010 yıllarda ise ciddi bir artışın varlığı, Diyarbakır ilimizde firma kurarak tahıl ticaretinin yapılması, ülkemizin gelişen ve büyüyen trendine ve ilimizin üretimindeki artışa paralel bir yapı içinde olduğunu göstermektedir. Ancak verilerin ulusal seviyeden düşük olması ilin teşvik ve kalkınma yönünde daha çok yapılacakların varlığını işaret etmektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin işletme hukuki statü değerleri Şekil 4.2'de verilmektedir.

Şekil 4.2. İşletmelerin Hukuki Statülerine Göre Dağılım Grafiği

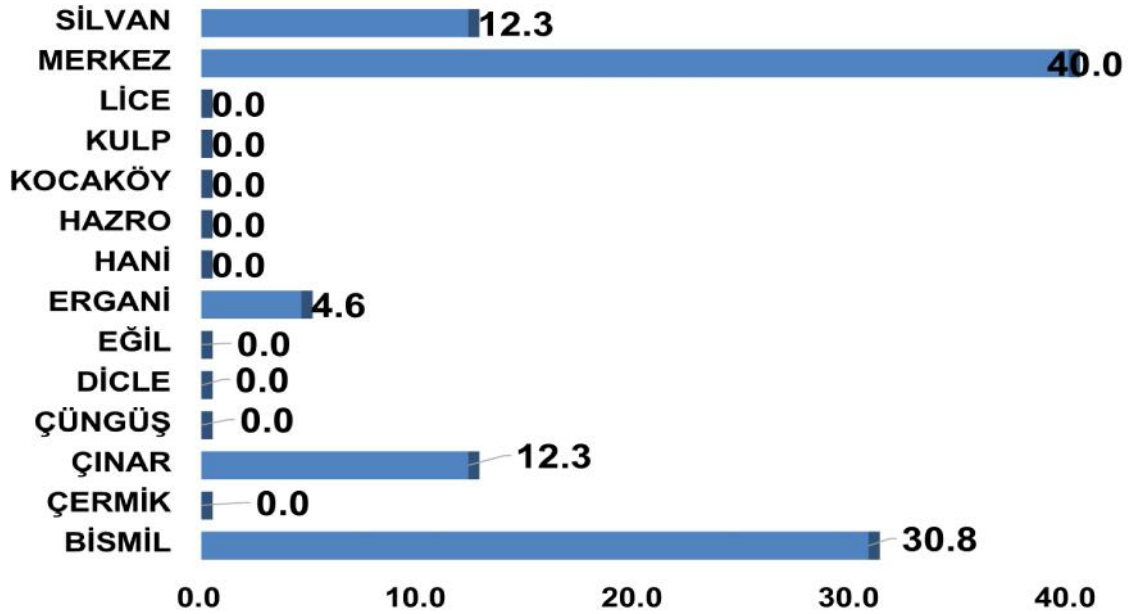
Şekil 4.2'de araştırma kapsamına alınan işletmelerin, %1.54'ünün anonim şirket,

%12.31'inin limited şirketi ve %86.15'inin şahıs şirketi statüsünde oldukları görülmektedir.

Anonim şirket değerlerinin düşük olması, işletmelerin çok katımlı olma, çok katımlı ticaret yapma yapılanmalarının zayıf oldukları, anonim şirketlerin yönetiminin zorluğundan kaynaklanabileceği; şahıs şirketlerinin yüksek oranda olması, kurulumu ve idaresinin kolay; limited şirket değerlerinin yüksek olması, Diyarbakır ilinde gelişen ticaret işlem hacimleri ve şirketin faaliyet alanı çeşitliliği gibi nedenlerden dolayı olduğu olgusunu ortaya koymaktadır. İlde mevcut işletmelerin daha çok aile işletmeleri veya tek adam işletmeleri olması bu olguyu desteklemektedir.

Bu durum Diyarbakır ili işletmelerinin ortaklık kültürünün ve kurumsallaşmanın gelişmemesinin, yetersiz düzeyde olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Diyarbakır ilinde üretim yapan firmaların kurumsallaşma, yönetim, ortak yatırım yapma imkânları, Türk Ticaret Kanunu ve uygulamaları, iç-dış ticaretin geliştirilmesi için mevcut fırsatlar konusunda eğitim ve bilgilendirmelerine yönelik faaliyetlerin önem ve gereklilik arz ettiği ön görülmektedir.

Çalışma kapsamında ilgili kurum/kuruluşlardan elde edilen bilgilere göre işletmelere ilişkin işyeri değerleri Şekil 4.3'de verilmektedir.

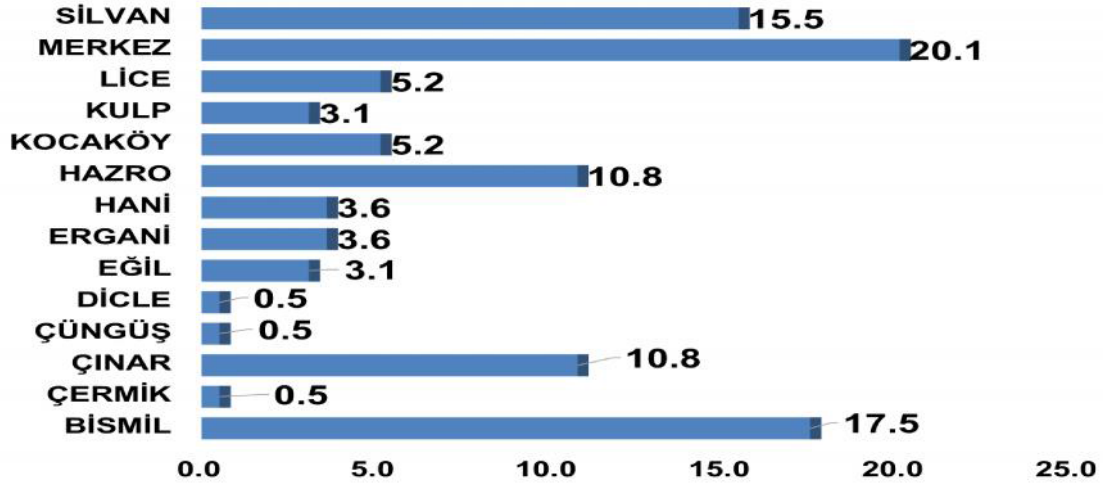

Şekil 4.3. İlgili Kurum/Kuruluşlardan Elde Edilen Bilgiler Göre İşletmelere İlişkin İşyeri Değerleri Göre Dağılım Grafiği

Şekil 4.3'den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin, %30.8'i Bismil ilçesinde, %12.3'u Çınar ilçesinde, %4.6'i Ergani ilçesinde, %12.03'i Silvan ilçesinde ve %40.0'ünün Merkez ilçelerde oldukları görülmektedir.

Tarımsal arazi varlığı ve ticaret yapma olanaklarının oldukça etkili olduğu görülmektedir. Merkez ilçelerde ticaret yapma kolaylığından dolayı büyük bir yığılmanın bu ilçelerde olduğu izlenmektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin müşterinin bulunduğu yerlere ilişkin değerler Şekil 4.4'de verilmektedir.

Şekil 4.4. İşletmelerin Müşterinin Bulunduğu Yerlere Göre Dağılım Grafiği

Şekil 4.4'den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin müşterilerinin, %17.50'i Bismil ilçesinde, %10.80'ü Çınar ilçesinde, %3.60'i Ergani ilçesinde, %10.8'u Hazro ilçesinde, %5.20'i Kocaköy ilçesinde, %15.50'i Silvan ilçesinde ve %20.10'i Merkez ilçelerde oldukları görülmektedir.

İşletmelerin müşterilerinin bulunduğu yerlere göre dağılım ile ilçelere ait tarımsal arazi varlığı arasında paralellik olduğu izlenmektedir. Bu durum tarım sektörleri ile ilgili yapılacak yatırım çalışmalarında ilçelerin tarımsal arazi varlığı ve üretim değerlerinin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin ticaretinin yapıldığı ürünler ve tahmini yıllık alım büyüklüğü değerleri Çizelge 4.1'de verilmektedir.

Çizelge 4.1. İncelenen işletmelere ilişkin ticaretinin yapıldığı ürünler ve tahmini yıllık alım büyüklüğü değerleri

Ticaretinin Yapıldığı Ürünler ve Tahmini Yıllık Alım Büyüklüğü	Miktar (ton)	Oran (%)
Buğday	388 250	55.0
Arpa	109 000	15.4
Kırmızı Mercimek	53 060	7.5
Mısır	148 150	21.0
Nohut	7 250	1.0
Diğer	500	0.1
TOPLAM	706 210	100.0

Çizelge 4.1'den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin yıllık 388 250.00 ton buğday (%55.0), 109 000.00 ton arpa (%15.40), 53 060.00 ton kırmızı mercimek (%7.50), 148 150.00 ton mısır (%21.00), 7 250.00 nohut (%1.00) ve 500.00 diğer ürünlerin (%0.10) alım-satımını yaptıkları görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde özellikle sulanabilen tarım alanlarının artması ile kırmızı mercimek ve arpa üretiminde azalış, buğday ve mısır üretiminde artışların olduğu, ancak buğday, pamuk ve mısır üretim ve ekim alanları arasında ise yıllara göre ürünlerin serbest piyasadaki fiyatlarına göre artış veya azalışların olduğu bildirilmektedir. Diyarbakır ilinin

yüksek kaliteye sahip makarnalık buğday, stratejik bir ürün olan kırmızı mercimek ve pamuk üretimindeki önemi dikkate alındığında sulanması ekonomik olmayan alanlarda kırmızı mercimek ve arpa üretimine, sulanan alanlar için ise makarnalık buğday, mısır ve pamuk üretiminin teşvik edilmesinin önem arz ettiği belirtilmektedir. Öncelikle ilimizde yetersiz birlik/kooperatifleşme sonucu olarak üretilen ürünlerin üretiminde birçok ticari firmaların daha fazla satış yapma kaygıları ile üreticileri yanlış yönlendirerek çok fazla farklı çeşit/varyetelere sahip üretimlerin olduğu, bu durumun özellikle üretilen ürünlerin depolanmasında sorun oluşturduğu görülmektedir. Birlik/kooperatifleşmenin veya sözleşmeli üretim modellerinin artması ile bu sorunların çözümlendiği, gerek üreticiler ve gerekse ulusal üretim stratejiler yönünden büyük önem kazandığı ve uygulandığı diğer bölgeler ve yurt dışındaki uygulamaları bilinmektedir. Diyarbakır ilinin tarımsal üretim stratejilerinin belirlenmesi ve birlik/kooperatifleşmenin veya sözleşmeli üretim modellerinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi büyük önem kazanmaktadır.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin depo varlıklarının ortalama 1 065 ton/firma olduğu saptanmıştır. Ancak ürün çeşidine bakılmaksızın alım-satım miktarlarının ortalama 10 865 ton olduğu dikkate alındığında mevcut depo kapasitelerinin alım-satım hacimlerinin sadece %10 karşılayabildiği görülmektedir. Bu durum işletmelerin ciddi depo ihtiyaçlarının olduğunu ortaya koymaktadır.

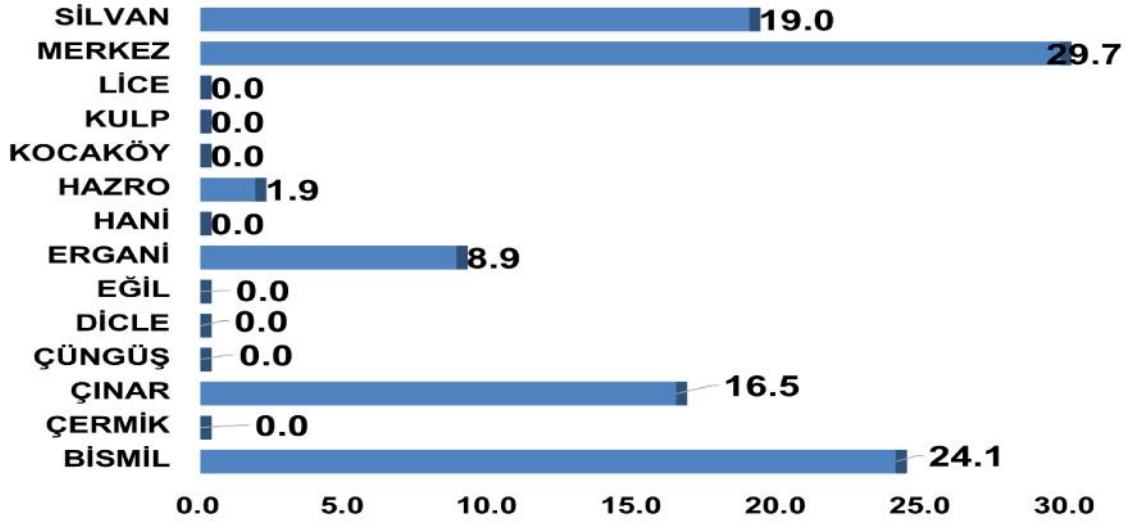
Var olan ticaret hacimleri dikkate alınarak depo varlığının yeterli olduğunun bildirilmesi, işletmelerin uzun vadede büyüme odaklı planlarının olmadığı veya yetersiz olduğunu; sektördeki yenilik/gelişmelerin takip edilmesinin bir göstergesi olarak lisanslı depoculuk hakkında yeterli bilgilendirmelerin olmadığı izlenmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı İl Müdürlükleri, TMO, Ticaret Borsası, Ticaret ve Sanayi Odası, Kalkınma Ajansları, Ziraat Fakülteleri vb. ilgili kurum/kuruluşların, *Diyarbakır İli Tarımsal Üretim Stratejisi Belgesinin* hazırlanması ve lisanslı depoculuk, birlik/kooperatifleşme, sözleşmeli üretim modellerinin oluşturulmasına yönelik olarak bilgilendirme, yönlendirme faaliyetlerinin aciliyet arz ettiğini göstermektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin lisanslı depoculuk sistemi hakkında bilgilerinin olma durum değerleri incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan işletmelerinin %53.80'sinin lisanslı depoculuk sistemi hakkında bilgilerinin olduğunu; %46.20'nin ise bilgileri olmadığı bildirmişlerdir. Sektör aktörlerinden alım-satım işletmelerinin Lisanslı depoculuk hakkında yeterli düzeyde doğru bilgilendirilmesi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu neden ile sektör aktörlerinin doğru ve yeterli düzeyde bilgilendirilemesi için ilgili kamu, STK ve üniversitelerin bilgilendirme ve farkındalık oluşturma faaliyetlerinin yapması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin lisanslı depo ihtiyaç durumu belirlemeye yönelik yapılan çalışmada, araştırma kapsamına alınan işletmelerin %27.69'unun Diyarbakır ilinde lisanslı depo kapasitesinin yeterli olması ile ihtiyacının olmadığını; ihtiyacın var olduğunu bildirenlerin ise ihtiyacın 230 000 ton ile karşılanabileceğini bildirmişlerdir.

İşletmelerin %23.1'i LDS bir yerde, %18.50'sinin iki ayrı yerde, %27.70'inin üç ayrı yerde, %12.3 dört ayrı yerde, %7.70 beş ayrı yerde kurulması gerektiği konusunda fikir bildirmişlerdir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin lisanslı depo kurma istek yerleri değerleri Şekil 4.5'de verilmektedir.

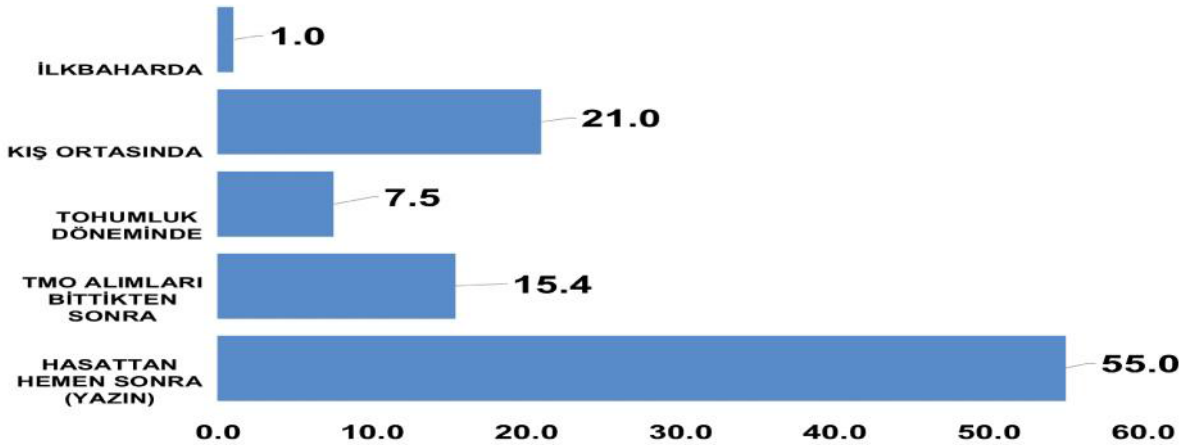
Şekil 4.5. İşletmelerin Lisanslı Depo Kurma İstek Yerlerine Göre Dağılım Grafiği

Şekil 4.5’den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin lisanslı depo kurma yeri istekleri olarak, %24.10’sinin Bismil ilçesinde, %16.50’sinin Çınar ilçesinde, %8.90’sinin Ergani ilçesinde, %19.0’unun Silvan ilçesinde ve %29.70’inin Merkez ilçelerde kurulmasının daha uygun olacağını belirttikleri görülmektedir.

Bu dağılım işletmelerin müşteri dağılımlarına ve işletme kuruluş yerleri ile paralellik göstermektedir. Müşteri dağılım potansiyelleri dikkate alındığında, nakliye sorunun azaltılması, üretici ve tacirlerin ürünlerini lisanslı depoya getirmeleri ve lisanslı depoculuğun sürdürülebilirliği yönünden dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin “lisanslı depo kurulduğu takdirde ürünlerinin götürülüp götürülmeyeceğine” ilişkin ihtiyaç durumu belirlemeye yönelik yapılan çalışmada, araştırma kapsamına alınan işletmelerin %46.20 ürün götüreceklerini, %13.80 ürün götürmeyeceklerini ve %40.0 durum ve koşullar çerçevesinde değerlendirme sonunda karar vereceklerini bildirmişlerdir. Bu durum ve koşulların, güven, piyasa durumu, stok hacimleri olduklarını belirtmişlerdir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin hububat satma dönemi değerleri Şekil 4.6’da verilmektedir.

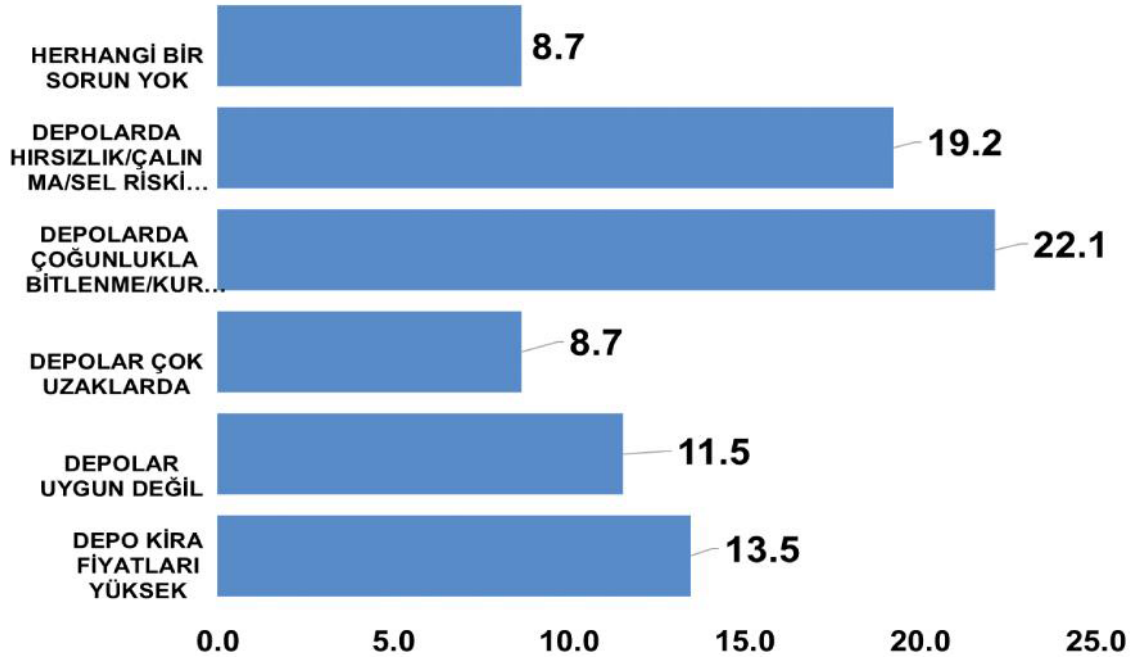

Şekil 4.6. İncelenen İşletmelere İlişkin Hububat Satma Dönemine Göre Dağılım Grafiği

Şekil 4.6'dan, araştırma kapsamına alınan işletmelerin hububat satma dönemine olarak, %55.0'ünün hasattan sonra (yaz mevsiminde), %15.40'ının TMO alımları bittikten sonra, %7.50'inin tohumluk döneminde (ekim dönemi), %21.00'inin kış ortasında, %1.00'ünün ise ilkbaharda olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Yeterli uygun koşullara sahip depo imkânlarının olmadığı üretici ve tacirlerin hasattan hemen sonra ürünün satma zorunluluğu ile büyük maddi kayıplara uğradığı, lisanslı depo imkânı ile üretici ve tacirlerin ürününü burada tutarak mali olarak daha fazla gelir elde edebileceği dönemde satabileceği, fabrikaların ise güvenliği yönünden akredite olmuş laboratuvarlarca tarafından kalite değerleri ortaya konulmuş ürünlerin, sağlıklı koşullarda depolandığı bilgisi ile dilediği miktar ve zamanda herhangi bir aracıya gerek duymadan satın alabileceği bir depoculuk sisteminin kendilerine de çok faydalı olacağı ortaya konulmaktadır.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin depolarda yaşanan sorunlar ile ilgili değerler Şekil 4.7'de verilmektedir.

Şekil 4.7. İşletmelerin Depolarda Yaşanılan Sorunlara Göre Dağılım Grafiği

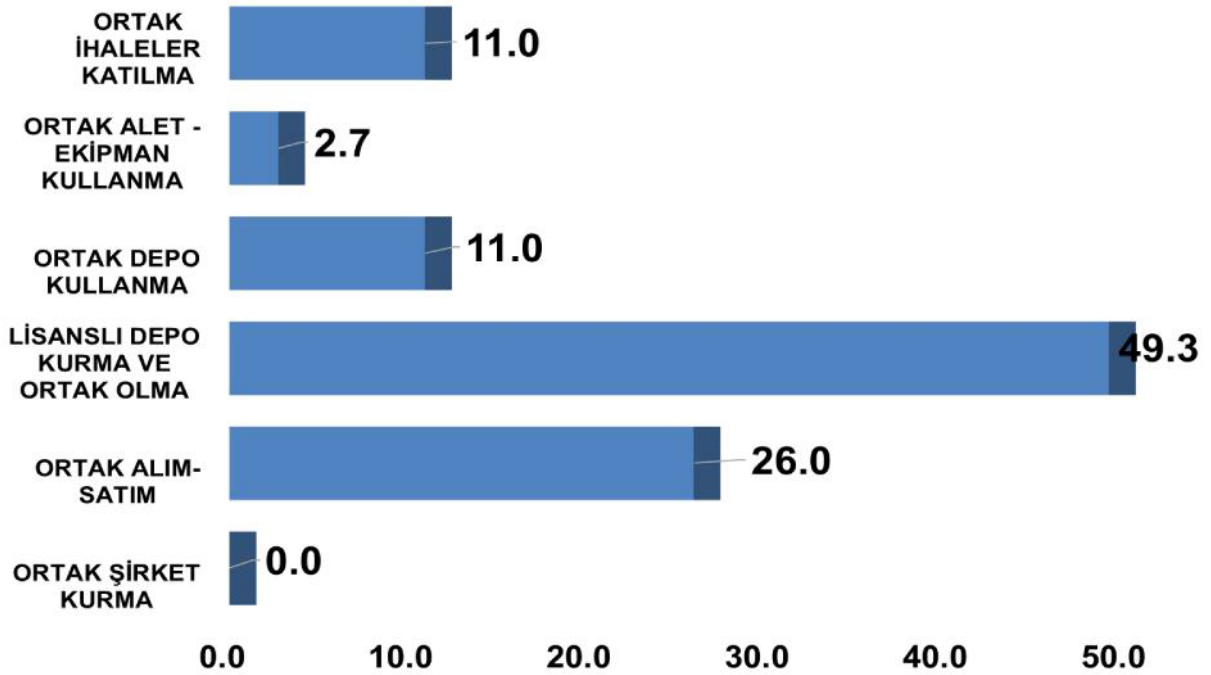
Şekil 4.7'den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin depolarda yaşanan sorunlar ile ilgili olarak, %13.50'sinin depo kira fiyatlarının yüksek olduğunu; %11.50'ünün depo koşullarının uygun olmadığını, %8.70'sinin depoların çok uzak yerlerde olduğunu, %22.10'sinin depolarda çoğunlukla kötü koşulların varlığından bitlenme/kurtlanmaların meydana geldiğini, %19.20'sinin depolarda güvenlik sorunların var olduğundan çalınma risklerinin olduğunu; %8.70'inin ise herhangi bir sorun olmadığını belirttikleri görülmektedir.

İşletmelerin depo kapasitelerinin var olduğu ancak var olan depolarının yeterli koşulları sağlamaması ile birçok sorunları beraberinde getirdiği, bu sorunların çözümü için ise lisanslı depoculuğun etkili olacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin lisanslı depoculuğun gerekli olup olmadığına yönelik veriler incelendiğinde işletmelerin %87.69'u lisanslı depoların gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Geri kalan %12.31'i ise lisanslı depo hakkında yeterli ve doğru bilgilere sahip olmadığından faaliyetlerinin engelleme korkusundan

istememediklerini belirtmişlerdir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin çok ortaklı alım/satım şirketi kurulsa ortak olmak istek durumu değerleri Şekil 4.8’de verilmektedir.

Şekil 4.8. İncelenen İşletmelere İlişkin Çok Ortaklı Alım/Satım Şirketi Kurulsa Ortak Olmak İstek Durumu Değerleri

Şekil 4.8’den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin çok ortaklı alım/satım şirketi kurulduğu takdirde %49.30’unu ortak lisanslı depo kurma veya lisanslı depoya ortak olma istekleri oldukça belirgin ortaya çıkmıştır. Ancak, hedef kitlenin güven, profesyonel yönetim anlayışı kaygılarından dolayı bu olaya kuşku ile yaklaştıklarını ifade etmişlerdir.

Bu durum, işletmelerin kendileri aralarında işbirliği yapma durumlarının var ama yetersiz olduğu; ortak faaliyet gösterme, ortak iş yapma isteklerinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu alanda ilgili kurum ve kuruluşların hedef kitlenin ortak kullanım veya ortak iş yapabilme kabiliyetlerini artırmaya yönelik stratejilerin belirlenmesi ve bu stratejilere uygun olarak faaliyetler düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Her işletmenin kendi başlarına LDS kurma istekleri olmasına rağmen, mali güç, rakip analizleri, ticari banklardan kredi kullanmama isteği, yeterli bilgi ve deneyim sahibi olamama ve potansiyellerinin yetersiz olduğu inancı gibi faktörler, bu isteklerini engellemektedir. Mevcut kurulmuş ve lisans almış LDS’lerin herhangi bir fon kuruluşundan hibe desteği alarak yapma, banka kredi ile yapma gibi çözümleri ele alıp, daha hızlı değerlendiren girişimler olduğu ortaya çıkmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

PAMUK LİSANS LI DEPO FİZİBİLİTESİ

GİRİŞ

Pamuk bitkisi, birçok ülkede olduğu gibi bizim ülkemizde yarattığı katma değer, oluşturduğu istihdam, birçok sektörün hammaddesini oluşması, dünya tarımsal üretim ve ticareti dikkate alındığında çok önemli stratejik bir bitkidir. Gün geçtikçe dünya nüfusunun artmasının yanında sanayileşen ve kalkınan toplumlarda hayat konfor yükselmesi, pamuk lifinin tüketim ve ihtiyacını artırmıştır. Tüketilen lifler içerisinde yapay liflerin daha yüksek bir orana sahip olmasına karşın, insanların doğal liflere olan ilgilerinin artması ve sun'i sentetik liflere doğal liflerde bulunan birçok özelliğin kazandırılmaması dolayı pamuk, gün geçtikçe daha cazip hale gelmektedir.

5.1. Dünya'da ve Türkiye'de Pamuk Üretiminin Durumu ve Gelişimi

Uluslararası Pamuk İstişare Komitesinde (ICAC) alınan verilere göre; ülkeler sıralamasında pamuk ekim alanı açısından Türkiye 2013-2014 yılları arasında 10. sıralardan sonra iken; 2016-2017 yılları arasında 9. sıraya yükselmiştir. Dünya da toplam pamuk ekim alanı 2016-2017 yılları arasında 29,6 milyon hektar alan iken Türkiye'nin payı o yıllarda 530 bin hektar alana sahiptir. Türkiye de ekim alanı bakımında dalgalanma meydana gelmiştir. Bu dalgalanma teşviklerin yanında hava durumundaki değişimlerden de kaynaklanmaktadır. Dünya ekim alanı açısından en yüksek pamuk ekimi Hindistan da bulunmaktadır. Son yıllara baktığımızda Hindistan'ı; Amerika ve Çin takip etmektedir. 2017-2018 yıllarında ise Türkiye'de düşüş meydana gelmiştir. Dünya lif pamuk verim değerlerine baktığımızda 2013-2014 yılına ait en yüksek verim dekara 214 kg ile Avustralya da görülüyor. Dünya ortalaması dekara 80 kg olduğu o yıllara ait verilere göre Türkiye de verim dekara 142 kg olarak belirlenmiştir. Türkiye de 2015-2016 verim yılı dışında sürekli bir artış kaydetmiştir. Özellikle Dünya ortalamasının dekara 77 kg olduğu 2017-2018 verim yılında dekara 182 kg ile 3. sırada yerini korumuştur.

2018/2019 yılı verilerine göre Türkiye pamuk üretimi yönünden altıncı sırada (806 1000MT), yurt içi tüketimi yönünden altıncı sırada (1481 1000 MT), ithalat yönünden beşinci sırada (762 1000MT), stok yönünden ise yedinci sırada (369 1000 MT) bulunmaktadır. Verim değerlerine göre Çin, Brezilya ve Meksika'dan sonra dördüncü sırada (1549 kg/ha); ekim alanı yönünden ise on birinci sırada (0.52 milyon.ha) yer almaktadır (Çizelge 5.1).

Lif üretim değerleri incelendiğinde 2007 yılına kadar sürekli bir artış trendinde iken, 2009 yılında ekim alanındaki azalış ile beraber üretimde düşüş yaşanmıştır. 2009-2018 yılları arası lif üretim değerleri ekim alanı ile paralellik göstermiştir. 1960 yıllarındaki ekim alanı ile lif üretim arasındaki değer farklılığı, az iken yıllara göre bu fark artış trendine girmiştir. Lif üretim ve ekim alanı arasındaki fark/makas 2010-2018 yıllarında oldukça yüksek değerler ulaşmıştır.

Ekim alanı ve üretimdeki değişimin şekillenmesindeki bir diğer faktör olan birim alandaki verim, 1960-2018 yılları arasında 2009 yılı hariç sürekli bir artış trendindedir. Verimdeki değişim, tescil edilen yeni çeşitlerin üretime girmesi ve yetiştiricilik tekniklerindeki değişimin büyük katkısı vardır.

Pamuk ve tekstil sektörü, Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye'de pamuk üretimi, başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere, Ege, Çukurova ve Antalya yöresinde yapılmaktadır. Türkiye'de 2005-2018 yılları yıllara göre bölgelerin pamuk ekim alanları değerleri, Çizelge 5.2'de verilmiştir.

Çizelge 5.1. 2018/2019 ve 2019/2020 üretim dönemi Dünya pamuk verileri (USDA, 2019)

Ülkeler	Üretim Alanı (milyon ha)			Verim (kg/ha)			Üretim (1000 MT)		
	2018/2019	2019/2020 Eylül*	2019/2020 Ekim*	2018/2019	2019/2020 Eylül*	2019/2020 Ekim*	2018/2019	2019/2020 Eylül*	2019/2020 Ekim*
Dünya	33.53	34.66	34.78	773	785	781	25 912	27 194	27 166
Türkiye	0.52	0.56	0.56	1 549	1 594	1 594	806	893	893

Çizelge 5.2. 2005-2018 yılları iller ve bölgeler göre pamuk üretim alanları (ha) değerleri (Anonim, 2019f)

İller	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Akdeniz Bölgesi						
Bölge Toplamı	107 949.00	109 494.00	77 604.30	82 989.10	100 131.30	103 941.70
Bölge %	19.72	22.78	17.88	19.90	19.63	19.71
Ege Bölgesi						
Bölge Toplamı	143 612.00	83 261.30	91 891.30	94 567.40	107 645.70	100 939.40
Bölge %	26.23	17.32	21.17	22.67	21.11	19.14
GAP Bölgesi						
Şanlıurfa	183 750.00	205 202.30	206 035.30	180 285.70	223 678.50	231 430.30
Diyarbakır	58 420.00	37 419.50	30 899.90	33 152.90	42 776.60	48 036.80
Mardin	10 785.00	18 359.70	8 655.40	8 845.00	8 386.60	10 781.90
Adıyaman	14 954.00	10 918.00	7 950.50	5 849.60	6 596.20	8 006.10
Gaziantep	14 900.00	8 267.10	6 605.00	5 890.00	6 080.00	7 428.00
Şırnak	3 718.00	5 428.70	4 202.60	4 210.10	5 082.00	5 893.40
Batman	6 995.00	1 319.10	80.00	0.00	252.40	529.80
Kilis	376.00	510.30	39.10	40.00	40.00	460.80
Siirt	1 197.00	470.00	50.00	60.00	275.00	213.30
Elazığ	154.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Bölge Toplamı	295 249.00	287 894.70	264 517.80	238 333.30	293 167.30	312 780.40
Bölge %	53.93	59.90	60.95	57.14	57.48	59.31
Diğer Bölgeler						
Bölge Toplamı	700.00	0.00	0.00	1 200.00	9 091.00	9 727.00
Bölge %	0.13	0.00	0.00	0.29	1.78	1.84
Genel Toplam	547 510.00	480 650.00	434 013.40	417 089.80	510 035.30	527 388.50

2018 yılı verilerine göre Türkiye’de en fazla pamuk üretim alanına sahip iller olarak Şanlıurfa (231 430.3 ha.; %44.62), Aydın (53 689.1 ha.; %10.35), Hatay (48 539.4 ha.; %9.36), Diyarbakır (48 036.8 ha.; %9.26), Adana (36 254.3 ha.; %6.99), İzmir (27 743.4 ha.; %5.35) olduğu görülmektedir. Ülkemizde en fazla üretim yapılan bu altı ilin toplam ekim alanı, tüm ekim alanının %85.9’unu oluşturmaktadır. 2018 yılı verilerine göre Akdeniz bölgesinde, 10 394.17 ha. (%19.75); Ege bölgesinde, 10 093.94 ha. (%19.14) ve GAP bölgesinde 31 278.04 ha. (%59.31) ekim alanı gerçekleşmiştir (Çizelge 5.2).

5.2. Diyarbakır İlinde Pamuk Üretiminin Durumu ve Gelişimi

Diyarbakır ili ilçelerinin tarımsal üretim potansiyelleri dikkate alınarak irdelendiğinde, Bismil ve Çınar ilçelerinin geniş tarım alanlarına sahip komşu ilçeler olduğu ortaya çıkmaktadır. Diyarbakır ili toplam tarım alanının %60.53’inin; Bismil, Sur, Silvan ve Çınar ilçelerinde olduğu görülmektedir. Bu ilçelere ait toplam ekilen tarla alanı, 323 796.00 ha’dır (Çizelge 1.11).

Diyarbakır ili pamuk üretim verileri incelendiğinde, bölgesel olarak 2. büyük üretime sahip iken, ulusal olarak ise dördüncü büyük üretime sahip il olduğu görülmektedir (Çizelge 5.2). GAP’ın ikinci büyük sulama projesi olan Silvan Barajı, Atatürk Barajı’ndan sonra

Türkiye'nin en büyük sulama barajı olma özelliğini taşımaktadır. Silvan Projesi, 8 baraj ve 23 sulama tesisinden oluşuyor. Proje, Silvan, Pamukçay, Ambar, Kuruçay, Başlar, Kıbrıs, Karacalar ve Bulaklıdere barajlarından oluşmaktadır (Anonim, 2019g). Proje ile 235 000 ha. alanın sulama açılması planlanmaktadır. Gerek ulusal ve gerekse bölgesel olarak sulanan alanların artması ile ürün deseni, üretim ve verimde büyük değişimlerin oluşacağı mutlaklır.

Diyarbakır ili ilçeler bazında pamuk üretim verileri, Çizelge 5.3'de verilmiştir.

Çizelge 5.3. Diyarbakır ili ilçeler bazında pamuk üretim verileri (Anonim, 2019f)

İlçe	Ekilen Alan (da)					
	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Bağlar	230 000	3 085	5 200	3 000	6 000	5 418
Kayapınar		21 000	15 000	10 000	10 000	10 239
Yenişehir		76 500	28 500	40 020	55 147	57 603
Sur		35 000	23 000	20 100	35 500	47 355
Bismil	190 000	130 000	107 000	124 000	185 000	241 468
Çınar	89 900	69 000	90 000	90 500	90 500	78 243
Dicle	1 000		200	210	20	26
Ergani	7 500	7 500	13 000	15 000	17 000	14 932
Eğil	15 000	17 000	20 099	20 099	20 099	17 149
Hani	1 400	350				
Kocaköy	7 000	410				
Kulp		350				
Silvan	30 000	7 000	2 000	2 600	4 500	5 375
Çermik	12 400	7 000	5 000	6 000	4 000	2 560
Toplam	584 200	374 195	308 999	331 529	427 766	480 368
İlçe	Kütlü Pamuk Verimi (Kg/Dekar)					
	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Bağlar	428	486	446	614	520	583
Kayapınar		428	410	452	520	550
Yenişehir		432	535	540	543	575
Sur		447	535	612	520	600
Bismil	390	389	464	491	473	446
Çınar	370	437	432	548	546	578
Dicle	350		430	443	450	500
Ergani	360	447	402	393	529	500
Eğil	350	340	419	412	520	550
Hani	330	369				
Kocaköy	350	417				
Kulp		343				
Silvan	385	408	536	589	539	570
Çermik	325	389	379	442	426	475
Ortalama	398	414	457	510	508	509
İlçe	Üretim Miktarı Kütlü (Ton)					
	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Bağlar	98 440	1 500	2 320	1 841	3 120	3 161
Kayapınar		89 80	6 157	4 518	5 199	5 631
Yenişehir		33 024	15 258	21 612	29 970	33 110
Sur		15 647	12 313	12 306	18 458	28 413
Bismil	74 100	50 535	49 646	60 890	87 443	107 764
Çınar	33 260	30 176	38 901	49 607	49 445	45 227
Dicle	315		86	93	9	13
Ergani	2 700	3 353	5 220	5 893	9 000	7 466
Eğil	5 250	5 782	8 421	8 271	10 450	9 432
Hani	462	129				
Kocaköy	2 450	171				
Kulp		120				
Silvan	11 550	2 857	1 071	1 532	2 425	3 064
Çermik	3 933	2 721	1 896	2 652	1 702	1 216
Toplam	232 460	154 995	141 289	169 215	217 221	244 497

2018 yılı verilerine göre Merkez ilçeler, Bismil ve Çınar ilçelerine ait ekiliş alanı 440326 da olup, toplam Diyarbakır ilinin ekiliş alanının %91.66 oluşturmaktadır. Yine aynı şekilde bu ilçelerdeki 2018 yılı üretim 223306 ton olup, Diyarbakır toplam üretiminin %91.33'ünü oluşturmaktadır (Çizelge 5.3).

Diyarbakır ilinde sınırlarında 45 adet çırçır-presse işletmesinin varlığı Diyarbakır Ticaret Borsası kayıtlarında mevcuttur. Çırçır prese işletmelerinin depo imkânlarının yetersizliği ve uygunsuzluğundan, işleme sezonu itibari ile hammadde sürkülasyonunun oldukça fazla olması gibi sebeplerden dolayı Diyarbakır ili Pamuk LDS kurma düşüncesi tüm paydaşlar tarafından ilgi ile izlenmektedir. Çırçır-presse işletmelerinin kuruluş lokasyonları incelendiğinde, Bismil, Çınar ve Merkez ilçelerde kurulduğu dikkati çekmektedir. Diyarbakır ilinde faaliyet gösteren iplik, firmalarının ise Diyarbakır OSB olmaları manidardır.

Diyarbakır ilinde yapılması düşünülen/planlanan pamuk lisanslı depoculuk işletmesinin ilin üretim potansiyelleri, nakliye, ulaşım, çevre ve topoğrafik yapı göz önüne alınarak en avantajlı yerde kurulması önem taşımaktadır. Tesisin kurulacağı yerin hammadde alanına yakın olması, ana karayoluna yakın olması; hasat mevsiminde çok sayıda tır ve kamyonun uzun kuyruklar oluşturmamasından dolayı, özellikle demir yoluna yakın olması ürünlerin iller arası veya limanlara sevkıyatı için en avantajlı ve gelecekte daha önem kazanacağı öngörülen demiryolu taşımacılığından dolayı büyük önem taşımaktadır.

Bu nedenle belirtilen alan üzerinde ortak kullanım alanına eşit mesafede, ulaşım problemlerinin olmadığı, mümkün ise demiryolu ve karayoluna yakın olan bir yerde kurulması avantaj oluşturmaktadır.

Ayrıca yapılan çalışma sonunda 30 bin ton kapasite için yaklaşık 12.00-15.00 hektar büyüklüğünde bir alanın olması ileriki yıllarda kapasite artırımı ve ek tesislerin planlanması vb. yönünden gerekli olacağı planlanmıştır. Arazi seçimi yapılırken imar durumu ve çekme mesafeleri dikkate alınmalıdır. Tesis kurulacak yerin mümkün olduğunda konut oluşum yönüne ters yönde olması, tesisin ileride daha rahat çalışması ve tesisin çevreye verebileceği olumsuz etkilerin azaltılması yönünden büyük önem taşımaktadır.

5.3. Kurulacak Lisanslı Depo Tesisin Kapasite Durumu

Diyarbakır ili pamuk üretim potansiyeli incelendiğinde 2018 yılı kütlü pamuk üretimi 244 497 ton (Çizelge 5.3.) iken lif üretimi 92 909 ton (Çizelge 1.13) olarak gerçekleşmiştir. İleride bu üretimin artacağı plan ve GAP projesi verileri ortaya koymaktadır. Ancak hedeflenen mevcut üretimin %30 olan 30 000 ton depolama kapasitenin çırçır-presse işletmelerinin sorunlarının çözümüne, sistemin işleyişi, aktörler tarafından benimsenmesi, sürdürülebilir değerlerde olabilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

5.4. Pamuk Lisanslı Depolarda Bulunması Gereken Asgari Nitelikler

12.04.2013 tarih ve 28616 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan pamuk lisanslı depo tebliğinde lisanslı depolarda bulunması gereken asgari nitelikler aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir.

(1) Pamuğun depolanacağı lisanslı depoların

- a) Taban, iç ve dış duvar yüzeyleri ile çatısının pamuğa yabancı madde karışmasını ve kirlenmesini önleyecek ve rutubeti geçirmeyecek, pamuğu her türlü koku ve hava etkisi ile iç ve dış zararlardan koruyacak şekil ve nitelikte olması,

- b) Kapalı olması, pamuğun depolara aktarılması ya da depolardan tahliyesi amacıyla ihtiyaç duyulan nakil ve diğer araç ve gereçlerin rahatça çalışabileceği genişlikte boş alanların ve geçiş yerlerinin bulunması,
 - c) Tabanının pamuğun zarar görmesini engelleyecek yükseklikte beton veya aralıksız taş döşeli olması ve açık alanlarının çamur veya su birikintisini önleyecek şekilde olması,
 - ç) Farklı yıl ürünü pamuk ile çeşitli grup, tip, sınıf ve derecedeki pamukların karışmasını, niteliklerinin bozulmasını, fazla basınç altında bulunmasını önleyecek önlemlerin alınmasına elverişli büyüklükte ve nitelikte olması ve ihtiyaç duyulması halinde pamuğun geçici olarak bekletilebileceği yeterli açık alan veya sundurmanın bulunması,
 - d) Yeterli havalandırma sistemi, belgelendirilmesi suretiyle yeterli yangın söndürme sistemi, kaçak akıma ve neme karşı korumalı özel muhafazalı elektrik sistemi ile pamuğun depolara nakledilmesi için gerekli altyapı ve nakil sistemine sahip olması,
 - e) Depolama hizmetleri ve depolamayla ilgili ihtiyaç duyulan diğer yan hizmetleri yerine getirebilecek teknik donanımına sahip bulunması, gerekir.
- (2) Bakanlık, depolanacak pamuğun sağlıklı koşullarda muhafazasına yönelik gerekli gördüğü diğer depo niteliklerini arayabilir, uygulamaya koyabilir.
- (3) Lisanslı depo işletmesinin lisansa tabi kapalı depo kapasitesi 10 000 ton'dan, her bir şubesinin kapalı depo kapasitesi ise 1 000 ton'dan az olamaz.
- (4) Pamuğun depolanacağı yerler, belirli bir sistematığa göre numaralandırılır. Depoların numaralandırılması giriş kapılarının üzerine yapılır, depo içindeki ünitelerin numaralandırılması ise pamuğun karışmasına mahal vermeyecek şekilde kolayca görülebilecek biçimde yapılır. Bakanlık, numaralandırmanın nasıl yapılacağı konusunda standart bir düzenleme yapıp zorunlu uygulamaya koyabilir.

Diyarbakır Ticaret Borsası tarafından yaptırılması planlanan depolama tesisleri raporun ilgili bölümlerinde detaylı olarak açıklandığı üzere Pamuk Lisanslı Depo Tebliği yanında Ticaret Bakanlığı inceleme komisyonunca talep edilen tüm hususlar göz önünde bulundurularak planlanmıştır.

Pamuk Lisanslı Depolarında Bulunması Gereken Teknik Özellikler ve Ekipmanlar:

1. Isı, nem ve belli oranda ısı izolasyonu olmalı,	12. Zeminin nemden etkilenmemesi için kala üstünde balyalar konulmalı,
2. Pamuk balyalarında nem korunumu için nemlendirme sistemi olmalı,	13. Laboratuvar ünitesi olmalı ve en az 1 adet HVI cihazı olmalı,
3. Yangın söndürme sistemi,	14. HVI cihazı, teknik eleman ve laboratuvar koşulları dış denetimli olmalı,
4. Yangın alarm sistemi,	15. Duvarlar balyaların devrilmelerine karşı ağırlığa dayanıklı olmalı,
5. Her bir depo büyüklüğü herhangi bir yangın durumunda hızlı bir şekilde tahliyenin sağlanması için mümkün olduğunca 1500 m ² alanı geçmemeli,	16. Paratoner,
6. İş güvenliği ve sağlığı kurallarına uygun olmalı,	17. Telefon ve internet sistemi,
7. Nemlenme, küflenmeye karşı havalandırma sistemi olmalı,	18. İdari Bina
8. Kameralı kontrol sistemi olmalı,	19. Yeterli miktarda saha betonu ve ihata
9. Yeterli miktarda personel odaları olmalı,	20. Kantar olmalı,
10. Numune alıcı sistemi olmalı,	21. Basınçlı hava sistemi,
11. Balyaların sevkiyatı için yeterli sayıda forklift olmalı,	

5.5. PAMUK LİSANSLI DEPOCULUK MALİYETİN TEKNİK İNCELEMESİ

5.5.1. Pamuk Lisanslı Depoculuk Yatırım Giderleri

Yapılan maliyet incelemesinde 30 000 ton kapasiteli pamuk depoları, kantar, idari bina ve laboratuvar binası, numune alıcı ünitesi, çiftçi bekleme ve hizmet binası, bekçi kulübesi, jeneratör, trafo ve depo binaları ile kamyon, tır parkları ve otoparkların yapımı ile gerekli makine-ekipmanların alımları planlanmıştır. Maliyet hesaplamada TL ve Euro (€) olarak maliyet hesapları yapılmıştır. 1 €, 6.50 TL olarak hesaplanmıştır. Yapım işlerinde 2019 Yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Tebliği dikkate alınmıştır.

Etüt ve Proje Giderleri

Etüt - proje ve kontrollük hizmet giderlerinin 334 500 TL (51 461.54 €) olarak hesaplanmıştır.

Arsa Gideri

Diyarbakır Ticaret borsası tarafından LDS yapılmak üzere Lojistik köy parselinde Diyarbakır valiliği tarafından Lisanslı depo silo alanı planlama yapılmasına rağmen, tam olarak resmi tahsis henüz yapılmamıştır.

Diyarbakır ili merkez civarında yapılan araştırma sonucunda uygun yerlerde arazilerin yaklaşık fiyatının 25 TL/m² olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre tesis için arsa harcaması: 120 000 m² x 25 TL/m² = 3 000 000 TL (461 538.46 €) olarak hesaplanmıştır.

Yapım İşleri

Proje kapsamında lisanslı depoculuk tesisinde, depolar (beton prefabrik), numune alım ünitesi, saha betonu, kantar, laboratuvar, idari bina, kumanda ve makina binası, bekçi kulübesi, jeneratör, trafo ve depo binaları ve otoparklar bulunacaktır.

Depolar, kazı-dolgu, prefabrik üniteler, perde beton duvar, sandiviç panel çatı, depolara ait elektrik proje ve imalatları, mekanik ve imalatları, otomatik yangın sistemi, havalandırma sistemi, zemin sızdırmaz beton, saha betonu, izleme ve kontrol sistemleri, kumanda ve makina binası kısımları bulunacaktır. 30 bin ton kapasiteli lisanslı depo sistemi için gerekli yapım işleri oluşmaktadır. Buna göre harcama, 1 adet x 68 084 570.69 TL = 68 084 570.69 TL (10 474 549.34 €) olarak hesaplanmıştır.

İdare binası (giriş holü, idari bürolar, toplantı salonu, mutfak, yemekhane, WC'ler ve trafo binası ve jeneratör odası), numune alma ünitesi, tartı ve laboratuvarlar olacak şekilde 656 m² büyüklüğünde ve 2 katlı olarak planlanmıştır. Tüm laboratuvarların toplam alanı en az 75 m² olacaktır. Buna göre harcama, 656 m² x 2585 TL = 1 695 760.00 TL (260 886.15 €) olarak hesaplanmıştır.

Çiftçi Bekleme ve Hizmet Binası, çiftçi bekleme, dinlenme ve çay salonu ile mutfak ve WC'leri içerecek ve yaklaşık 150 m² kapalı alana sahip olacaktır. Ürün alımlarının en yoğun yapıldığı yaz aylarında hizmet vermek üzere, yaklaşık 250 m² büyüklüğünde üzeri pergola ile kapalı yarı açık bir alan da bulunacaktır. Buna göre harcama, 150 m² x 1 500 TL = 225 000 TL (34 615.38 €) olarak hesaplanmıştır.

Malzeme depo binası yaklaşık 150 m² alanında olacak ve bu binada lisanslı depolama tesisine teslim edilen tahıllardan alınan numuneler ile gerekli bazı ekipman saklanacaktır. Buna göre harcama, 150 m² x 1 400 TL = 210 000 TL (32 307.69 €) olarak hesaplanmıştır.

Güvenlik elemanı binası olarak, 25 m² büyüklüğünde bir yapı tasarlanmıştır. Buna göre harcama, 25 m² x 5 400 TL = 135 000 TL (20 769.23 €) olarak hesaplanmıştır.

Saha düzenlemesi olarak, tesiste 61900 m² açık otopark, saha betonu ve çevre düzenleme, güvenlik amaçlı olarak 9200 metre tel çit ile çevrelenecek, girişinde yaklaşık 10 m²'lik giriş kontrol kulübesi ile tüm arazide yeterli sayıda saha aydınlatması ve yangın hidrandı bulunacaktır. Buna göre harcama, 1 adet x 17 942 200.00 TL = 17 942 200.00 TL (2 760 338.46 €) olarak hesaplanmıştır.

Diyarbakır ili pamuk lisanslı depoculuk yapım işi maliyet kalemleri, Çizelge 5.4'de verilmiştir.

Çizelge 5.4. Diyarbakır ili pamuk lisanslı depoculuk yapım işi maliyet kalemleri

Harcama Kalemi	Tutar (TL)	Tutar (Euro)
Arsa Gideri	3 000 000.00	461 538.46
Depoların Yapımı	42 046 874.96	6 468 749.99
İdari Bina, Kantar ve Laboratuvarlar	1 695 760.00	260 886.15
Çiftçi Bekleme ve Hizmet Binası	225 000.00	34 615.38
Malzeme Deposu	210 000.00	32 307.69
Güvenlik Elemanı Binası	135 000.00	20 769.23
Saha Düzenlemesi	17 942 200.00	2 760 338.46
Toplam	65 254 834.96	10 039 205.38

Makine-Teçhizat İşleri

Makine ve teçhizat seçimi, yurt içi imalatçı ve yurt dışından temin edilecek makinalar için temsilci firmalarla görüşülerek yapılmıştır.

İşletme giren ve çıkan ürünlerin tartımı için 2 adet 80 tonluk kantar yapılması planlanmıştır. Buna göre harcama, 2 adet x 85 000 TL = 170 000 TL (26 153,85 €) olarak hesaplanmıştır.

Proje kapsamında 4 adet forklift, 1 adet numune alma cihazı, 1 adet kepçe, 4 adet ağır tonajlı römork alınması planlanmaktadır. 4 adet forklif x125 000 TL=500 000.00 TL (76923.08 €), 1 adet Numune alma Cihazı x295 000 TL=295 000 TL (45 384.62 €), 1 adet kepçe x 315 000 TL = 315 000.00 TL (48 461.54 €), 4 adet römork x 62 000 TL =248 000.00 TL (38 153.85 €) olmak üzere toplam 1 358 000.00 TL (208 923.08 €) olarak hesaplanmıştır.

Laboratuvar için gerekli olan cihazlar olarak 1 adet USTER marka M1000/100 model HVI cihazı, numune tezgahları alınması planlanmıştır. Buna göre harcama, 1 adet HVI M1000/100 x 2 632 500.00 TL = 2 632 500.00 TL (405 000.00 €) olarak hesaplanmıştır.

Proje kapsamında gerekli olan 1 adet yangın alarm ve söndürme sistemi, 12 adet bilgisayar donanımı, 1 adet lisanslı depoculuk yazılım programı, 12 adet ofis demirbaşları alımı planlanmıştır. Buna göre harcama, 1 adet yangın alarm ve söndürme sistemi x 345 000 TL, 12 adet bilgisayar donanımı x 3 500 TL, 1 adet lisanslı depoculuk yazılım programı x 164 500 TL, 12 adet ofis demirbaşları x 3 650 TL olmak üzere toplam 595 300 TL (91 584,62 €) olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 5.5. Makine-teçhizat icmal listesi

Makine ve Teçhizat	Tutar (TL)	Tutar (Euro)
Kantar	170 000.00	26 153.85
Forklift	500 000.00	76 923.08
Numune alma Cihazı	295 000.00	45 384.62
Kepçe	315 000.00	48 461.54
Römork	248 000.00	38 153.85
Laboratuvar Cihazları	2 632 500.00	405 000.00
Yangın Alarm ve Söndürme Sistemi	345 000.00	53 076.92
Bilgisayar Donanımı	42 000.00	6 461.54
Lisanslı depoculuk yazılım programı	164 500.00	25 307.69
Ofis demirbaşları	43 800.00	6 738.46
Toplam	4 755 800.00	731 661.54

Toplam Yatırım Tutarı ve Finansmanı

Diyarbakır İli 30 000 tonluk Pamuk Lisanslı Depoculuk fizibilite çalışmasına esas toplam yatırım tutarı ve Finansmanına ilişkin bilgiler Çizelge 5.6'de verilmiştir.

Çizelge 5.6. Diyarbakır ili pamuk LDS toplam yatırım tutarı ve finansmanı tablosu

30.000 ton Kapasiteli Pamuk LDS Yatırım Maliyetleri						
S.No	Sabit Yatırım Giderleri	Miktar	Birimi	Birim Fiyatı	Toplam Tutar (TL)	Toplam Tutar (€)
A.	Etüt-Proje, Mühendislik ve Kontrollük Giderleri				334 500.00	51 461.54
1	Etüt-Proje, Mühendislik ve Kontrollük Giderleri	1	Adet	334 500	334 500.00	51 461.54
B.	İnşaat Giderleri (Toprak İşleri, Alt yapı, Üst yapı, Sanat yapıları vb.)				65 254 834.96	10 039 205.38
1	Arsa Gideri	120 000	m ²	25	3 000 000.00	461 538.46
2	Depoların Yapımı	1	Adet	42 046 874.96	42 046 874.96	6 468 749.99
3	İdari Bina, Kantar ve Laboratuvarlar	656	m ²	2 585.00	1 695 760.00	260 886.15
4	Çiftçi Bekleme ve Hizmet Binası	150	m ²	1500	225 000.00	34 615.38
5	Malzeme Deposu	150	m ²	1 400	210 000.00	32 307.69
6	Güvenlik Elemanı Binası	25	m ²	5 400	135 000.00	20 769.23
7	Saha Düzenlemesi	1	Adet	17 942 200.00	17 942 200.00	2 760 338.46
C.	Makine ve Teçhizat Giderleri				4 755 800.00	731 661.54
1	Kantar	2	Adet	85 000	170 000.00	26 153.85
2	Forklift	4	Adet	125 000	500 000.00	76 923.08
3	Numune alma Cihazı	1	Adet	295 000	295 000.00	45 384.62
4	Kepçe	1	Adet	315 000	315 000.00	48 461.54
5	Römork	4	Adet	62 000	248 000.00	38 153.85
6	Laboratuvar Cihazları	1	Takım	2 632 500	2 632 500.00	405 000.00
7	Yangın Alarm ve Söndürme Sistemi	1	Adet	345 000	345 000.00	53 076.92
8	Bilgisayar Donanımı	12	Adet	3 500	42 000.00	6 461.54
9	Lisanslı depoculuk yazılım programı	1	Adet	164 500	164 500.00	25 307.69
10	Ofis demirbaşları	12	Adet	3 650	43 800.00	6 738.46
Toplam					70 345 134.96	10 822 328.46

Diyarbakır İli 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında ön görülen yatırım maliyeti tutarı 334 500.00 TL (51 461.54 €) etüt-proje, mühendislik ve kontrollük hizmet işi, 65 254 834.96 TL (10 039 205.38 €) yapım işi, 4 755 800.00 TL (731 661.54 €) makine-ekipman olmak üzere toplam yatırım maliyeti 70 345 134.96 TL (10 822 328.46 €) olarak hesaplanmıştır.

5.5.2. Pamuk Lisanslı Depoculuk Şirketi İşletme Giderleri

Diyarbakır İli 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında işletme faaliyetleri dikkate alınarak harcama kalemleri itibariyle bir yıllık işletme giderleri, gider kalemleri bazında her ana grubun altında gösterilmiştir. Giderler lisanslı depo şirketleri mali tablolarının incelenmesi sonucu oluşturulmuştur.

İlk Madde ve Malzeme Giderleri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında mal ve hizmetlerin üretilmesini, işletme faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla tüketilen her türlü direk ilk madde malzeme, endirekt malzeme ve üretimle ilgili dışarıya yaptırılan iş ve işlemleri kapsamı planlanmıştır.

Depolanacak ürünün, için kullanılacak olan balya takozları, numune ambalajı, etiketleri, depolama tesisi yedek parça gideri, seyyar cihazlar yedek parça gideri, bilgisayar sarf ve kırtasiye malzeme gideri, diğer ilk madde ve malzeme giderlerini kapsamaktadır. Buna göre harcama kalemi değişken olup, 141 000.00 TL (21 692.31 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Personel Giderleri

Diyarbakır İli 30.000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında pamuk lisanslı depoculuk yönetmeliği gereği, lisanslı depo şirketinin gerekli sayıda ve nitelikteki teknik, idari ve yardımcı personelin çalıştırması zorunludur. Mevcut uygulamalarda dikkate alınarak görev yapacak personel ve ücretleri aşağıda yer almaktadır.

Diyarbakır ili pamuk lisanslı deponun organizasyon şemasında bulunması gerekli kadrolar ve personel sayıları belirlenerek ödenecek ücret, ek çalışma ücreti ve SGK primleri bu gider kaleminde içerisindedir. 1 adet işletme müdürü, 2 adet eksper, 2 adet muhasebeci, 2 adet ara kademe teknik personel, 2 adet tartım personeli, 2 adet işçi, 3 adet güvenlik personeli ve 1 adet memur çalıştırılması planlanmaktadır. Buna göre harcama kalemi sabit olup, yıllık 444 000.00 TL (68 307.69 €) çalışma ücreti, fazla çalışma ücreti, SGK ve diğer giderler, 155 400.00 TL (23 907.69 €) olmak üzere toplam 599 400.00 TL (92 215.38 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7). İşletme organizasyon şeması Şekil 5.1'de verilmiştir.

Şekil 5.1. Diyarbakır İli pamuk lisanslı depoculuk insan kaynakları ve organizasyon şeması

Elektrik Su ve Gaz Giderleri

Diyarbakır İli 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS faaliyetlerini yürütmesinde depoların iklimlendirmesi, depo ve saha aydınlatması, tartı ve analiz cihazlarının kullanımı ve büro faaliyetleri sırasında kullanılacak elektrik, su ve yakıt giderleri bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, yıllık 150 000.00 TL (23 076.92 €) elektrik harcama ücreti, su giderleri, 12 000.00 TL (1 846.15 €) ve yakıt giderleri 15 000.00 TL (2 307.69 €) olmak üzere toplam 177 000.00 TL (27 230.77 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Tamir ve Bakım Giderleri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin hizmet verme sürecinde meydana gelebilecek tamir bakım ve temizlik giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 70 550.00 TL (10 853.85 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Taşıma ve Haberleşme Giderleri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin hizmet verme sürecinde işletme faaliyetlerini sürdürmesi aşamasında ihtiyaç duyulan ürün ve malzemenin depolama tesislerine taşınması için yapılan giderler, telefon, faks, internet, posta, kargo giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 33 000.00 TL (1 461.54 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Diğer Hizmet Alım Giderleri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin bağımsız denetim gideri, araç kiralama gideri, sigorta giderleri gideri, emtia sigortaları gideri, tesis sigorta gideri ve ferdi kaza sigorta gideri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 269 500.00 TL (41 461.54 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Katılma Payı Giderleri

Diyarbakır ili 30.000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin mesleki kurum ve sivil toplum örgütlerine üyelik aidatları, İşletmenin yıllık faaliyetlerden elde edeceği ücretlerin %0.5'i oranında Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonuna ödeyeceği nispi aidat, Bakanlığa ödenecek lisans ücreti giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 84 150.00 TL (12 946.15 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Tanıtım, Görünürlük ve Reklam Giderleri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin görünürlük, tanıtım ve reklam giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 42 500.00 TL (6 538.46 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Vergi Resim ve Harç Giderleri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin mevzuat gereğince tahakkuk ettirilen gider niteliğindeki vergi, resim ve harç (emlak vergisi, damga vergisi, belediye vergileri, özel iletişim vergisi, diğer vergi resim ve harçlar) giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 22 750.00 TL (3 500.00 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Amortisman ve Tükenme Payları

Diyarbakır İli 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin maddi ve maddi olmayan duran varlıkları ile, özel tükenmeye tabi varlıklar için ayrılan amortisman gideri ile tükenme payları giderleri, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 1 495 328.70 TL (230 050.57 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Finansman Giderleri

Diyarbakır İli 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin İşletmenin gerek yatırım gerekse işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak üzere yaptığı kısa veya uzun vadeli borçlanmalar ile stoklanacak ürün bedelinin %15'i oranında teminat mektubu için ödenecek komisyon tutarı, bu gider kaleminde içerisindedir. Buna göre harcama kalemi sabit olup, toplam yıllık 35 000.00 TL (5 384.62 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

Çizelge 5.7. Diyarbakır ili pamuk LDS işletme giderleri

30 000 ton Kapasiteli Pamuk Lisanslı Depo İşletmesi Giderleri			
Hesap Adı	Sabit/Değişken	Toplam Gider (TL)	Toplam Gider (€)
İlk Madde ve Malzeme Giderleri		141 000.00	21 692.31
Balya Takozları	Değişken	102 000.00	15 692.31
Numune Ambalajı, Etiket	Değişken	8 500.00	1 307.69
Depolama Tesisi Yedek Parça Gideri	Değişken	4 500.00	692.31
Seyyar Cihazlar Yedek Parça Gideri	Değişken	3 500.00	538.46
Bilgisayar Sarf ve Kırtasiye Malzeme Gideri	Değişken	14 500.00	2 230.77
Diğer İlk Madde ve Malzeme Giderleri	Değişken	8 000.00	1 230.77
Personel Ücretleri		599 400.00	92 215.38
Normal Çalışma Ücreti	Değişken	444 000.00	68 307.69
Fazla Çalışma Ücreti, SGK Ve Diğer Giderler	Değişken	155 400.00	23 907.69
Elektrik Su ve Gaz Giderleri		177 000.00	27 230.77
Elektrik Gideri	Sabit	150 000.00	23 076.92
Su Gideri	Sabit	12 000.00	1 846.15
Yakıt Gideri	Sabit	15 000.00	2 307.69
Tamir Bakım ve Temizlik Giderleri		70 550.00	10 853.85
Temizlik Gideri	Sabit	6 000.00	923.08
Arazi, Arsa ve Bina Bakım/Onarım Giderleri	Sabit	8 550.00	1 315.38
Tesis, Makina, Cihaz ve Gereçleri Bakım Onarım Giderleri	Sabit	56 000.00	8 615.38
Taşıma ve Haberleşme Giderleri		33 000.00	1 461.54
Karayolu Taşıma Giderleri	Sabit	5 000.00	769.23
Diğer Taşıma Giderleri	Sabit	4 500.00	692.31
Posta Giderleri	Sabit	4 000.00	615.38
Telefon Giderleri	Sabit	4 000.00	615.38
Kargo Giderleri	Sabit	2 500.00	384.62
İnternet Abonelik ve Hizmet Bedeli	Sabit	12 500.00	1 923.08
Diğer Haberleşme Giderleri	Sabit	500.00	76.92
Diğer Hizmet Alım Giderleri		269 500.00	41 461.54
Bağımsız Denetim	Sabit	25 000.00	3 846.15
Araç Kiralama Gideri	Sabit	50 000.00	7 692.31
Sigorta Giderleri	Sabit	98 000.00	15 076.92
Emtia Sigortaları	Sabit	65 000.00	10 000.00
Tesis Sigortası	Sabit	15 000.00	2 307.69
Ferdi Kaza Sigortası	Sabit	16 500.00	2 538.46
Katılma Payları		55 550.00	8 546.15
Mesleki Kurumlar Aidatları	Sabit	2 800.00	430.77
Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu	Sabit	39 250.00	6 038.46
Lisans Bedeli	Sabit	9 500.00	1 461.54
Diğer Katılım Payları	Sabit	4 000.00	615.38
Tanıtım, Görünürlük ve Reklam Giderleri		42 500.00	6 538.46
İlan Giderleri	Sabit	42 500.00	6 538.46
Vergi Resim ve Harç Giderleri		22 750.00	3 500.00
Emlak Vergisi	Sabit	15 000.00	2 307.69
Damga Vergisi	Sabit	3 250.00	500.00
Belediye Vergileri (Çtv)	Sabit	1 500.00	230.77
Özel İletişim Vergisi	Sabit	1 000.00	153.85
Diğer Vergi Resim Ve Harçlar	Sabit	2 000.00	307.69
Amortisman ve Tükenme Payları		1 495 328.70	230 050.57
Yapı Amortismanları	Sabit	1 305 096.70	200 784.11
Cihazlar Amortismanı	Sabit	190 232.00	29 266.46
Finansman Giderleri		35 000.00	5 384.62
Banka Komisyon Giderleri	Değişken	35 000.00	5 384.62
Genel Toplam		2 941 578.70	448 935.18

Diyarbakır İli 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS tesisinin ilk bir yıllık işletme gideri 2 941 578.70TL (448 935.18 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.7).

5.5.3. Pamuk Lisanslı Depoculuk Şirketi İşletme Gelirleri

Diyarbakır İli 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS ön görülen yatırım maliyeti tutarı 70 345 134.96 TL (10 822 328.46 €)'dir. Şirketin ilk bir yıllık işletme gideri 2 941 578.70TL (448 935.18 €)'dir.

Lisanslı depo işletmeleri faaliyet gelirleri; depolama ücreti, boşaltma ücreti, yükleme ücreti ve tartım ücretlerinden oluşmaktadır. Pamuk üretimi ve talep durumu dikkate alındığında 30 000 ton kapasiteli tesisin ortalama yılda %60 doluluk oranıyla ürün stok edilmesi planlanmaktadır. LDS işletmeleri depo kira ücretlerini Ticaret Bakanlığından onay alarak 6 ayda değiştirebilmek ile beraber depo kira, depo giriş ve depo çıkış ücretleri yaklaşık iki yılda bir güncellenmektedir. 2018 yılında yapılmış olan güncelleme hala devam etmekte olup, 2020 yılında güncellenmesi tahmin edilmektedir. LDS tesisinin tahmini 10 yıllık gelir ve giderleri 2020 yılı için yukarıda belirtilen mevcut tarife, 2020 yılından itibaren ise her iki yılda bir tahmini enflasyon oranında arttırılmıştır.

Depo Kira Ücreti Geliri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS için bölgede faaliyet gösteren LDS aylık depo kira ücreti 40 TL/ton/ay ile 44 TL/ton/ay arasında değişim göstermektedir. Çalışmamızda ortalama fiyat olan 42.00 TL/ton/ay alınmıştır. Buna göre gelir kalemi, toplam yıllık 9 072 000.00 TL (1 395 692.31 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.8).

Tartı Geliri

Diyarbakır ili 30 000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS için bölgede faaliyet gösteren LDS depo tartım ücreti 1 TL/ton ile 3 TL/ton arasında değişim göstermektedir. Çalışmamızda ortalama fiyat olan 2 TL/ton alınmıştır. Buna göre gelir kalemi, toplam yıllık 36 000.00 TL (5 538.46 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.8).

Yükleme-Boşaltma Geliri

Diyarbakır ili 30.000 ton kapasiteli pamuk lisanslı depoculuk iş kümesi kapsamında kurulması planlanan LDS için bölgede faaliyet gösteren LDS depo kira ücreti 4 TL/ton ile 6 TL/ton arasında değişim göstermektedir. Çalışmamızda ortalama fiyat olan 5.00 TL/ton alınmıştır. Buna göre gelir kalemi, toplam yıllık 90 000.00 TL (13 846.15 €) olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.8).

Çizelge 5.8. Diyarbakır ili Pamuk LDS İşletme Gelirleri

Gelirler	Ay	Stok Kap.(Ton)	Doluluk Oranı (%)	Ücreti (TL/ton)	Brüt Tutar (TL)	Brüt Tutar (€)
Kira Geliri	12	30 000	60	42	9 072 000.00	1 395 692.31
Tartım Geliri		30 000	60	2	36 000.00	5 538.46
Yükleme-Boşaltma Geliri		30 000	60	5	150 000.00	23 076.92
Toplam					9 258 000.00	1 424 307.69

Depo kira desteği, işletme maliyetleri, yatırım tutarı ve karlılık göz önünde bulundurularak yapılan hesaplamalarda depo **kira ücretinin** birinci yıldan onuncu yıla doğru sırası ile 42.00 TL/ton/ay, 46.20 TL/ton/ay, 46.20 TL/ton/ay, 50.80 TL/ton/ay, 50.80 TL/ton/ay,

55.80 TL/ton/ay, 55.80 TL/ton/ay, 61.30 TL/ton/ay, 61.30 TL/ton/ay, 67.40 TL/ton/ay olması, **yükleme-boşaltma ücretinin** birinci yıldan onuncu yıla doğru sırası ile 5.00 TL/ton, 5.50 TL/ton, 5.50 TL/ton, 6.00 TL/ton, 6.00 TL/ton, 6.60 TL/ton, 6.60 TL/ton, 7.20 TL/ton, 7.20 TL/ton, 7.90 TL/ton olması; **tartım ücretinin** birinci yıldan onuncu yıla doğru sırası ile 2.00 TL/ton, 2.20 TL/ton, 2.20 TL/ton, 2.40 TL/ton, 2.40 TL/ton, 2.60 TL/ton, 2.60 TL/ton, 2.80 TL/ton, 2.80 TL/ton, 3.00 TL/ton olması öngörülmüştür.

Belirtilen öngörülere göre Diyarbakır ili Pamuk LDS işletmesi 10 yıllık gelir durumu Çizelge 5.9'da verilmiştir.

Çizelge 5.9. Diyarbakır ili pamuk LDS işletme 10 yıllık gelir durumu

Gelirler		Kira Geliri	Tartım Geliri	Yükleme- Boşaltma Geliri	Toplam (TL)
1. Yıl	Ücret (TL)	42.00	2.00	5.00	
	Brüt Tutar (TL)	9 072 000.00	36 000.00	90 000.00	9 198 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 395 692.31	5 538.46	13 846.15	1 415 076.92
2. Yıl	Ücret (TL)	46.20	2.20	5.50	
	Brüt Tutar (TL)	9 979 200.00	39 600.00	99 000.00	10 117 800.00
	Brüt Tutar (€)	1 535 261.54	6 092.31	15 230.77	1 556 584.62
3. Yıl	Ücret (TL)	46.20	2.20	5.50	
	Brüt Tutar (TL)	9 979 200.00	39 600.00	99 000.00	10 117 800.00
	Brüt Tutar (€)	1 535 261.54	6 092.31	15 230.77	1 556 584.62
4. Yıl	Ücret (TL)	50.80	2.40	6.00	
	Brüt Tutar (TL)	10 972 800.00	43 200.00	108 000.00	11 124 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 688 123.08	6 646.15	16 615.38	1 711 384.62
5. Yıl	Ücret (TL)	50.80	2.40	6.00	
	Brüt Tutar (TL)	10 972 800.00	43 200.00	108 000.00	11 124 000.00
	Brüt Tutar (€)	1 688 123.08	6 646.15	16 615.38	1 711 384.62
6. Yıl	Ücret (TL)	55.80	2.60	6.60	
	Brüt Tutar (TL)	12 052 800.00	46 800.00	118 800.00	12 218 400.00
	Brüt Tutar (€)	1 854 276.92	7 200.00	18 276.92	1 879 753.85
7. Yıl	Ücret (TL)	55.80	2.60	6.60	
	Brüt Tutar (TL)	12 052 800.00	46 800.00	118 800.00	12 218 400.00
	Brüt Tutar (€)	1 854 276.92	7 200.00	18 276.92	1 879 753.85
8 Yıl	Ücret (TL)	61.30	2.80	7.20	
	Brüt Tutar (TL)	13 240 800.00	50 400.00	129 600.00	13 420 800.00
	Brüt Tutar (€)	2 037 046.15	7 753.85	19 938.46	2 064 738.46
9. Yıl	Ücret (TL)	61.30	2.80	7.20	
	Brüt Tutar (TL)	13 240 800.00	50 400.00	129 600.00	13 420 800.00
	Brüt Tutar (€)	2 037 046.15	7 753.85	19 938.46	2 064 738.46
10. Yıl	Ücret (TL)	67.40	3.00	7.90	
	Brüt Tutar (TL)	14 558 400.00	54 000.00	142 200.00	14 754 600.00
	Brüt Tutar (€)	2 239 753.85	8 307.69	21 876.92	2 269 938.46

Projenin ekonomik ömrü 20 yıl olarak kabul edilmiştir. Yatırım maliyetleri ile işletme gelir ve giderleri vergi ve benzeri dış etkenlerden arındırılmadan nakit akış, Çizelge 5.10'de verilmiştir.

Çizelge 5.10. Diyarbakır ili pamuk LDS İşletme 10 yıllık nakit akış

PAMUK LİSANSLI DEPO YATIRIMINA AİT GELİR GİDER VE NET NAKİT AKIŞ TABLOSU											
Gelir-Gider (TL)	Yatırım Dön.	1 YIL	2 YIL	3 YIL	4 YIL	5 YIL	6 YIL	7 YIL	8 YIL	9 YIL	10 YIL
A. Yatırım Giderleri	70345134.96										
B. Proje Gelirleri		9198000.00	10117800.00	10117800.00	11124000.00	11124000.00	12218400.00	12218400.00	13420800.00	13420800.00	14754600.00
C. Proje Giderleri		2948618.70	3066563.45	3189225.99	3316795.02	3449466.83	3587445.50	3730943.32	3880181.05	4035388.29	4196803.82
D. Brüt Gelir (B-C)		70345134.96	6249381.30	7051236.55	6928574.01	7807204.98	7674533.17	8630954.50	8487456.68	9540618.95	9385411.71
E. Vergi (%20) (D x 0,20)		1249876.26	1410247.31	1385714.80	1561441.00	1534906.63	1726190.90	1697491.34	1908123.79	1877082.34	2111559.24
F. Vergilendirilmiş Kar(-20%)		4999505.04	5640989.24	5542859.21	6245763.98	6139626.54	6904763.60	6789965.35	7632495.16	7508329.37	8446236.94
VERGİDEN İSTİSNA FAALİYET GELİRLERİ		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
G. Yatırma Katkı Oranı (-25%)	12662124.29										
H. Vergi Tutarı (%8)(D x 0,08)		499950.50	564098.92	554285.92	624576.40	613962.65	690476.36	678996.53	763249.52	750832.94	844623.69
1. Vergi İndirim Tutarı (E-H)		749925.76	846148.39	831428.88	936864.60	920943.98	1035714.54	1018494.80	1144874.27	1126249.40	1266935.54
J. Kumülatif Vergi İndirimi		249975.25	282049.46	277142.96	312288.20	306981.33	345238.18	339498.27	381624.76	375416.47	422311.85
K. Vergilendirilmiş Kar (%8) (D-H)		5749430.80	6487137.63	6374288.09	7182628.58	7060570.52	7940478.14	7808460.15	8777369.43	8634578.77	9713172.48
.. Sigorta Primi İşveren Payı		32000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M. Amortismanlar	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000
N. Net Nakit Akışı (Teşviksiz) (F+M)		6051505.04	6692989.24	6594859.21	7297763.98	7191626.54	7956763.60	7841965.35	8684495.16	8560329.37	9498236.94
P. Teşvikler (I + L)		781925.76	846148.39	831428.88	936864.60	920943.98	1035714.54	1018494.80	1144874.27	1126249.40	1266935.54
R. Net Nakit Akışı (Teşvikler Dahil) (N+P)		-6412742.99	6833430.80	7539137.63	7426288.09	8234628.58	8112570.52	8992478.14	8860460.15	9829369.43	9686578.77
											10765172.48

5.5.4. PAMUK LİSANSLI DEPOCULUK YATIRIM DEĞERLENDİRME

Geri Dönüş Süresi, gelecekteki kazançları bugüne çektiğimizde çıkan sonuçları toplaya toplaya ilerleriz. Hangi zamanda topladığımız değerler, yatırım bedelini geçtiyse, bu yatırımın geri dönüş süresini verir.

Bir işletmede kâra geçiş noktasındaki üretim ve satış miktarı; sabit giderlerin, birim satış fiyatı ile birim değişken gider arasındaki farka bölünmesi ile saptanır. Bu üretim miktarında satış gelirleri üretim giderlerine denk olur. Bu üretim miktarı veya süresine başa baş noktası ve bu işleme de başa baş noktası analizi olarak tanımlanır.

Net bugünkü değer, projenin yatırım maliyeti ile ürünün yaşam döngüsü boyunca getireceği kazancın karşılaştırılması esasına dayanır. Gelecekteki kazançların banka faiz oranları üzerinden bugüne indirgenmesi ve bugünkü yatırımın ile arasındaki farka bakılarak, saptanır.

Fayda maliyet oranı, yatırımın faydalı ömrü boyunca sağlayacağı nakit girişlerinin şimdiki değerinin bu yatırım için yapılan harcamalarının şimdiki değerine oranlanması ile saptanır. Fayda maliyet oranı için kabul edilebilirlik kriteri oranın 1'i aşmasıdır.

İç karlılık (verim) oranı, bir yatırım projesinin net bugünkü değerini sıfıra eşitleyen diğer bir deyişle nakit girişlerinin bugünkü değerini nakit çıkışlarının bugünkü değerine eşitleyen iskonto oranıdır. İç verim oranı aynı zamanda yatırımın ne oranda katma değer yaratacağını ifade eder. Yapacağımız proje yatırımının, getirileri de göz önüne alınarak bulunan %'sel değerdir. Böylece "bu yatırımdan %kaç kazanmış olduk?" gibi bir sonuç verir.

Bu bilgiler ışığında elde edilen veriler değerlendirilerek belirtilen öngörülere göre Diyarbakır ili pamuk LDS işletmesi fizibilitesine ilişkin yatırım değerlendirme verileri, Çizelge 5.11'de verilmiştir.

Çizelge 5.11. Diyarbakır ili pamuk LDS işletmesi fizibilitesine ilişkin yatırım değerlendirme verileri

Değerlendirme Kriteri	Değer
Geri Dönüş Süresi	9 yıl 6 ay
Baş Baş Noktası	4.5 ay
Net Bugünkü Değer	10765172.48
Fayda Masraf Oranı (karlılık indeksi)	1.16
Reel İç Karlılık (verim) Oranı	11.29

Diyarbakır ili Pamuk LDS için öngörülen gelir ve giderlerle çalışması halinde yatırım tutarı 70 345 134.96 TL'yi 9 yıl 6 ayda geri kazanmaktadır.

Diyarbakır ili Pamuk LDS için 30 000 ton depolama kapasitesi ve %60 doluluk oranı ile işletmenin giderlerini karşılaması ve başa baş noktasına ulaşması için minimum 81000 ton depolama yapması gerekmektedir. Diğer bir deyişle Diyarbakır ili pamuk LDS yaklaşık 4.5 ay dolu kalması halinde sabit giderlerini karşılayacaktır.

İndirgenmiş gelirlerinin toplamı ise net bugünkü değeri 10 765 172.48 TL'dir.

Fayda masraf oranı 1.16 olarak saptanmış olup, bu durumda yatırımcı Diyarbakır ili pamuk LDS için yatıracağı her 1 TL için 1.16 TL kazanacağı ortaya çıkmaktadır.

Yatırımın reel iç karlılık (verim) oranı 11.29 olarak gerçekleşmektedir. İç karlılık oranı ortalama ticari faiz oranı olan %10'dan yüksektir, ancak depolama sürelerinde veya depo doluluk oranlarında yaşanacak düşüş yatırımın karlılığını azaltacaktır.

5.5.5. PAMUK LİSANSLI DEPOCULUK YATIRIM UYGULAMA PLANI

Yatırım uygulama planı Çizelge 5.12'de verilmiştir.

Çizelge 5.12. Diyarbakır ili pamuk lisanslı depoculuk faaliyetler uygulama planı

İş-İşlemler	AYLAR																							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Arsa Temini	■																							
Etüt Proje		■	■	■	■																			
Yapım İşi					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■										
Makine-Teçhizat İşi							■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■						
Sevkiyat																■	■	■	■	■				
Montaj																	■	■	■	■	■			
Lisans Alımı Çalışmaları			■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
İşletmeye Alma Çalışmaları																								■

Fizibilite Çalışmasına Esas Mali Değerlendirmeye Yönelik Varsayımlar

Bütün hesaplamalar TL ve EUR cinsinden yapılmıştır. İleride oluşabilecek kur farkı ve fiyat artışları, hesaplanmamıştır. Yatırım kalemleri ile ilgili bütün ödemeler ilgili kalemlerin tesise geldiği gün yapılması planlanmıştır. Başlangıç işletme sermayesi tesisin işletmeye geçtiği tarihten önce temin edilmiş olacaktır. Tesisin yabancı kaynaklar dışındaki finansman ihtiyacı öz sermaye kapsamında sunulacak proje kapsamında karşılanacaktır. Vergi hesaplamalar, halka açık olmayan şirket esaslarına göre kâr dağıtım, Türk Ticaret Kanunu esaslarına göre yapılacaktır.

Diyarbakır ili pamuk lisanslı depoculuk yatırım için kuruluş yeri için hazine uygun özelliklere sahip hazine arazisinin tahsisi ile karşılanması veya satın alınması şeklinde planlanmaktadır.

Türkiye'de pamuk üretim alanlarının özellikle GAP bölgesinde artması, bölgede pamuğa dayalı sanayinin ilk işletme zinciri ve zayıf halkası olan çırıcı-prese işletmelerinin Diyarbakır ilinde yoğun olması, bu işletmelerin depolama problemi yaşadığından dolayı üretim sezonunda lif balyaları hızlı bir şekilde ele çıkarma yoluna (emanet satış) gitmesi, çoğu işletmenin depola kapasitelerinin yetersiz ve uygun olmayan depo özelliklerinin olması, bu alanda sübvansiyonların olması ile Diyarbakır ilinde yapılması büyük önem taşıyacaktır. Saha çalışması kapsamında elde edilen veriler ışığında ihtiyaç ve talep hacimleri hesaplanmıştır.

Lisanslı depoculuk sistemi Devlet tarafından teşvik edilmektedir. Sistemine konu olan ürünlerin elektronik ürün senedi aracılığıyla alım satımları 31.12.2018 tarihine kadar %2 zirai stopaj, %20 kurumlar ve %1 oranında katma değer vergilerinden istisnadır. Ayrıca; 16 Ekim 2014 tarihinden itibaren 5 yıl süreyle lisanslı depolarda muhafaza edilen pamuk için 7 TL/Ton/Ay geçmemek üzere Ticaret Bakanlığınca onaylanacak kira ücretlerinin %50'si oranında depo kira desteği ödenmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

PAMUK LİSANSLI DEPOCULUK SAHA ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, Diyarbakır ilinde pamuk işlemesi yapan 21 işletmeden alınan verilerin analizine yer verilmiş ve yorumlanmıştır.

6.1. YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama aracı ve verilerin analizinde kullanılan testler belirtilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Diyarbakır Ticaret Borsası verilerine dayanarak Diyarbakır merkez ve ilçelerinde faaliyet gösteren faaliyet gösteren çırçır prese işletmeleri, pamuk üreticileri, üretici birlikleri ile birebir anket çalışması yapılmıştır. Araştırma kapsamında, yaklaşık 35 adres ziyaret edilmiş olup, 21 işletme ankete katılmayı kabul etmemiştir. Araştırma kapsamına alınan fakat ulaşılamayan birçok işletme ya kapanmış, ya adres değiştirmiş veya başka firma adı altında faaliyetini devam ettirmiştir. İleri analizler için toplamda 21 adet anket kullanılmıştır. Bu araştırmanın saha çalışması 10 Eylül–15 Ekim 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kantitatif araştırma yöntemlerinden yüz yüze anket tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Aracı

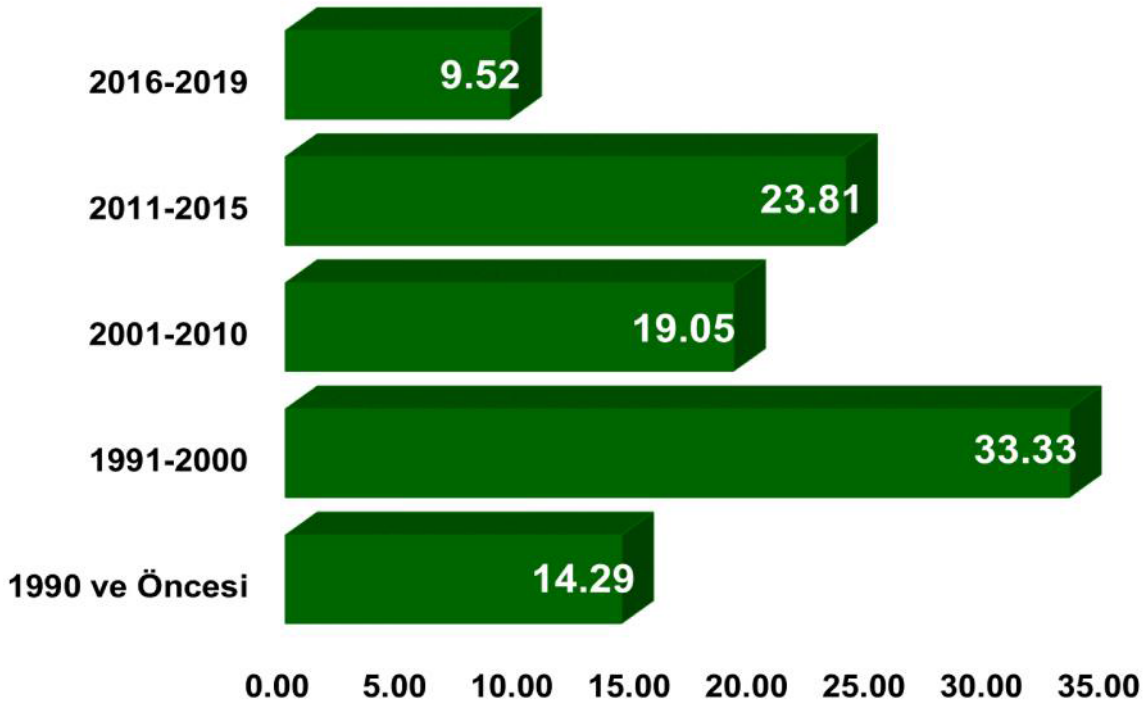
Verilerin toplanmasında, demografik bilgiler dışında, işletmelerin insan kaynakları, üretim kapasitesi, pazar durumu ve karşılaşılması muhtemel sorunların bulunduğu 25. soruluk anketten yararlanılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde JMP 5.0 istatistik programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde frekans, ortalama, standart sapma, mod ve % oranlar hesaplanmış, mevcudiyet-önem matrisleri oluşturulmuş ve irdelenmiştir.

6.2. BULGULAR

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin işletme kuruluş yılları değerleri Şekil 6.1.'de verilmektedir.

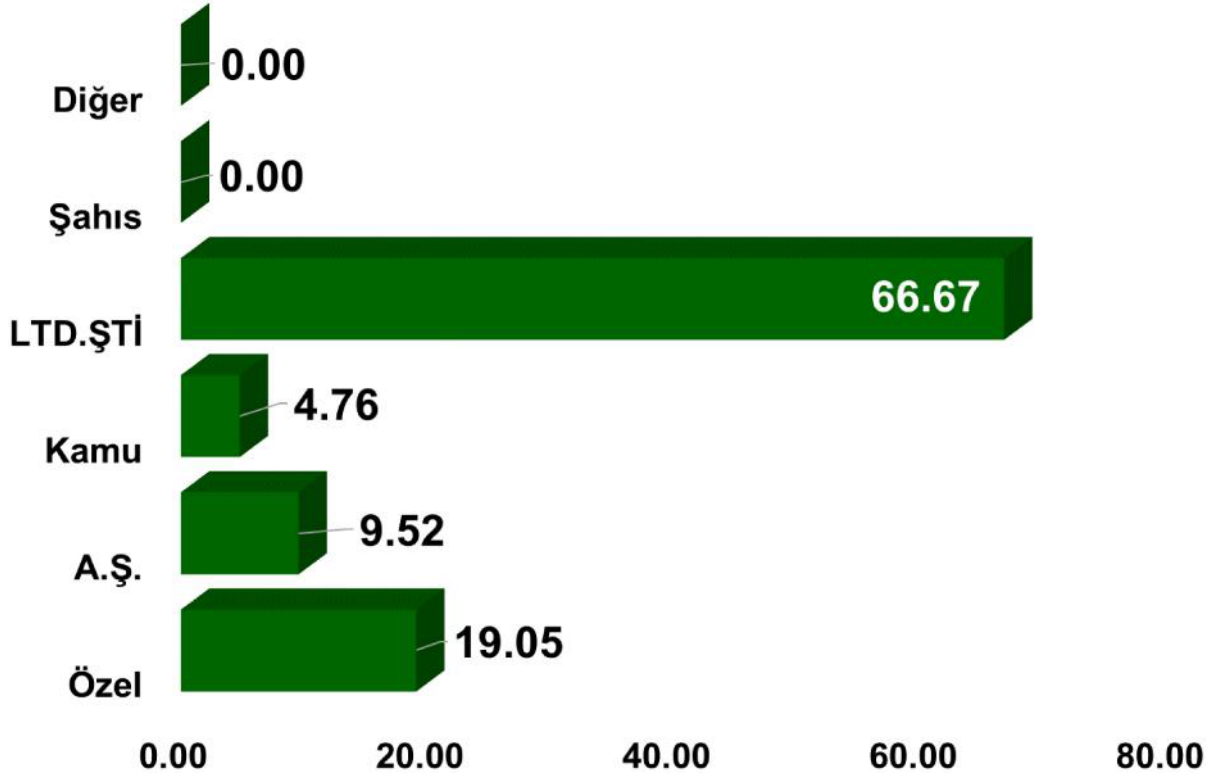

Şekil 6.1. İncelenen İşletmelere ilişkin kuruluş yılları dağılım grafiği

Şekil 6.1’den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin, %14.29’inin 1990 yılı öncesi; %33.33’inin 1991-2000 yılları arasında, %19.05’in 2001-2010 yılları arasında, %23.81’inin 2011-2015 yılları arasında, %9.52’inin 2016-2019 yılları arasında kurulmuş olduğu görülmektedir.

2016 yılı sonrası yıllarda firma sayılarının oldukça düşük, 1991-2015 yıllarda ise ciddi bir artışın varlığı, Diyarbakır ilimizde firma kurarak tahıl ticaretinin yapılması, ülkemizin gelişen ve büyüyen trendine ve ilimizin üretimindeki artışa paralel bir yapı içinde olduğunu göstermektedir. Ancak verilerin ulusal seviyeden düşük olması ilin teşvik ve kalkınma yönünde daha çok yapılacakların varlığını işaret etmektedir. Kuruluş yıllarının eski olması pamuk üretimi işleminin Diyarbakır ilinde eski olduğunu göstermektedir. Son yıllarda firma sayılarında yeterli düzeyde artış olmaması işletmelerin ciddi sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin işletme hukuki statü değerleri Şekil 6.2’de verilmektedir.

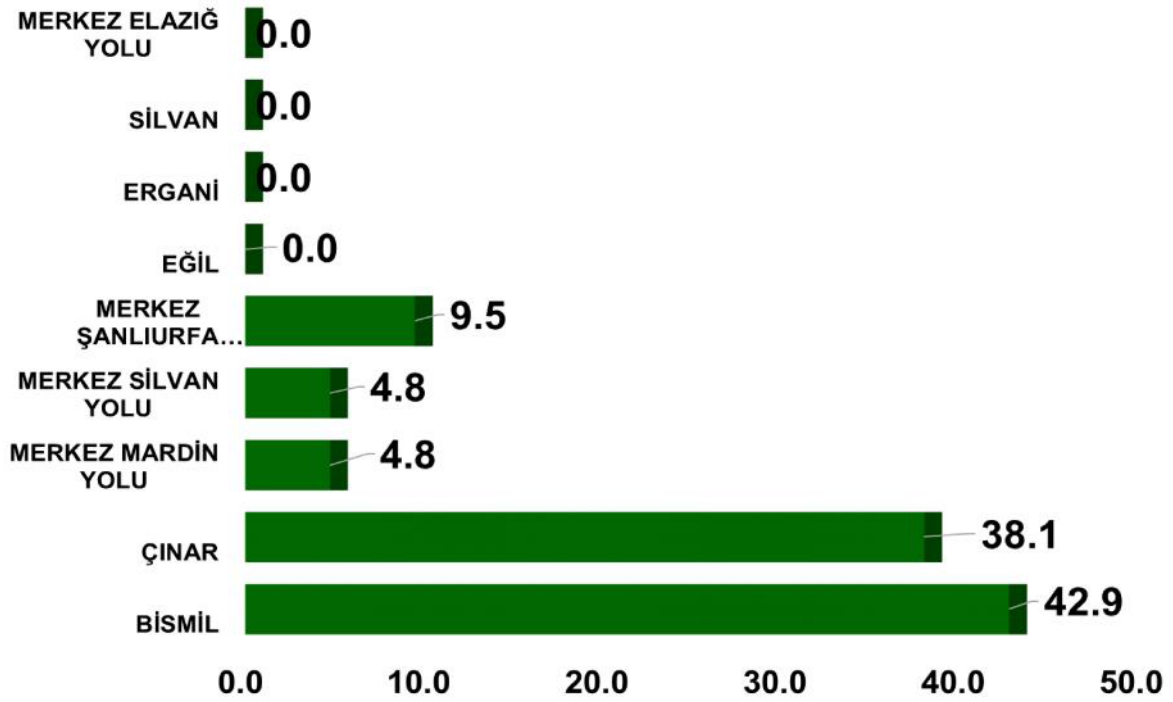
Şekil 6.2. İşletmelerin hukuki statülerine göre dağılımı

Şekil 6.2’de araştırma kapsamına alınan işletmelerin, %19.05’inin, özel, %9.52’inin anonim şirket, %4.76’inin kamu işletmesi, %66.67’inin limited şirketi statüsünde oldukları görülmektedir.

Anonim şirket değerlerinin düşük olması, işletmelerin çok katımlı olma, çok katımlı ticaret yapma yapılanmalarının zayıf oldukları, anonim şirketlerin yönetiminin zorluğundan kaynaklanabileceği; şahıs şirketlerinin yüksek oranda olması, kurulumu ve idaresinin kolay; limited şirket değerlerinin yüksek olması, Diyarbakır ilinde pamuk destekleme işlemleri için ticari ve resmi işlemlerin nispeten daha kolay, işletmelerin cirolarının yükselmesi ile limited şirketine dönüştükleri olgusunu ortaya koymaktadır. İlde mevcut işletmelerin daha çok aile işletmeleri veya tek adam işletmeleri olması bu olguyu desteklemektedir.

Bu durum Diyarbakır ili işletmelerinin ortaklık kültürünün ve kurumsallaşmanın gelişmemesinin, yetersiz düzeyde olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Diyarbakır ilinde üretim yapan firmaların kurumsallaşma, yönetim, ortak yatırım yapma imkânları, Türk Ticaret Kanunu ve uygulamaları, iç-dış ticaretin geliştirilmesi için mevcut fırsatlar konusunda eğitim ve bilgilendirmelerine yönelik faaliyetlerin önem ve gereklilik arz ettiği ön görülmektedir. Bu veriler, Diyarbakır ili pamuk LDS kurulması için gerekli yüksek yatırım maliyetinin olması ile çok ortaklı bir üretim modeli ile yapılabileceği alternatifini ortaya koymaktadır. Ancak, işletmelerin profesyonel bir yönetimde uzak aile işletmelerinin olması bu alternatifi oldukça zayıflatmakta ve başarı için risklerin varlığına işaret etmektedir.

Çalışma kapsamında ilgili kurum/kuruluşlardan elde edilen bilgilere göre işletmelere ilişkin işyeri değerleri Şekil 6.3’de verilmektedir.

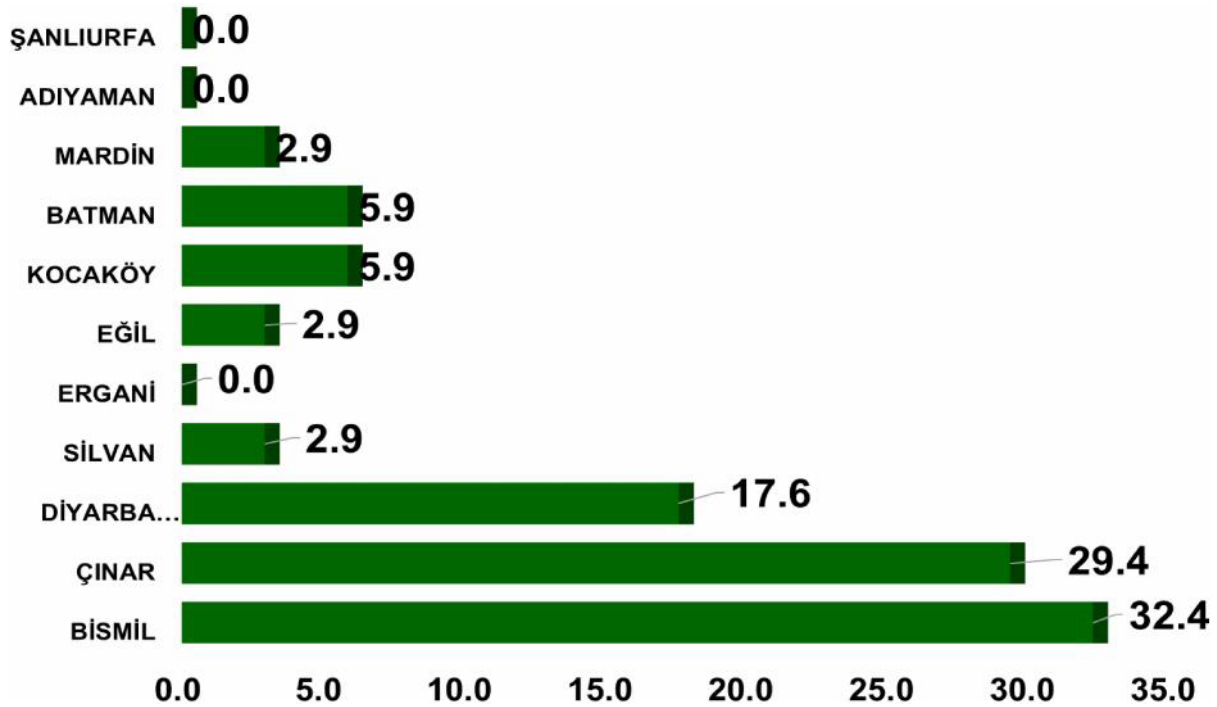

Şekil 6.3. İlgili Kurum/Kuruluşlardan elde edilen bilgiler göre işletmelere ilişkin işyeri değerleri göre dağılımı

Şekil 6.3'den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin, %42.90'i Bismil ilçesinde, %38.1'u Çınar ilçesinde, %4.8'i Merkez ilçesi (Mardin yolunda ve Merkez Silvan yolunda), %9.50'i Merkez (Şanlıurfa yolunda) ilçelerde oldukları görülmektedir.

Sulu tarımsal arazi varlığı, pamuk üretim değerleri ve ticaret yapma olanaklarının oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bismil ve Çınar ilçelerinde oldukça yoğunlaştıkları görülmektedir.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin müşterinin bulunduğu yerlere ilişkin değerler Şekil 6.4'de verilmektedir.

Şekil 6.4. İşletmelerin müşterinin bulunduğu yerlere göre dağılımı

Şekil 6.4'den, araştırma kapsamına alınan işletmelerin müşterilerinin, %32.40'i Bismil ilçesinde, %29.40'ü Çınar ilçesinde, %17.60'i Diyarbakır merkez ilçelerinde, %2.9'u Silvan ilçesinde, %5.90'ı Kocaköy ve Batman'da, %2.90'ı Eğil ilçesinde oldukları görülmektedir.

İşletmelerin müşterilerinin bulunduğu yerlere göre dağılım ile ilçelere ait tarımsal arazi varlığı arasında paralellik olduğu izlenmektedir. Bu durum tarım sektörleri ile ilgili yapılacak yatırım çalışmalarında ilçelerin tarımsal arazi varlığı ve üretim değerlerinin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yapılan görüşmelerde sulanabilir tarım alanların artması ile pamuk ekim alanlarının artabileceği, ancak pamuk üretiminin oldukça yüksek maliyetinden dolayı ciddi olarak ekim alanı ve üretiminde büyük azalışlar oluştuğunu belirtmişlerdir. Ayrıca yıllar itibari ile özellikle son yıllarda kendini hissettiren sıcaklık, kuraklık vb abiotik stres faktörlerinin pamuk üretimini olumsuz etkilediği, iklim değişimi ile pamuk dönemlerinin havaların serin ve yağışlı geçmesi ile ekimlerin geciktiği ve dolayısıyla verimlerde ciddi artışların oluştuğu, zararlıların epidemi yapma durumları daha çok sıklıkla ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu neden ve oluşan olumsuz fiyatlar pamuk üretiminde yıldan yıla ciddi azalmalar oluşmaktadır.

Konu ile ilgili kurum ve kuruluşların pamuk üretimini tehdit eden faktörlerin çözümü için gerekli çalışmaların bir an evvel yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Diyarbakır ili ekolojisinin pamuk üretimine çok uygun olduğu, tohum firmalarının oldukça fazla pamuk çeşidi piyasa sürmesi ile ciddi bir çeşit deflasyonu oluşturmaktadır. Bu durum pamuk işleme işletmeleri olan çırçır prese işletmeleri için ciddi sorunlar oluşturmaktadır.

Öncelikle ilimizde yetersiz birlik/kooperatifleşme sonucu olarak üretilen ürünlerin üretiminde birçok ticari firmaların daha fazla satış yapma kaygıları ile üreticileri yanlış yönlendirerek çok fazla farklı çeşit/varyetelere sahip üretimlerin oluştuğu, bu durumun üretim modellerinin artırılmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi büyük önem kazanmaktadır.

Çalışma kapsamında katılımları sağlanarak incelenen işletmelere ilişkin depo kapasitelerinin yetersizliği ve uygun olmaması, işletmelerin ciddi depo ihtiyaçlarının olduğunu ortaya koymaktadır.

Var olan ticaret hacimleri dikkate alınarak depo varlığının yeterli olduğunun bildirilmesi, işletmelerin uzun vadede büyüme odaklı planlarının olmadığı veya yetersiz olduğunu; sektördeki yenilik/gelişmelerin takip edilmesinin bir göstergesi olarak lisanslı depoculuk hakkında yeterli bilgilendirmelerin olmadığı izlenmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı İl Müdürlükleri, TMO, Ticaret Borsası, Ticaret ve Sanayi Odası, Kalkınma Ajansları, Ziraat Fakülteleri vb. ilgili kurum/kuruluşların, *Diyarbakır İli Tarımsal Üretim Stratejisi Belgesinin* hazırlanması ve lisanslı depoculuk, birlik/kooperatifleşme, sözleşmeli üretim modellerinin oluşturulmasına yönelik olarak bilgilendirme, yönlendirme faaliyetlerinin aciliyet arz ettiğini göstermektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Ürün ihtisas borsacılığı sisteminde borsalar; tarımsal ürünlerde kabul edilmiş kalite standartlarına göre sınıflandırılmış ürün, ürünleri temsilen lisanslı depo işletmelerince çıkarılan ürün senetlerine ait ticaretin güven, serbest rekabet ve istikrar içinde yapılmasını sağlamakla görevlidirler. Bu kapsamda; ürünlerin arz ve talebini bir araya getirir, tarımsal ürünlerin alım satımına aracılık ederler ve ürünlerin, ürünü temsilen lisanslı depo işletmelerince çıkarılan ürün senetlerinin ticaretini gerçekleştirirler.

Diyarbakır tarımsal üretim potansiyeli ve depolama kapasiteleri göz önünde tutularak, mevcut LDS ve depolama kapasitelere ek olarak yapılması planlanan Hububat lisanslı depo ve Pamuk Lisanslı depo için paydaş ile birebir görülmüştür. Elde edilen veriler ışığında gerek Hububat ve gerekse Pamuk lisanslı depo hedef kitlelerinin LDS yapılma taleplerinin olduğu saptanmıştır. Özellikle son yıllarda makine, inşaat kalemlerinde oluşan fiyat artışlarına paralel olarak hububat ve pamuk LDS yatırım maliyetlerin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Özellikle pamuk LDS yatırım maliyetinin oldukça yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu maliyetin kurumsal olarak karşılanması, kurumsal bütçeye ciddi yük oluşturacaktır. Hedef kitle ile birebir görüşmelerde LDS yatırımlarının çok ortaklı A.Ş.'ine ortak olunarak yapılabileceği fikirleri beyan edilmiştir. Gerek oluşturulan iş kümenin katılım ve paylaşımlılığını sağlamak ve gerekse sistemin hızlı bir şekilde oluşmasını sağlamak adına bu fikrin değerlendirilmesinde fayda olabileceği kanaatine varılmıştır. GAP bölgesi tarımsal üretiminde olası artma karşın yarınlara hazırlıklı olmak veya yarına yatırım yaparak paydaşların ve hedef kitlenin menfaatleri doğrultusunda faaliyet olarak hububat ve pamuk LDS kurulması büyük önem taşımaktadır.

Diyarbakır'da var olan sistemin entegrasyonu, tarım ürünlerin dünya ticaret standartlarına getirilmesi yönünden bir tarım ülkesi olan ülkemizin, bu alanda var olan ve bir an önce tedbir alarak gereklilikleri yerine getirerek sektördeki gelişmelere uygun duruma gelmesi kaçınılmazdır.

Yapılan bu çalışma ile Diyarbakır ilinde Ürün İhtisas Borsasının bir adımı olan Lisanslı depoculuğun kurulumu için başta hububat ürünleri (buğday, arpa, mısır) ve

pamuk ürününde yeterli düzeyde üretim potansiyeli ve kümelenmenin sağlanması için yeterli işletmenin var olduğu saptanmıştır. Ancak sistemin tam olarak işleyebilmesi için lisanslı depo kurulumu kadar, kümelenme hedef kitlesinin alt yapılarına yönelik ciddi iyileştirmelerin ve tarımsal üretimde sisteme uygun üretim modellerinin oluşturularak yaygınlaştırılması gereklidir.

Kümelenme için gerekli faktörlerin varlığı ve uygunluğu, yapılan mevcudiyet ve önem analizleri sonucunda, sistemin yapılabilirliği ile ilgili sonuçlar değerlendirilerek fizibilitede belirtilen çerçevede yapılmasının uygun olduğu saptanmıştır. Bu alanda ilgili kurumların bir araya gelerek *Kümelenme Yol Haritasının* hazırlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Sistemin oluşturulması için gerekli inşaat, makine, müşavirlik giderleri bir bütün olarak veya parçalar halinde gerekli ulusal ve uluslararası yatırım, teşvik ve hibe programları incelenerek mali kaynak sağlanabileceği gibi ilgili kurum/kuruluşların öz kaynaklarından da mali kaynak sağlanabilir. Bu konuda yoğun çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

Çalışmalarda gerek teknik gezi ve gerekse birebir görüşmelerde LDS sisteminin oluşturulmasında yatırımcıların bir takım zorluklar ile karşılaşabildiği, bu zorluklar konusunda aşağıdaki hususları dikkat etmekte faydalı olacaktır:

1. Hububat lisanslı depo kurulumunda özellikle ikinci ürün mısır ekilişlerin yoğunlukta olan alanlarda müşterinin nem değerleri yüksek mısır ürünlerinin depolama isteğinin geri çevrilmemesi veya ürünün muhafazasını yapılabilmesi için uygun kapasitede mısır kurutma ünitesinin yapılmasında faydalı olacağı,

2. LDS sisteminin kurulma yeri ve müşterilerin üretim miktarları ile rakiplerin kapasiteleri dikkate alınarak kapasite belirleme yapılmasının faydalı olacağı,

3. Yatırım maliyetlerinin yüksek olması dikkati çekmektedir. Bu fizibilite çalışmasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve diğer tüm kurumların inşaat, tesisat birim fiyatları kullanılmıştır. Ancak tesis inşaatı döneminde belirlenen bu toplam fiyatların ihale usulü yüklenici ve nihai yatırım bedeli güncellemesi yapılmalıdır. Zaman ve şartlara göre yatırım maliyetleri farklılık göstere bilmektedir. İhale sonucunda yatırım maliyetlerin reel koşullarda düşmesi beklenmektedir.

4. Pamuk LDS projelendirilmesinde mutlaka madde sirkülasyon kolaylığı dikkate alınmalıdır. Bu durum işletme maliyetlerini ve zaman kullanımını etkilemektedir. Hammadde sirkülasyonun en kolay yapılabileceği dizaynların yapılması faydalı olacaktır.

5. LDS sisteminde işletme maliyet unsurlarını etkileyen birçok etken olduğu, devlet sübvansiyon ve teşviklerin varlığı üretici ve tüccarların LDS sistemine katılımı artırmaktadır. Devlet sübvansiyon ve teşvikleri, yıllara göre değişiklik gösterebilmektedir.

6. Tüm yatırımlarda olduğu gibi LDS sistemi yatırımında da bölgede var olan ve ileride olabilecek fırsatlar ve üstün yönler çok iyi analiz edilmelidir. Rekabet analizleri yapılarak muhtemel rakiplere karşı durumlar değerlendirilmelidir.

EK 1: Görüşme Listesi

Sıra No	Kurum/Firma
1	Şanlıurfa Ticaret Borsası
2	Adana Ticaret Borsası
3	İzmir Ticaret Borsası
4	Diyarbakır Toprak Mahsulleri Ofisi Şube Müdürlüğü
5	Dicle Ü. Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü
6	Karacadağ Kalkınma Ajansı
7	Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası
8	Tarım ve Orman Bakanlığı Diyarbakır İl Müdürlüğü
9	İZLADAŞ
10	ELİDAŞ
11	PAMLİDAŞ
12	GAPLİDAŞ
13	CEMAŞ Tarım Ürünleri LD Sanayi ve Ticaret A.Ş.
14	CENSA Tarım Ürünleri LD Sanayi ve Ticaret A.Ş.
15	HACİÖMEROĞLU AFM Tarım Ürünleri LD Sanayi ve Ticaret A.Ş.
16	BETA-GEN Tarım Ürünleri LD Sanayi ve Ticaret A.Ş.
17	ÇELİKOĞULLARI Tarım Ürünleri LD Sanayi ve Ticaret A.Ş.

EK 2: Düztaban Çelik Silo Tahmini Fiyat Listesi

Kapasite Buğday (ton)	Kapasite Mısır (ton)	Hacim (m³)	Ağırlık (kg)	Tahmini Fiyat (Euro)	Tahmini Fiyat (TL)
395	350	500	3725	5028.75	32686.88
790	700	1000	7450	10057.50	65373.75
1185	1050	1500	11175	15086.25	98060.63
1580	1400	2000	14900	20115.00	130747.50
1975	1750	2500	18625	25143.75	163434.38
2370	2100	3000	22350	30172.50	196121.25
2765	2450	3500	26075	35201.25	228808.13
3160	2800	4000	29800	40230.00	261495.00
3555	3150	4500	33525	45258.75	294181.88
3950	3500	5000	37250	50287.50	326868.75
4345	3850	5500	40975	55316.25	359555.63
4740	4200	6000	44700	60345.00	392242.50
5135	4550	6500	48425	65373.75	424929.38
5530	4900	7000	52150	70402.50	457616.25

EK 3: 21 000 tonluk Kapasiteli Hububat LDS Maliyet Analizi

21 000 ton Kapasiteli Hububat LDS Yatırım Maliyetleri

S.NO	Sabit Yatırım Giderleri	Miktar	Birimi	Birim Fiyatı	Toplam Tutan (TL)	Toplam Tutan (€)
A.	Etüt-Proje, Mühendislik ve Kontrollük Giderleri				250 000.00	38 461.54
1	Etüt-Proje, Mühendislik ve Kontrollük Giderleri	1	Adet	250 000	250 000.00	38 461.54
B.	İnşaat Giderleri (Toprak İşleri, Alt yapı, Üst yapı, Sanat yapıları vb.)				3 382 250.00	520 346.15
1	Arsa Gideri	80 000	m ²	25	2 000 000.00	307 692.31
2	Depoların Yapımı	1	Adet	183 000	183 000.00	28 153.85
3	İdari Bina, Kantar ve Laboratuvarlar	575	m ²	1 250	718 750.00	110 576.92
4	Çiftçi Bekleme ve Hizmet Binası	150	m ²	600	90 000.00	13 846.15
5	Malzeme Deposu	150	m ²	520	78 000.00	12 000.00
6	Güvenlik Elemanı Binası	25	m ²	1 100	27 500.00	4 230.77
7	Saha Düzenlemesi	1	Adet	285 000	285 000.00	43 846.15
C.	Makine ve Teçhizat Giderleri				6 242 300.00	960 353.85
1	Depo Sistemi	1	Adet	5 330 000	5 330 000.00	820 000.00
2	Mısır Kuruta Sistemi	0	Adet	0	0.00	0.00
3	Kantar	2	Adet	85 000	170 000.00	26 153.85
4	Laboratuvar Cihazları	1	Takım	422 000	422 000.00	64 923.08
5	Yangın Alarm ve Söndürme Sistemi	1	Adet	70 000	70 000.00	10 769.23
6	Bilgisayar Donanımı	12	Adet	3 500	42 000.00	6 461.54
7	Lisanslı depoculuk yazılım programı	1	Adet	164 500	164 500.00	25 307.69
8	Ofis demirbaşları	12	Adet	3 650	43 800.00	6 738.46
Toplam					9 874 550.00	1 519 161.54

21 000 ton Kapasiteli Hububat LDS İşletmesi Giderleri

HESAP ADI	Sabit/ Değişken	Toplam Gider (TL)	Toplam Gider (€)
İlk Madde ve Malzeme Giderleri		28 800.00	4 430.77
Fumigant ve Dezenfektan Giderleri	Değişken	16 450.00	2 530.77
Kırtasiye Gideri	Değişken	2 500.00	384.62
Muhtelif Ambalaj Gideri	Değişken	1 000.00	153.85
Depolama Tesisi Yedek Parça Gideri	Değişken	1 250.00	192.31
Seyyar Cihazlar Yedek Parça Gideri	Değişken	1 100.00	169.23
Bilgisayar Sarf ve Kırtasiye Malzeme Gideri	Değişken	4 500.00	692.31
Diğer İlk Madde ve Malzeme Giderleri	Değişken	2 000.00	307.69
Personel Ücretleri		313 875.00	48 288.46
Normal Çalışma Ücreti	Değişken	232 500.00	35 769.23
Fazla Çalışma Ücreti, Sgk Ve Diğer Giderler	Değişken	81 375.00	12 519.23
Elektrik Su ve Gaz Giderleri		39 000.00	6 000.00
Elektrik Gideri	Sabit	22 000.00	3 384.62
Su Gideri	Sabit	8 000.00	1 230.77
Yakıt Gideri	Sabit	9 000.00	1 384.62
Tamir Bakım ve Temizlik Giderleri		48 500.00	7 461.54
Temizlik Gideri	Sabit	5 000.00	769.23
Arazi, Arsa Ve Bina Bakım/Onarım Giderleri	Sabit	5 500.00	846.15
Tesis, Makina, Cihaz Ve Gereçleri Bakım Onarım Giderleri	Sabit	38 000.00	5 846.15
Taşıma ve Haberleşme Giderleri		33 000.00	1 461.54
Karayolu Taşıma Giderleri	Sabit	5 000.00	769.23
Diğer Taşıma Giderleri	Sabit	4 500.00	692.31
Posta Giderleri	Sabit	4 000.00	615.38
Telefon Giderleri	Sabit	4 000.00	615.38
Kargo Giderleri	Sabit	2 500.00	384.62
İnternet Abonelik Ve Hizmet Bedeli	Sabit	12 500.00	1 923.08
Diğer Haberleşme Giderleri	Sabit	500.00	76.92
Diğer Hizmet Alım Giderleri		144 500.00	22 230.77
Bağımsız Denetim	Sabit	25 000.00	3 846.15
Araç Kiralama Gideri	Sabit	50 000.00	7 692.31
Sigorta Giderleri	Sabit	30 000.00	4 615.38
Emtia Sigortaları	Sabit	18 500.00	2 846.15
Tesis Sigortası	Sabit	4 500.00	692.31
Ferdi Kaza Sigortası	Sabit	16 500.00	2 538.46
Katılma Payları		24 542.50	3 775.77
Mesleki Kurumlar Aidatları	Sabit	2 800.00	430.77
Lisanslı Depoculuk Tazmin Fonu	Sabit	8 242.50	1 268.08
Bakanlık Lisans Bedeli	Sabit	9 500.00	1 461.54
Diğer Katılım Payları	Sabit	4 000.00	615.38
Tanıtım, Görünürlük Ve Reklam Giderleri		42 500.00	6 538.46
İlan Giderleri	Sabit	42 500.00	6 538.46
Vergi Resim Ve Harç Giderleri		10 750.00	1 653.85
Emlak Vergisi	Sabit	3 500.00	538.46
Damga Vergisi	Sabit	3 250.00	500.00
Belediye Vergileri (Çtv)	Sabit	1 000.00	153.85
Özel İletişim Vergisi	Sabit	1 000.00	153.85
Diğer Vergi Resim Ve Harçlar	Sabit	2 000.00	307.69
Amortisman ve Tükenme Payları		317 337.00	48 821.08
Yapı Amortismanları	Sabit	67 645.00	10 406.92
Cihazlar Amortismanı	Sabit	249 692.00	38 414.15
Finansman Giderleri		22 000.00	3 384.62
Banka Komisyon Giderleri	Değişken	22 000.00	3 384.62
Genel Toplam		1 024 804.50	154 046.85

21 000 ton kapasiteli Hububat LDS işletme gelirleri

Gelir Kalemleri	Ay	Kap. (ton)	Doluluk Oranı (%)	Ücret (TL/ton)	Brüt Tutar (TL)	Brüt Tutar (€)
Kira Geliri	12	21 000	80	7.75	1 562 400.00	240 369.23
Tartım Geliri		21 000	80	2.00	33 600.00	5 169.23
Yükleme-Boşaltma Geliri		21 000	80	2.50	52 500.00	8 076.92
Toplam					1 648 500.00	253 615.38

21 000 ton Kapasiteli Hububat LDS İşletme 10 Yıllık Gelir Durumu

Gelirler		Kira Geliri	Tartım Geliri	Yükleme-Boşaltma Geliri	Toplam
1. YIL	ÜCRET (TL)	7.75	2	2.5	
	BRÜT TUTAR (TL)	1 562 400.00	33 600.00	42 000.00	1 638 000.00
	BRÜT TUTAR (€)	240 369.23	5 169.23	6 461.54	252 000.00
2. YIL	ÜCRET (TL)	8.5	2.2	2.7	
	BRÜT TUTAR (TL)	1 713 600.00	36 960.00	45 360.00	1 795 920.00
	BRÜT TUTAR (€)	263 630.77	5 686.15	6 978.46	276 295.38
3. YIL	ÜCRET (TL)	8.5	2.2	2.7	
	BRÜT TUTAR (TL)	1 713 600.00	36 960.00	45 360.00	1 795 920.00
	BRÜT TUTAR (€)	263 630.77	5 686.15	6 978.46	276 295.38
4. YIL	ÜCRET (TL)	9.3	2.4	2.9	
	BRÜT TUTAR (TL)	1 874 880.00	40 320.00	48 720.00	1 963 920.00
	BRÜT TUTAR (€)	288 443.08	6 203.08	7 495.38	302 141.54
5. YIL	ÜCRET (TL)	9.3	2.4	2.9	
	BRÜT TUTAR (TL)	1 874 880.00	40 320.00	48 720.00	1 963 920.00
	BRÜT TUTAR (€)	288 443.08	6 203.08	7 495.38	302 141.54
6. YIL	ÜCRET (TL)	10.2	2.6	3.1	
	BRÜT TUTAR (TL)	2 056 320.00	43 680.00	52 080.00	2 152 080.00
	BRÜT TUTAR (€)	316 356.92	6 720.00	8 012.31	331 089.23
7. YIL	ÜCRET (TL)	10.2	2.6	3.1	
	BRÜT TUTAR (TL)	2 056 320.00	43 680.00	52 080.00	2 152 080.00
	BRÜT TUTAR (€)	316 356.92	6 720.00	8 012.31	331 089.23
8. YIL	ÜCRET (TL)	11.2	2.8	3.4	
	BRÜT TUTAR (TL)	2 257 920.00	47 040.00	57 120.00	2 362 080.00
	BRÜT TUTAR (€)	347 372.31	7 236.92	8 787.69	363 396.92
9. YIL	ÜCRET (TL)	11.2	2.8	3.4	
	BRÜT TUTAR (TL)	2 257 920.00	47 040.00	57 120.00	2 362 080.00
	BRÜT TUTAR (€)	347 372.31	7 236.92	8 787.69	363 396.92
10. YIL	ÜCRET (TL)	12.3	3	3.7	
	BRÜT TUTAR (TL)	2 479 680.00	50 400.00	62 160.00	2 592 240.00
	BRÜT TUTAR (€)	381 489.23	7 753.85	9 563.08	398 806.15

21 000 ton Kapasiteli Hububat LDS İşletmesi Fizibilitesine İlişkin Yatırım Değerlendirme Verileri

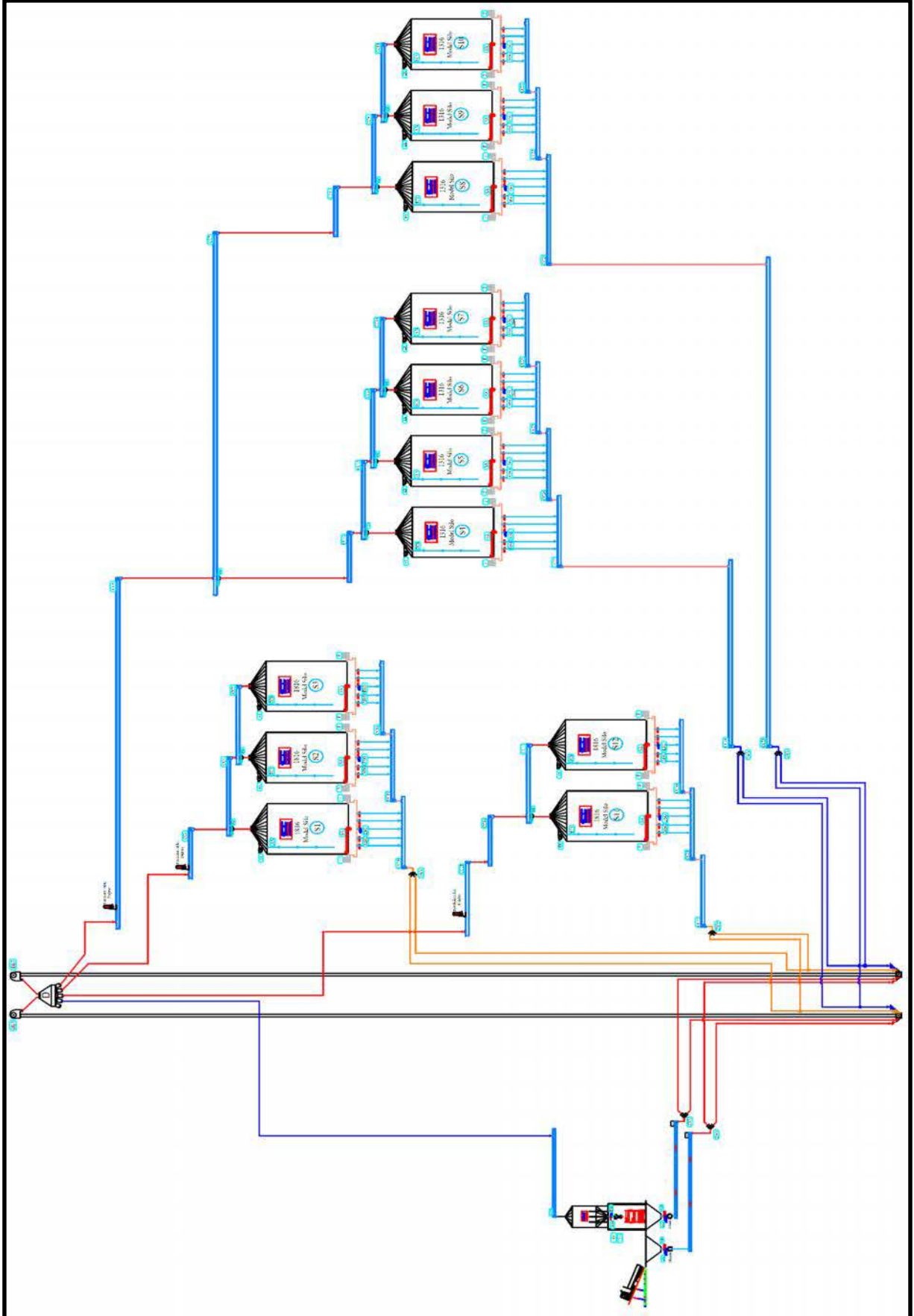
Değerlendirme Kriteri	Değer
Geri Dönüş Süresi	9 yıl 1 ay
Baş Baş Noktası	6.4 ay
Net Bugünkü Değer	2 510 469.70
Fayda Masraf Oranı (Karlılık İndeksi)	1.29
Reel İç Karlılık (Verim) Oranı	11.49

21 000 ton Kapasiteli Diyarbakır ili Hububat LDS İşletme 10 Yıllık Nakit Akış

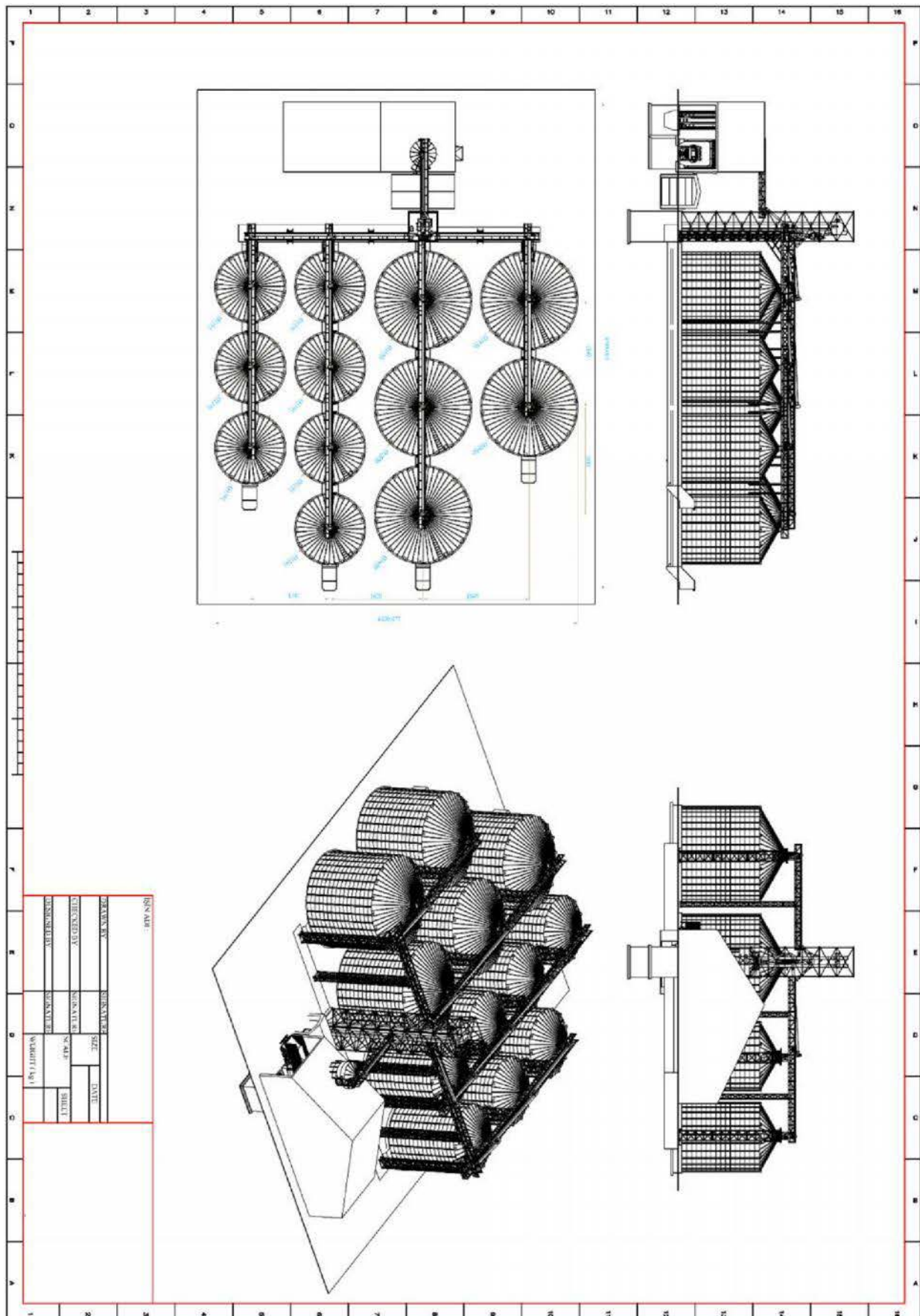
Gelir-Gider (TL)	Yatırım Dön.	1 YIL	2 YIL	3 YIL	4 YIL	5 YIL	6 YIL	7 YIL	8 YIL	9 YIL	10 YIL
A. Yatırım Giderleri	9874550.00										
B. Proje Gelirleri		1638000.00	1795920.00	1795920.00	1963920.00	1963920.00	2152080.00	2152080.00	2362080.00	2362080.00	2592240.00
C. Proje Giderleri		707467.50	735766.20	765196.85	795804.72	827636.91	860742.39	895172.08	930978.97	968218.12	1006946.85
D. Brüt Gelir (B-C)		9874550.00	930532.50	1060153.80	1030723.15	1168115.28	1136283.09	1291337.61	1256907.92	1431101.03	1393861.88
E. Vergi (%20) (D x 0,20)			186106.50	212030.76	206144.63	233623.06	227256.62	258267.52	251381.58	286220.21	278772.38
F. Vergilendirilmiş Kar (-20%)			744426.00	848123.04	824578.52	934492.22	909026.47	1033070.09	1005526.33	1144880.83	1115089.50
Vergiden İstisna Faaliyet Gelirleri		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
G. Yatırma Katkı Oranı (-25%)	2468637.5										
H. Vergi Tutarı (%8)(D x 0,08)		74442.60	84812.30	82457.85	93449.22	90902.65	103307.01	100552.63	114488.08	111508.95	126823.45
1. Vergi İndirim Tutarı (E-H)		111663.90	127218.46	123686.78	140173.83	136353.97	154960.51	150828.95	171732.12	167263.43	190235.18
J. Kümülatif Vergi İndirimi		37221.30	42406.15	41228.93	46724.61	45451.32	51653.50	50276.32	57244.04	55754.48	63411.73
K. Vergilendirilmiş kar (%8) (D-H)		856089.90	975341.50	948265.30	1074666.06	1045380.44	1188030.60	1156356.28	1316612.95	1282352.93	1458469.70
L. Sigorta Primi İşveren Payı		32000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M. Amortismanlar	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000	1052000
N. Net Nakit Akışı (Teşviksiz) (F+M)		1796426.00	1900123.04	1876578.52	1986492.22	1961026.47	2085070.09	2057526.33	2196880.83	2167089.50	2320234.52
P. Teşvikler (I + L)		143663.90	127218.46	123686.78	140173.83	136353.97	154960.51	150828.95	171732.12	167263.43	190235.18
R. Net Nakit Akışı (Teşvikler Dahil) (N+P)	-1538105.00	1940089.90	2027341.50	2000265.30	2126666.06	2097380.44	2240030.60	2208355.28	2368612.95	2334352.93	2510469.70

*Amortismanlardan ari giderler kullanılmıştır.

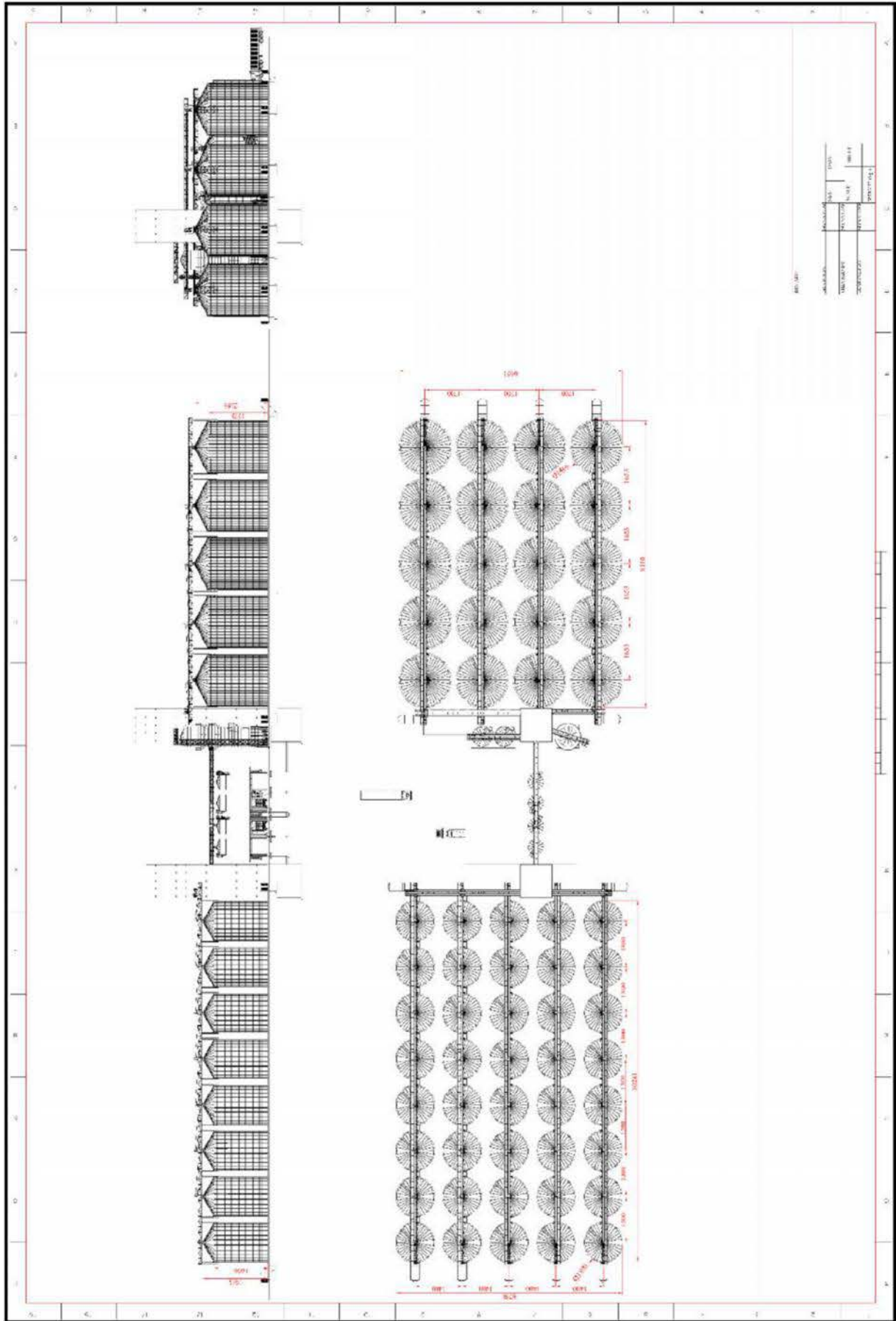
EK 4.1. Teknik Çizimler (Hububat LD İş Akışı)

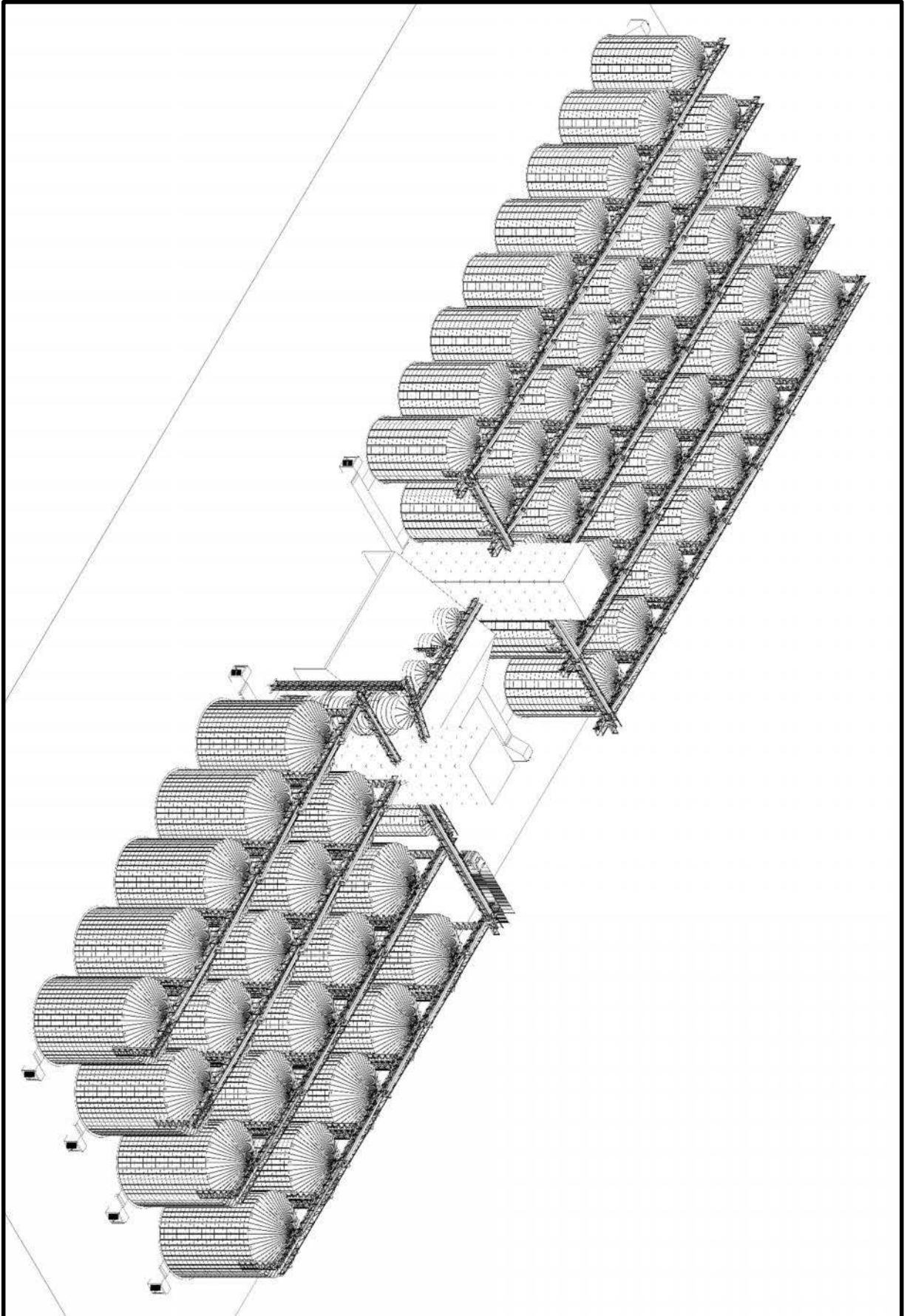
EK 4.2. Teknik Çizimler (21 000 ton Kapasiteli Hububat LD Vaziyet Planı)

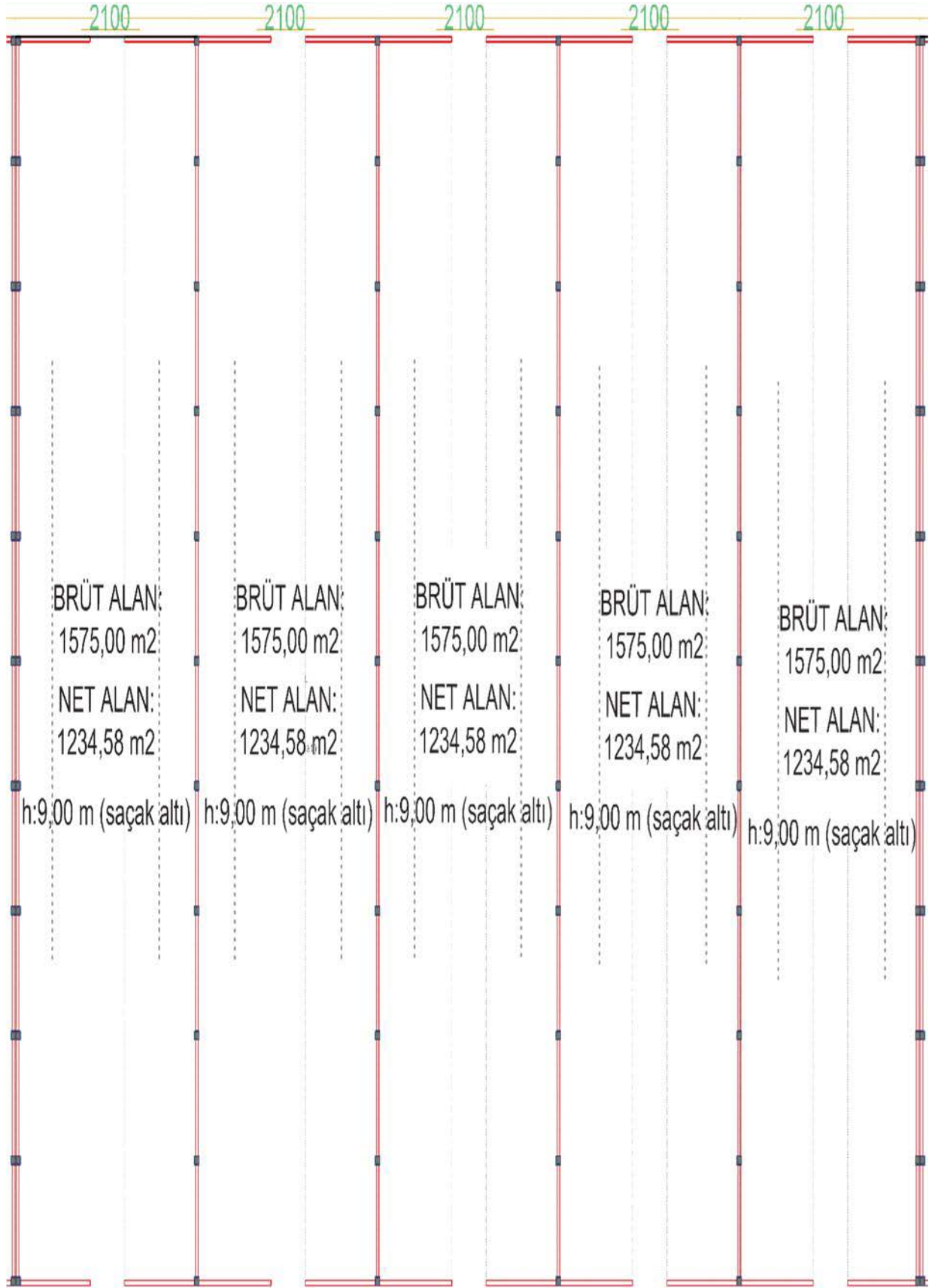

EK 4.3a. Teknik Çizimler (100 000 ton Kapasiteli Hububat LD Vaziyet Planı)

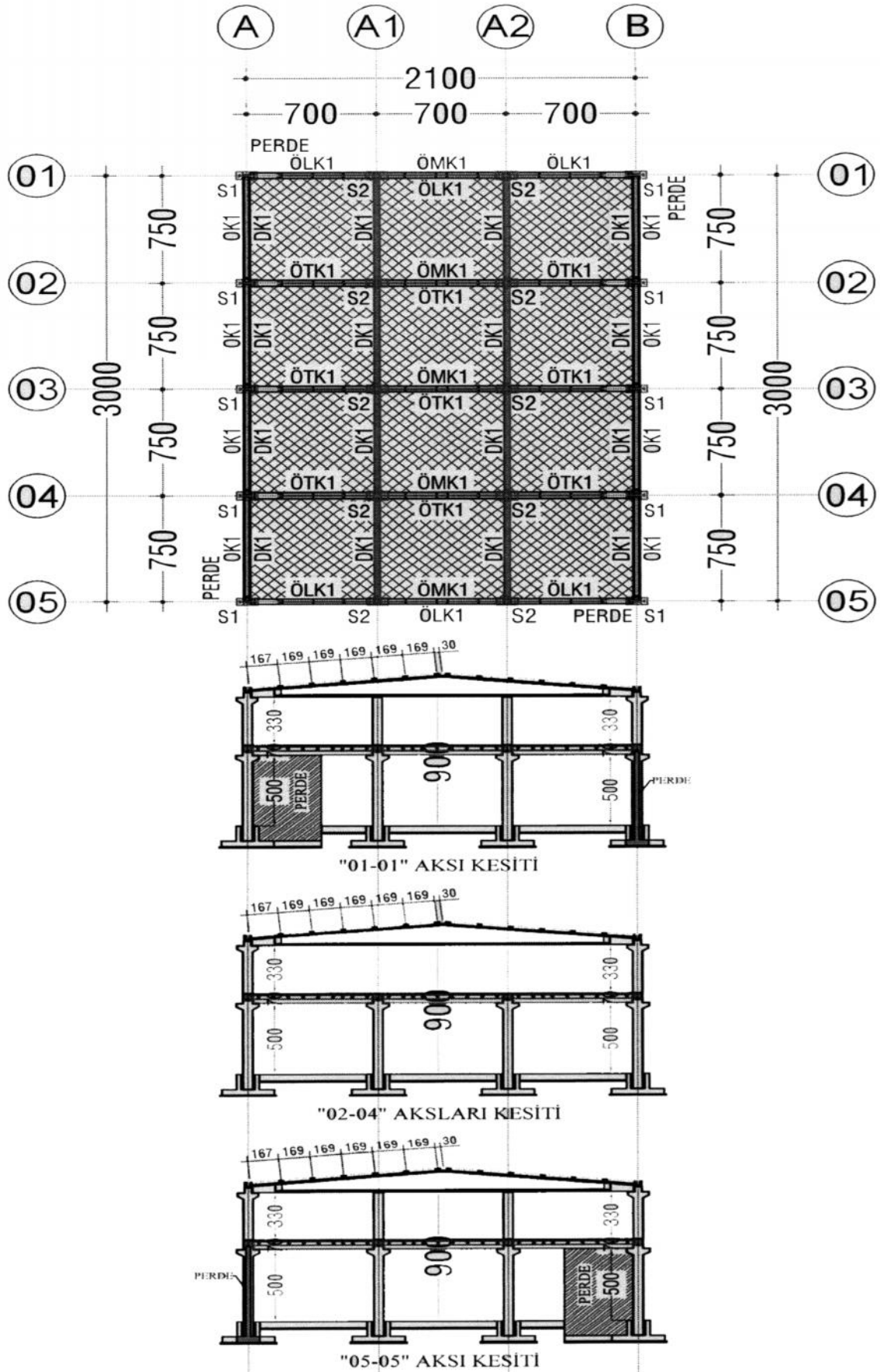

EK 4.3b. Teknik Çizimler (100 000 ton Kapasiteli Hububat LD Vaziyet Planı)

EK 4.4. Teknik Çizimler (30 000 ton Kapasiteli Pamuk LD Vaziyet Planı)

EK 4.5. Teknik Çizimler (30 000 ton Kapasiteli Pamuk LD İdari Bina ve Lab.)

KAYNAKLAR

- Albayrak, M., Taşdan, K., Güneş, E., Saner, G., Atış, E., Çukur, F. ve Pezikoğlu, F. (2010). Küresel Rekabet Açısından Türkiye’de Tarım ve Gıda Ürünleri Pazarlama Sistemlerine Bakış: Mevcut Yapı, Sorunlar, Fırsatlar, Hedefler. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Ankara, 1305-1320.
- Albayrak, M., Taşdan, K., Güneş, E., Saner, G., Atış, E., Çukur, F. ve Pezikoğlu, F. 2010. Küresel Rekabet Açısından Türkiye’de Tarım ve Gıda Ürünleri Pazarlama Sistemlerine Bakış: Mevcut Yapı, Sorunlar, Fırsatlar, Hedefler. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Ankara, 1305-1320.
- Anonim, 2018a. DSİ 10. Bölge Müdürlüğü verileri, 2018.
- Anonim, 2018b. İstatistiklerle Diyarbakır, 2018, Diyarbakır valiliği, Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2019.
- Anonim, 2018c. Diyarbakır ili 2017 yılı çevre durum raporu, Diyarbakır Valiliği, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Diyarbakır - 2018
- Anonim, 2019a. <https://www.dogadernegi.org/wp-content/uploads/2018/11/gda011-karacadağ-onemli-doga-alanlari-kitabi.pdf>, Erişim Tarihi: 20.11.2019.
- Anonim, 2019b. Coğrafi Konum", 19 Mayıs 2008 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 23 Haziran 2008.
- Anonim, 2019c. 2018 Hububat Sektör Raporu. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, Ankara, 2019, Erişim tarihi: 23 Haziran 2008.
- Anonim, 2019d. İç Ticaret Genel Müdürlüğü verileri, <https://ticaret.gov.tr/ic-ticaret/lisansli-depoculuk/istatistiklerle-lisansli-depoculuk>, Erişim tarihi: 20.11.2019
- Anonim, 2019e. Hububat alım verileri, <http://www.tmo.gov.tr/Main.aspx?ID=40>, Erişim tarihi: 22.11.2019.
- Anonim, 2019f. TÜİK Bitkisel Üretim Verileri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>, Erişim tarihi: 22.11.2019.
- Anonim, 2019g. DSİ, <http://www.dsi.gov.tr/haberler/2019/03/28/silvan-baraj%C4%B1-h%C4%B1zla-y%C3%BCkseliyor>, Erişim Tarihi: 22.10.2019.
- Anonim, 2019h. Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verileri, <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=DIYARBAKIR>, Erişim Tarihi: 22.10.2019.
- Anonim, 2019k. TÜİK Gösterge Uygulaması, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge>
- Anonim, 2019l. Rakamlarla Tarım Sektörü, Toç Bir-Sendikası, Ankara, Mayıs 2019.
- Anonim, 2019m. TÜİK Nüfus istatistikleri, www.tuik.gov.tr, Erişim tarihi: 18.11.2019
- Atlı, A., Koçak, N., Aktan, B., 1993. Ülkemiz çevre koşullarının kaliteli makarnalık buğday yetiştirmeye uygunluk yönünden değerlendirilmesi. Makarnalık Buğday ve Mamulleri Sempozyumu, 30 Kasım-3 Aralık 1993 Ankara, S, 345-351.
- Ayçiçek, M. ve N. Yürür (1997). Türkiye tarımında makarnalık buğday üretimi ve önemi. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 11: 267-275.
- Coşkun, Y., İlhan, A., Köten, M. ve Coşkun, A., 2010. Güneydoğu Anadolu bölgesinde yetiştirilen farklı makarnalık buğday çeşitlerinin kalite yönünden değerlendirilmesinde b ve b* renk değerlerinin kullanılabilirliğinin incelenmesi. J.Agric. Fac. HR.U.,14(3): 25-29.
- Coulter, J. ve Onumah, G. 2002. Role of Warehouse Receipt Systems in Enhanced Commodity Marketing and Rural Livelihoods in Africa. Food Policy 27, 319-337.
- Çetinkaya, H., Kendal, E. ve Sayar, M.S., 2013. Ekolojik tarım açısından Güneydoğu Anadolu Bölgesi. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 6 (1): 195-198.
- Demir, A., 2007. Buğday. Tarımsal Ekonomi araştırma Enstitüsü dergisi. No: 9(1):1-4.
- Deniz, M. H., Özçelebi, O. ve Hobikoğlu, H. E. (2011). Küresel Rekabet Koşullarında Türkiye’de Lisanslı Depoculuğun Gelişmesinin Türk Tarım Ürünlerinin Rekabet Gücüne Etkisi. İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi, 61(2), 75. Yıl Özel Sayısı, 165-186.

- Deniz, M. H., Özçelebi, O. ve Hobikoğlu, H. E. 2011. Küresel Rekabet Koşullarında Türkiye’de Lisanslı Depoculuğun Gelişmesinin Türk Tarım Ürünlerinin Rekabet Gücüne Etkisi. İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi, 61(2), 75. Yıl Özel Sayısı, 165-186.
- GAPUTAEM, 2008. GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi (Güneydoğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü), 2006-2007 Gelişme Raporu, Diyarbakır
- Gülsever, H., 2006. Dicle Havzasında Sıcaklık-Yağış ve Kuraklık Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Bölümü, 61 s., Diyarbakır.
- Hamidi, N., 2011. Analysis of drought in terms of meteorological parameters”. 4 th International Conference on Water Resources and Sustainable Development, 22 nd 23rd February 2011, Proceedings, pp. 442-448, Algiers.
- Hamidi, N., 2018. Temperature-Rainfall and Drought Analysis for Diyarbakir City, Turkey. International Journal of Scientific and Technological Research, Vol 4, No.10, 2018, ISSN 2422-8702 (Online)
- Hamidi, N., Gülsever, H., Toprak, Z.F. ve Songur, M. 2013a. Diyarbakır İli için Thornthwaite ve Standart Yağış İndisi Yöntemleri ile Kuraklığın Belirlenmesi. III. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi, TİKDEK 2013, 03-05 Haziran 2013, Bildiriler Kitabı, s. 541-552. İTÜ., İstanbul.
- Hamidi, N., Toprak, Z.F., Gülsever, H. ve Songur, M. 2013b. Kuraklık İndisinin SMRGT Yöntemi ile Modellenmesi. III. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi, TİKDEK 2013, 03-05 Haziran 2013, Bildiriler Kitabı, s. 311-322. İTÜ., İstanbul.
- Hekimoğlu, B. ve Altindeğer M. 2006. Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Sistemi ve Etkileri. http://samsun.tarim.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Tarimsal_strateji/tarim_urunleri_lisansli_depoculuk_sistemi_ve_etkileri.pdf, (08.01.2013).
- IGC, 2019. International Grains Council, <https://www.igc.int/en/markets/marketinfo-sd.aspx>.
- İşler, N., ve Kılınc, M., 2016. Tarla Tarımı, Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ders Kitabı, Hatay, 2016.
- Karabaş, S. ve Gürler, A. Z. 2010. Lisanslı Depoculuk Sisteminin İşleyişi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 5 (1), 196-210.
- Kendal, E., Tekdal, S., Aktaş, H. ve Karaman, M., 2012. Bazı makarnalık buğday çeşitlerinin Diyarbakır ve Adıyaman sulu koşullarında verim ve kalite parametreleri yönünden karşılaştırılması. U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 26 (2):1-14.
- Kılıç, H., 2003. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Koşullarında Makarnalık Buğday (*Triticum turgidum* ssp. durum) çeşitlerinin bazı tarımsal ve kalite özellikleri ile stabilitesi üzerine araştırmalar. Doktora Tezi.
- Kılıç, H., 2006. Güneydoğu Anadolu Bölgesi tahıl değerlendirme raporu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Güneydoğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Diyarbakır. 15 sayfa.
- Kılıç, H., 2014. İleri Kademe Makarnalık Buğday Hatlarının Farklı Çevrelerde Tane Verimi ve Bazı Kalite Özelliklerinin Değerlendirilmesi. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 1(2): 194-201, 2014
- Kılıç, H., Özberk, F., Özberk, İ., 1998. Güneydoğu Anadolu Bölgesi buğday yetiştirme tekniklerinin irdelenmesi. Güneydoğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Teknik Yayın No: 1998/4
- Memiş, S., ve Keskin, H.D., 2015. Tarımsal Mamullerde Lisanslı Depoculuk Sisteminin Rolü. Yönetim ve Ekonomi 22/2 (2015) 619-633.
- Oran, 2012. Lisanslı Depoculuk İşletmesi Fizibilite Çalışma Raporu (TR72-11-DFD-01/06), Ankara.
- Önen, F. K. 2009. Ticaret Borsalarının Türkiye Ekonomisindeki Gelişimi ve Performans. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Önen, F. K. 2009. Ticaret Borsalarının Türkiye Ekonomisindeki Gelişimi ve Performans. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Simsaroğlu, U., 2002. “Pamuğun Pazarlamasında Ticaret Borsalarının Rolü”, Türkiye V. Pamuk ve Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Polat Matbaası, Ankara

DİYARBAKIR İLİ HUBUBAT VE PAMUK LİSANSLI DEPOCULUK FİZİBİLİTESİ

Bu kitabın içeriğinden sadece Diyarbakır Ticaret Borsası sorumludur ve bu içeriğin herhangi bir şekilde T.C Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın veya Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın görüş ve tutumunu yansıttığı mütalaa edilemez.

DİYARBAKIR TİCARET BORSASI BAŞKANLIĞI

Adres: Şanlıurfa Yolu 8.km Bağcılar 21060 Bağlar/ DİYARBAKIR
Tel: 0 412 255 09 22
Fax: 0 412 255 09 25
Web: <http://diyarbakirtb.org.tr/borsa/>
e-posta: info@diyarbakirtb.org.tr